

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ТҮЗЕУ ПЕДАГОГИКАНЫҢ ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУГЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРҒА
ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКТЕБІНДЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ

Әдістемелік нұсқаулық

Алматы 2019

УДК 376
ББК 74.3
Е 51

Түзеу педагогикасының ұлттық ғылыми-практикалық орталығының ғылыми-әдістемелік кеңесімен мақұлданды және ұсынылды (2019 жылдың 10 қазан айында, Хаттама №21).

Қазақстан Республикасының білім және ғылым Министрлігінің мектепке дейінгі және орта білім беру Департаменті қолдануға ұсынды (№767 6/11- 3/843 хат 31.07.2019ж.)..

Рецензенттер:

Коржова Г.М – педагогика ғылымының кандидаты, профессор, арнайы мектепке дейінгі білім беру лабораториясының меңгерушісі.

Новикова О.Н. – Алматы қ.№64 жалпы білім беру мектебінің инклюзивті білім беру бойынша әдіскер.

Құрастырушы-авторлар::

Елисеева И.Г. – педагогика ғылымының кандидаты, доцент, арнайы білім беру лабораториясының меңгерушісі.

Ерсарина А.К.- ТПҰҒПО-ның мүмкіндігі шектеулі балаларды оңалту мен кешенді диагностикалау лабораториясының меңгерушісі.

Е51

Жалпы білім беру мектептеріндегі ерекше білім алуды қажет ететін балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету: әдіс.нұсқаулық/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. - Алматы: ТП ҰҒПО, 2019. – 92 б.

ISBN 978-601-7131-92-0

Әдістемелік нұсқаулық жалпы білім беретін мектеп басшыларының, мұғалімдердің және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін мамандардың ерекше білім алу қажеттілігі бар балаларды оқытуға арнайы жағдай жасау үшін қолдануға арналған.

УДК 376
ББК 74.3

© ННПЦ КП, 2019
© И.Г.Елисеева, А.К. Ерсарина, 2019

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	5
1. Инклюзивті білім берудің негізгі ұғымдары мен принциптері.....	7
2. Қазақстан Республикасының инклюзивті білім беруді қамтамасыз ететін нормативті-құқықтық құжаттар.....	10
3. Ерекше білім алу қажеттілігі.....	11
3.1 Ерекше білім алу қажеттілігін анықтау. Ерекше білім алуды қажет ететін балалар тобы.....	11
3.2 Ерекше білім алу қажеттілігінің сипаты.....	13
3.3 Ерекше білім алу қажеттіліктері бар балаларды бағалау.....	23
4. Мектепте ерекше білім алуды қажет ететін оқушыларға қолдау (көмек) көрсетуді ұйымдастыру.....	25
5. Ерекше білім алу қажеттілігі бар білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мазмұнын анықтау (командалық тәсіл).....	29
5.1. ПМПҚ-ның қорытындысы негізінде ерекше білім алу қажеттілігін бағалау және мектептегі психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету бағыттарын анықтау бойынша жұмыс кезеңдері.....	29
5.2 Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мамандарының оқушыға көмек көрсетуі.....	33
5.3 Оқу бағдарламаларын қысқартуды орындауға, жеке оқу бағдарламаларын жасауға ұсыныстар.....	35
ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР.....	39
ҚОСЫМША-А. Ерекше білім алу қажеттілігін бағалауды жүргізу және оқушыға педагогикалық-психологиялық қолдау көрсетудің мазмұнын анықтау үшін мұғалім мен маманға арналған құжаттың үлгісі.....	42
ҚОСЫМША-Б. Оқытудағы қиындықтар түрлері (себептері).....	70
ҚОСЫМША-В. ЕБҚ бар оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасының үлгісі.....	72
ҚОСЫМША-Г. ЕБҚ бар оқушылары үшін математика оқу пәні мысалында қысқартылған және жеке оқу бағдарламаларының үлгілері.....	85

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға жалпы білім беру мектебінде психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету

АНЫҚТАМАЛАР ЖӘНЕ ҚЫСҚАРТУЛАР

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар тұлғалар (балалар) (ЕБҚ) - даму ерекшеліктеріне, мінез-құлық және эмоциялық проблемаларына, орталық факторларына (әлеуметтік, психологиялық, экономикалық, лингвистикалық, мәдени) байланысты тиісті деңгейде білім алуда тұрақты немесе уақытша қиындықтары бар тұлғалар (балалар);

Ерекше білім беру қажеттілігі - оқу-дамыту барысындағы сапалы білім алуға тиісті көмекке және қызметке қажеттілік;

Білім алу үшін арнайы жағдайлар - ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар адамдардың (балалардың) оларсыз жалпы білім беретін оқу және білім беру бағдарламаларын меңгеруі мүмкін болмайтын, арнайы оқу бағдарламаларын және оқыту әдістерін, техникалық және өзге құралдарды, тыныс-тіршілігін, сондай-ақ медициналық, әлеуметтік және өзге де көрсетілетін қызметтерді қамтитын жағдайлар;

Психологиялық-педагогикалық қолдау - педагогтар мен мамандардың жүйелі ұйымдастырылған қызметі, оның барысында баланың мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес табысты оқуы мен дамуы үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасалады;

Арнайы кабинет - ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларға мамандарының психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуге арналған топтық және жеке сабақтарды жүргізуі үшін жабдықталған бөлме (сыныптық бөлме);

Қысқартылған оқу бағдарламасы - оқушының жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты негізінде құрылған оқу бағдарламасы;

Жеке оқу бағдарламасы - зияты зақымдалған оқушының жекелік мүмкіндіктері ескеріле отырып құрастырылған оқу бағдарламасы;

ҚР МЖМБС - Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты;

ПМПК - психологиялық-медициналық-педагогикалық кенес;

ППҚ - психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі;

ЭБДУ - экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы;

БҰҰ - Біріккен Ұлттар Ұйымы;

ТЖКБ - техникалық және кәсіби білім;

ППТК - психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеті;

НТГС - назар тапшылығы және гипербелсенділік синдромы;

АСБ - аутистік спектрдің бұзылуы.

КІРІСПЕ

Көптеген дамыған елдерде жалпы адами құндылықтары мен әлеуметтік талаптарға сай білім беру жүйесінде барлық балалар тең және тосқауылсыз білім алулары қажет деген шешімге келген. Қазақстан Республикасының Заңнамаларында балаларды қорғау аясындағы халықаралық құжаттарға сәйкес мынандай ұғым енгізілген: **ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалар (тұлғалар)** және барлық оқушылардың жекелік мүмкіндіктері ескеріле отырып сапалы білім алудағы тең құқығы.

Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес елімізде 2011 жылдан бастап инклюзивті білім беру кезеңімен енгізілуде. Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары 1.1 тарауы «Қол жетімділік пен инклюзивті білім беру» төмендегі мақсаттарға жетуді болжайды:

- инклюзивті білім беруді психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтамасыз етуді, жұмыс біліктілігі бойынша сұранысқа ие арнайы кабинеттерін, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің оқу бағдарламаларын құруды, сондай-ақ педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыруды;

- ерекше білім беруге қажеттіліктері бар тұлғалар үшін білім берудің барлық деңгейлеріне қол жетімділікті қамтамасыз ету, жан басына шаққандағы қаржыландыру шеңберінде қаржыландырудың жоғары нормативі қарастырылған, оларды оқыту үшін мемлекеттік тапсырыс ұлғайтылған.

Қойылған мақсаттар жалпы білім беруде ерекше білім беру қажеттілігі бар тұлғаларды психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету әдістемесімен қамтамасыз етудің қажеттілігін көрсетеді, оның негізгі және маңызды аспектілері осы әдістемелік нұсқаулықта ұсынылған.

Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) елдері оқушыларда оқуға қиындық туғызатын, соның салдарынан – ерекше білім беру қажеттіліктерінің пайда болу себептерінің үш тобын ұсынады:

- баланың психикалық және дене даму ерекшеліктері;
- мінез-құлық және эмоционалдық проблемалары;
- өмірдің қолайсыз жағдайлары (әлеуметтік, психологиялық, экономикалық, лингвистикалық және т.б. проблемалар).

Қазіргі уақытта Қазақстанда оқушылардың дамуындағы ауытқушылықтың салдарынан туындайтын ерекше білім беру қажеттіліктері тек арнайы мектептерде ғана толық көлемде қанағаттандырылады. Оларда психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестің қорытындысы мен

ұсыныстарын алған мектеп жасындағы балалардың жалпы санының 14,2% - ы білім алады. Осы санаттағы қалған балалар, сондай-ақ басқа себептерге байланысты оқуда қиындықтары бар мектеп оқушылары, ұйымдастыру-әдістемелік мәселелердің дайындалмағаны себебінен балаларға қажетті психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетпейтін жалпы білім беру мектептерінде оқиды.

Әдістемелік нұсқаулықтың мақсаты - ҚР жалпы білім беру мектептеріндегі ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің ұйымдастырушылық және әдістемелік негіздерінің мәнін ашу.

Әдістемелік нұсқаулықтың міндеті:

- жалпы білім берудің инклюзивтік қағидасының негізгі мазмұнын ашу;

- ҚР жалпы білім беруде ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың сапалы білім алуына жағдай жасауды заңнамалық тұрғыда қамтамасыз ететін отандық нормативтік-құқықтық актілермен таныстыру;

- оқушылардың оқудағы қиындықтардың себептерін және соның салдарынан пайда болатын ерекше білім беру қажеттіліктерін сипаттау;

- оқушының ерекше білім алу қажеттілігін анықтау және бағалау алгоритмін сипаттау, оқу процесі барысында психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұны мен тәсілдерін анықтау;

- ерекше білім беруге қажеттіліктері бар білім алушыларға арналған жеке және қысқартылған оқу бағдарламасын құруға ұсыныстар беру.

Әдістемелік нұсқаулықтар мектептердің басшыларына, мұғалімдеріне және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін мамандарына (психологтарға, логопедтерге, арнайы педагогтарға, әлеуметтік педагогтарға), сондай-ақ Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытуға мүдделі мектеп қауымдастығының барлық мүшелеріне арналған.

Әдістемелік нұсқаулық материалдары инклюзивті білім беруді дамыту бойынша мектептің ұйымдастыру-әдістемелік жұмысының алғашқы қадамдарын қамтамасыз ету мақсатында құрастырылған, алайда ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру үдерісіне қосу бойынша мектеп жұмысының барлық аспектілерін қарастырылмайды. Әрине, Қазақстанда инклюзивті білім беру тәжірибесінің дамуына қарай қосымша нормативтік-құқықтық, ұйымдастыру-әдістемелік және басқа да мәселелерді шешу қажеттілігі туындайды. Жалпы білім беру процесінің барлық қатысушыларына (әкімшіліктер, мұғалімдер, ата-аналар мен мамандардың) ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқыту және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету әдістемелерін одан әрі жетілдіруге мүмкіндік берген белсенділіктері мен ұсыныстары үшін алғысымызды білдіреміз.

1 ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАРЫ МЕН ПРИНЦИПТЕРІ

"Инклюзивті білім беру" ұғымы білім беру адамның негізгі құқықтарының бірі болатын және де ол әділ қоғамның негізін құрайтын тұжырымнан қалыптасқан. Барлық оқушылар жеке қасиеттеріне немесе проблемаларына қарамастан білім алуға құқылы [2].

Әлемдік қоғамдастық барлық адамдардың нәсілдік, этникалық, жыныстық, дене, психикалық және басқа да айырмашылықтарына қарамайтын құқықтары теңдігі принципін басшылыққа ала отырып, БҰҰ-ның халықаралық құқықтық актілерінде инклюзивті білім берудің негізгі ұғымдарын бекітті.

«Инклюзивті білім беру – барлық дискриминация формасына тосқауыл қоятын, оқушының білім алуындағы әртүрлі қажеттіліктері мен алуан түрлілігін есепке ала отырып, сапалы білім беруді қамтамасыз етуге бағытталған, жалпы білім беруді дамытудың үздіксіз процесі» [2].

Әлемдік заманауи қоғамдастықта жаңа мәдени норма қалыптастыру-адам арасындағы айырмашылыққа сыйластықпен қарау және әр адамның даралану құқығын, сонымен бірге қоғам тарапынан оның қандай да бір өзгешелігін, білім алу ортасындағы ерекшеліктерін есепке алу және мойындау. Сондықтан да инклюзивті білім беру оқушының оқу процесі барысындағы әртүрлі қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін, алуан түрлі ерекшеліктерін мойындаудан басталады.

Жоғарыда талданған пікірлердің негізінде көптеген мемлекеттерде ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалардың қажеттіліктерін бағалаудың және оқыту барысында қолдауды ұйымдастырудың әлеуметтік-педагогикалық моделі қалыптасты. Ал, ол біздің еліміздегі білім беру жүйесінде осы күнге дейін сақталып келген медициналық және дефектологиялық модельден түбегейлі ерекшеленеді.

1-кесте. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға қолдау көрсету және бағалау моделі

БЕҚ бар балаларға қолдау көрсетумен бағалаудың клиникалық-дефектологиялық моделі	БЕҚ бар балаларға қолдау көрсетумен бағалаудың әлеуметтік-білім беру моделі
«білім алуындағы қиындықтар мен проблемалар баланың бойында қалыптасқан және ол мына ұғымдарға негізделген: «мүгедек, қабілетсіз, ауытқушылығы бар» бағалау –медициналық, ал білім беру-түзету тұрғысына бағытталған [3].	«білім алуында ерекше қажеттілікке мұқтаж бала қиындыққа бейім сондықтан да белгілі бір тосқауылдарға тәуелді. Бағалау- адамның қажеттілігі, ал білім беру- білім алуға қолдау көрсету қоршаған ортаға бейімдеуге бағытталған [3].

Біздің білім беру жүйесінде білім беруді басқару органдарынан, ПМПК-дан бастап әрбір жалпы білім беру мектебіне дейін ең алдымен білім берудегі медициналық үлгіден (тәсілден) әлеуметтік үлгіге көшу қажет. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылардың сапалы білім алуға құқығын қамтамасыз етуді болжайтын әлеуметтік-білім беру моделін енгізу - жалпы білім беру жүйесіндегі өзгерістерді талап етеді. Бұл барлық оқушыларды дискриминациясыз және кемсітусіз білім алуда тең құқығы мен мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін икемді жүйе болуы керек.

Қазақстан халықаралық құқықтық актілермен қатар БҰҰ-ның "Мүгедектердің құқықтары туралы" (2016 жылы) және "Білім беру саласындағы дискриминацияға қарсы күрес туралы" (2017 жылы) конвенцияларын ратификациялай отырып, әрбір азаматтың қандай да бір кемсітушіліксіз сапалы білім алу құқығын қамтамасыз етудің саяси еркіндігін көрсетеді.

Конвенцияның негізгі ережелеріне сәйкес Қазақстан барлық деңгейде (мектепке дейінгі, мектеп, ТЖКБ ұйымдарында, жоғары оқу орындарында) инклюзивті білім беруді қамтамасыз етуге міндеттенеді. Бұл ретте инклюзивті білім беру жеке алынған нәрсе емес екенін түсіну маңызды, инклюзия бүкіл білім беру жүйесінің принципі болып табылады.

Мектеп оқу процесінде қандай да бір себептердің салдарынан оқу ба-рысында қиындықтарға тап болған балалар бар екендігін және олардың нәтижесі ретінде – қанағаттандырылуы қажет ерекше білім беру қажеттіліктер бар екенін қабылдауы тиіс.

Инклюзивті білім беру баланы емес, жүйенің өзгеруін болжайды

Ол барлық балалар әртүрлі екенін мойындайды, ал мектептер мен білім беру жүйесі барлық оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделуі тиіс. .. инклюзивтілік барлығын бірдей етуге ұмтылуды білдірмейді. Оның негізгі компоненті-икеімділік, балалардың түрлі жылдамдықпен оқитынын тану, ал мұғалімдерге оқыту процесінің икеімділігін қолдау үшін арнайы дағдылар қажет.

Көп жағдайда балаларға жақсы, түсінікті, қолжетімді оқыту қажет. Бұл өз кезегінде баланың жеке қажеттіліктеріне, қабілеттері мен даму ерекшеліктеріне сәйкес келетін түрлі әдістерді пайдалануды көздейді. («Барлығы үшін мектептер. Арнайы білім алу қажеттілігі бар балаларды білім беруге қосу». «Спасите детей» қоры Лондон, 2002 ж)

Ерекше білім беру қажеттілігі - бұл әр оқушының оқуы табысты бо-луын қамтамасыз ету мақсатында психологиялық-педагогикалық әдістермен жүзеге асырылатын оқу үдерісіндегі көмек пен қызмет көрсету қажеттілігі.

Жалпы білім беруді дамыту инклюзивтілік принципті негізге ала отырып, білім берудегі құндылықты бағдарлардың өзгеруін болжайды. Инклюзивті білім берудің негізгі құндылықтары оқу үдерісінің барлық қатысушыларына төмендегілерді мәлімдейді:

- мүмкіндіктердің алуан түрлілігін кедергілер мен проблемалар емес, ресурстар ретінде қарастыру. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігін жетілдіру және оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін қоғамдағы толерантты мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеудің ресурстары. Бір оқушының қиындықтарын жеңуге қатысты жұмыс, әдетте, басқа балаларға да пайда әкеледі;

- оқу үдерісін оқуда жоғары жетістіктері бар оқушыларға ғана емес, барлық сынып оқушыларына бағдарлап құру;

- ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларды тек мамандармен (логoped, арнайы педагог, психолог, жеке көмекші) ғана емес, барлық білім беру процесіне қатысушылар тарапынан және де бірінші кезекте мұғалім тарапынан қолдауды қамтамасыз ету;

- оқу процесінде оқушыға көмек көрсету мәселелерін командалық тәсілмен шешу;

- оқушыларға қолдау көрсетуді ұйымдастыру кезінде "кемсітуден" бас тарту. Көмек "инклюзивті білім алушы", "ерекше", "дағдарысты", "инклюзияға жататын" балаларға емес, оқушылар қауымдастығының толық құқылы мүшесі болатын оқушыға көрсетіледі. Кемсіту дискриминацияның көрінісі болып табылады.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалардың табысты оқуы үшін мектеп олардың жеке ерекшеліктеріне қарай барлық қажетті оқу жағдайлары мен қызметтерін жасауы керек [4].

Сапалы білім алудың жағдайларына халықаралық қауымдастық төмендегілерді жатқызады:

- оқушылардың алауан түрлі мүмкіндіктерін қабылдай алатын мұғалім;

- білім алушының қажеттілігіне қарай білім мазмұнын бейімдеу;

- білім алушының түрлі мүмкіндіктеріне қарай оқу процесінің формасын ұйымдастыру, оқытудың көпнұсқаулығы мен амал-тәсілдерін қолдану;

- білім алушылардың жетістіктерін әртүрлі тәсілмен бағалау;

- мамандардың көмегі;

- жеке сабақтарды жүргізу үшін техникалық құралдармен, оқу-әдістемелік құралдармен қамтамасыз ету;

- ерекше білім беру қажеттіліктерін барлық деңгейде (орталық, аудан, мектеп) қамтамасыздандыру процесін басқару.

2 ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НОРМАТИВТІ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАМТАМАСЫ

Қазақстан Республикасы Білім беру саласындағы мемлекеттік саясатының қағидалары ретінде басқалармен бірге мыналар белгіленеді:

- барлығының сапалы білім алуындағы құқықтарының теңдігі;
- әр адамның интеллектуалдық дамуын, психофизиологиялық және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тұрғындар үшін барлық деңгейдегі білімнің қолжетімділігі [5, 1-тарау, 3-бап].

ҚР білім беру аясындағы Заңнамасында бекітілген:

- баланың ерекшеліктері мен жеке мүмкіндіктерін есепке ала отырып ата-аналардың білім беру ұйымдарын таңдау және өз балаларын оқыту мен тәрбиелеу мәселелері бойынша психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің көмегін алу құқығы; [5, 6-т, 49-б];

- баланың, оның ішінде ерекше білім беруге қажеттілігі бар баланың өз тұрғылықты жеріндегі мектепте білім алу құқығы [5, 5-т, 26-б, 2-б]. Қызмет көрсететін ауданда тұратын балаға тиісті білім беру ұйымына қабылдануына тыйым салынбауы қажет [6];

- білім алудың жалпыға бірдей білім алу стандартының аясында білім беру ұйымының шешімі бойынша баланың жеке оқу жоспары немесе қысқартылған оқу бағдарламасы бойынша білім алу құқығы [5-т. 6-б. 47; 4];

- білім беру ұйымдарында ерекше білім алу қажеттілігі бар тұлғалардың (балалардың) білім алуы үшін арнайы жағдайлар жасау бойынша жергілікті атқарушы билік органдарының жауапкершілігі [5, 2 тарау, 6 бап. п 21-5)].

Осы жауапкершілік шеңберінде елдің барлық аймақтарындағы жалпы білім беру мектептерінде психологиялық-педагогикалық (арнайы педагог, логопед, психолог, тәрбиеші) қолдау көрсететін мамандарға штаттық бірлік енгізіліп жатыр. Білім беру процесінде оқушыларға қолдау көрсету үшін қоғамдық қауымдастық пен жеке меншік қорлар көмегімен материалдық-техникалық жағдайлар құрылып жатыр.

Орта білім беру ұйымдар қызметінің типтік ережесі білім алуында ерекше қажеттілігі бар балаларды білім беру процесіне қосудың нұсқаларын қарастырады: жалпы немесе арнайы сынып (ауытқушылық түріне қарай). Оқушылардың жалпы сыныпта оқуы жалпы білім беру немесе жекелік оқу бағдарламасы бойынша ұйымдастырылады. Жалпы немесе арнайы сыныпта оқитын ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін арнайы педагогтармен (олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог, логопед) жекелік немесе топтық сабақтар өткізу қарастырылады [7, Қосымша. 2, п. 25].

Арнайы сыныпта оқыту (психофизикалық дамуында ауытқушылығы бар балалар үшін) ҚР білім және ғылым министрлігі бекіткен тиісті типтегі арнайы оқу жоспары мен бағдарламалар негізінде жүргізіледі [8; 9 -12].

Оқытудың нәтижесін бағалау критериалды бағалау негізінде жүзеге асырылады. Қысқартылған немесе жекеленген бағдарламаның мазмұнына бағдарлай отырып, яғни оқушының мүмкіндіктері ескеріле отырып, бағалау критерийлері өзгеруі мүмкін. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған немесе жекеленген тапсырмаларды қолдануға міндетті. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды және жеке оқу бағдарламасымен оқитын балаларды аттестациялау мәселесі оқушының жеке ерекшеліктеріне сәйкес педагогикалық кеңес арқылы шешіледі [13].

Формативті бағалау кері байланысты және оқу материалдарын меңгерудегі жеке қиындықтарына жылдам әрекет етуді қамтамасыз етеді [13-15].

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушылар мектепті тәмамдаған кезде мемлекеттік үлгідегі Аттестатқа ие болады [16].

3 ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУ ҚАЖЕТТІЛІГІ

3.1 ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІН АНЫҚТАУ. ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУДЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАР ТОБЫ

Ерекше білім беру қажеттілігі (ЕБҚ) – бұл көптеген дамыған елдерде кеңінен таралған түсінік, өйткені инклюзивті білім берудің принципіне сәйкес әр оқушының жемісті білім алуы үшін барлық жағдайларды жасауға мектептің назарын аударады.

Қазақстанда ЕБҚ бар балаларға "денсаулықтарына байланысты арнайы жалпы білім берудің оқу бағдарламалары мен қосымша білім беру бағдарламаларын қажет ететін білім алуда тұрақты немесе уақытша қиындықтарды бар тұлғалар" жатады [5].

ЭБҰД елдерінде «ерекше білімді қажет ету» термині психикалық және дене дамуындағы ерекшелік, мінез-құлық пен қабылдаудағы ауытқушылық, үйде және емханада ұзақ мерзімде ем алатын, эмоционалдық проблемалары бар, толық отбасы емес, жетім, зорлық-зомбылық көрген, әскери конфликт аумағында болған балаларға қолданылады. Бұл термин сонымен қатар дарынды балаларға қарасты, яғни бала бойындағы дарындылығын дамыту мен жеке қасиеттерін ашу үшін де кеңінен қолданылады. [17].

Инклюзивті білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде ерекше білім беру қажеттілігінің келесі анықтамасы қолданылады - бұл оқушылардың сапа-

лы білім алуы барысындағы психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік және басқа да көмекке мұқтаждығы. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалардың төмендегідей топтары көрсетіледі:

1-топ. Психикалық және дене дамуында түрлі бұзылымдары бар балалар: көру, есту, сөйлеу бұзылымдары, зияты, тірек-қозғалыс аппараты, психикалық дамуы тежелген және эмоционалды-ерік-жігер аясы зақымдалған балалар.

2-топ. Оқытудағы ерекше қиындықтары, мінез-құлық және эмоциялық проблемалары бар балалар.

Зияты қалыпты балалардың ерекше қиындықтары жеке оқу дағдыларын меңгеруде байқалады: оқу, жазу және санау (дисграфия, дислексия, дискалькулия және т.б.). Бұл қиындықтар уақытша сипатқа ие және оны балаларға мамандардың тиісті көмегімен жоюға болады. Мінез-құлық және эмоционалдық проблемалар ерекше психологиялық факторлардан (отбасында тәрбиенің бұзылуы, ата-ана мен баланың және отбасы ішілік қатынастың бұзылуы), сонымен қатар дамуындағы ерекше проблемалардың болуынан (гипербелсенділік және толыққанды көңіл бөлмеуден, аутистикалық бұзылыстар спекторы және т.б.) құрдастарымен және мұғалімдерімен қарым-қатынас жасаудағы әртүрлі қиындықтардан (енжарлық, тұйықтық немесе жанжалдық, тіл алмаушылық, агрессивтілік) пайда болуы мүмкін.

3-топ. Әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, тілдік, мәдени ерекшеліктерінен туындайтын ерекше білім беруге қажеттілігі туындайтын балалар. Бұл топқа микроәлеуметтік және педагогикалық қараусыз қалған нашар отбасынан шыққан немесе бала тәрбиесіне көңіл аудармайтын отбасылардан, әлеуметтік қатерлі топтағы отбасы балалары (ішімдікке, нашақорлыққа жақын ата-аналар), сонымен бірге жергілікті әлеуметке бейімделуде қиындықтары бар (босқындар, мигранттар, оралмандар) немесе оқу тілін түсінбейтін және бұл тілде сөйлемейтін балалар кіргізіледі.

ЕБҚ бар балаларды мұндай топтарға бөлу мектепте білім алуында қиындығы бар бірде-бір оқушының назардан тыс қалуына жол бермейді.

ҚР инклюзивті білім беру принциптерін енгізіп отырған жалпы білім беру педагогтары үшін ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушы - психикалық және дене дамуы бұзылған (мүмкіндігі шектеулі) бала ғана емес, сонымен қатар оқытуда қиындықтарға тап болған кез келген бала екенін түсінулері маңызды.

Психикалық және дене даму бұзылыстары жоқ екінші және үшінші топтағы балалар көбінесе психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңеске жүгінбейді және ол арқылы анықталмайды. Сәйкесінше, жалпы білім беретін мектеп балалардың бұл топтарын да өз назарынан қалдырмай және оны уақытында анықтап, оларға көмек көрсетуі тиіс.

Қазақстанда, бүкіл әлемдегідей, психикалық және дене дамуы бұзылған балалардың саны аз. ПМПК мәліметтері бойынша 2018 жылы олардың саны барлық балалар популяциясының 2,7% ғана құрайды.

Оқыту қиындықтары бар балалардың көпшілігі-психикалық және дене даму бұзылыстары жоқ.

3.2 ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІНІҢ СИПАТЫ

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес (бастауыш, негізгі орта және орта) оқуда қиындықтарға тап болған оқушылар үшін арнайы жағдайлар жасалады [18]. Қазіргі уақытта еліміздің білім алуында қиындықтары бар балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мен білім беру жүйесінде оқытудың арнайы жағдайын құру барысында келесідей құжаттарды басшылыққа алу ұсынылады:

- 1) оқу жоспары мен оқу бағдарламасын өзгерту;
- 2) оқыту нәтижелерін бағалау әдістерін өзгерту (оқушылардың оқу үлгерімі);
- 3) оқытудың арнайы, вариативті және альтернативті әдістерін қолдану;
- 4) оқулықтарды, оқу әдістемелік құралдарын, жеке оқу материалдарын таңдау;
- 5) оқыту формасын таңдау;
- 6) тосқауылсыз орта құру және оқыту орнына бейімдеу;
- 7) компенсаторлық және техникалық құралдарға мұқтаждық;
- 8) арнайы психологиялық- педагогикалық көмек (психологтың, логопедтің, арнайы педагогтың (олигофренопедагогтың, сурдопедагогтың, тифлопедагогтың);
- 9) педагог-ассистенттің көмегі;
- 10) әлеуметтік – педагогикалық көмек.

Ерекше білім беру қажеттіліктердің әрқайсысының сипаты:

1. Оқу жоспары мен оқу бағдарламасын өзгерту. Оқу жоспары мен оқу бағдарламасы келесідей негізге сүйеніп өзгертіледі:

- мектеп Кеңесінің шешімімен;
- психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестің ұсынысымен.

Егер білім алуында қиындықтары бар оқушыны мектеп өз бетінше анықтаса, онда психологиялық-педагогикалық қызметінің ұсыныстары негізінде мектеп Кеңесі шешімімен мұғалім бір немесе бірнеше оқу пәні бойынша оқу бағдарламасын қысқарта алады. Мұндай шешімнің негізі ҚР "Білім туралы" Заңының 47 – бабы, 2-тармағы - "ұйым кеңесінің шешімімен жеке оқу жоспарлары, қысқартылған білім беретін оқу бағдарламалары бой-

ынша Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары шеңберінде оқыту" болып табылады.

Дегенімен, мектеп Кеңесінің шешімімен қысқартылған бағдарлама бойынша оқыту тек белгілі бір кезеңге (2-3 оқу тоқсанынан артық емес) қолданылатын уақытша шара болып табылатынын атап өткен жөн. Осы кезең ішінде мұғалім және психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі қажетті көмек көрсетеді, оның түпкі мақсаты оқушыларды әдеттегі бағдарлама бойынша оқуға көшіру болып табылады. Егер белгіленген мерзім барысында балада оқу бағдарламасын одан әрі қысқартуды талап ететін оқытудың тұрақты қиындықтары сақталса, онда мұндай оқушыны ПМПК-ке тексеруге жіберу қажет. Балаларды жеке бағдарлама (ЖМБС бағдарланбай) бойынша оқыту ПМПК-тің ұсынысы негізінде ғана іске асады. Себебі, мұндай бағдарламамен оқытуға баланың ақыл-ойындағы ауытқушылықты анықтаған жағдайда ғана рұқсат беріледі. Ақыл-ойы кем балаларды жалпы сыныпқа қосу мен оқыту үшін ақыл-ойы кем балаларға арналған арнайы типтік бағдарламасы бойынша және баланың мүмкіндігі негізінде жеке оқу бағдарламасы құрастырылады.

Психикалық және дене дамуының бұзылымы бар баланы арнайы сыныпта оқыту үшін бұзылым түрі бойынша ҚР «Білім беру» Заңына [5, б. 19, 3т.], ПМПК-нің тұжырымдамасына, ата-анасының (заңды өкілдерінің) келісіміне сәйкес арнайы оқу жоспары мен бағдарламасы негізінде жүзеге асырылады.

2. Оқытудың нәтижелерін бағалау әдістерін өзгерту (оқушылардың оқу үлгерімін). Оқушылардың оқу үлгерімін бағалау әдістерін төмендегі көрсетілген жағдайларда өзгерту қажет:

- оқушы арнайы, қысқартылған немесе жеке бағдарламамен оқытылған кезде;
- оқушыларды оқытуда альтернативті әдісті қолданғанда.

Мұндай ерекше білім беру қажеттілігін қанағаттандыру ПМПК ұсынысы негізінде жүзеге асырылады: «жеке амал және баланың оқу үлгерімін бағалаудың вариативтілігі». Егер оқушылар (ЕБҚ 2 және 3 топ балалары) үшін мектеп өз бетінше оқу бағдарламасын уақытша қысқарту туралы шешім қабылдаса, онда дәл сол мектеп Кеңесі баланың оқу үлгерімін бағалаудың нұсқауларын және жеке тәсілдерін ұсынады.

Ақыл-ойы бұзылған балаларды оқыту кезінде кез келген нәтиже оң болып саналады. Оқушының жетістіктерін бағалау акценті жеке бағдарлама шеңберінде қойылады.

Бағалау тәсілдері (рәсімдері) мен бақылау материалдарын өзгерту ықтималдылығы 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте. Оқу жетістіктерін бағалау тәсілдері мен бақылау материалдарын өзгерту.

Оқытудың нәтижесін бағалау әдістерін өзгерту	
1.	Мұғалімнің қайталау, баяу, қысқаша, ауызша нұсқаулығы (жазбаша нұсқаудың орнына)
2.	Тапсырманы орындау үшін қосымша уақыт беру
3.	Тапсырманы тек ауызша/жазбаша орындауға мүмкіндік беру
4.	Планшет, ноутбукты қолдану арқылы бақылау тапсырмаларын орындауға мүмкіндік беру
5.	Басқа
Бақылау материалдарын өзгерту	
1.	Нұсқаулықты қайта құрастыруға бейімдеу: тапсырманы орындау кезеңіне сәйкес бірнеше бөлімге бөлу
2.	Бақылау тапсырмаларының санын азайту
3.	Барлық сыныпқа арналған бақылау тапсырмаларынан өзгеше жеке бақылау тапсырмалары (жеке оқу мақсаттарына сәйкес)
4.	Бақылау тапсырмасын орындауын жеңілдететін иллюстративті және тірек материалдарды (кесте, сызба, үлгі, сөздік материалдар) қолдану
5.	Басқа

3) *Оқытудың арнайы және альтернативті әдістерін қолдану.* Бұл білім беру қажеттілігін анықтау, ең алдымен, мұғалімнің және мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мамандарымен жүзеге асырылады, алайда баланы арнайы немесе баламалы әдістерді қолдану арқылы оқыту қажеттілігін ПМПК ұсынуы мүмкін.

Мұғалім арнайы және баламалы әдістерді ұштастыра отырып, барлық сынып үшін оқытудың қарапайым әдістерін қолдану арқылы ЕБҚ бар балаларды оқытуды жүзеге асырады. Оқыту формасы немесе жай тәсілдерді қолдану оқушының жеке ерекшеліктеріне бейімделіп алынады. Көбінесе мұғалім бүкіл сыныпқа қолданатын тапсырмаларды және де оны балаға беру тәсілдерін бейімдеу талап етіледі.

3-кесте. Оқу тапсырмаларын бейімдеу және оларды оқушыға ұсыну тәсілдері.

	Оқу тапсырмаларын бейімдеу және оларды оқушыға ұсыну тәсілдерінің нұсқаулары
1	Уақыт аралығында тапсырмалар саны азаяды.
2	Оқу тапсырмалары қысқартылады

3	Оқу, жазу үшін мәтін қысқартылады
4.	Басқа оқушылар орындайтын тапсырмалардан ерекшеленетін жеке тапсырмалар ұсынылады.
5	Тапсырманы орындау үшін қысқартылған және кезеңі көрсетілген нұсқаулықтар ұсынылады
6	Жаттығуды қайталау және меңгергенді бекіту үшін көп уақыт бөлінеді
7	Ауызша түсіндіру ыммен, суретпен, картинкамен, заттармен жүргізіледі
8	Сабақта көбінесе оқушының әрекет түрі ауысады
9	Жаттауға берілетін ақпарат саны азаяды
10	Жазу барысында оқушыға дауыстап жазуға рұқсат беріледі
11	Сабақта меңгерілетін жаңа сабақтың мәнін ашу үшін оқушыға заттық-тәжірибелік қызмет ұсынылады

Психикалық және дене дамуы бұзылған балаларды оқыту кезінде оқытудың арнайы әдістерін қолдану қажеттілігі жиі туындайды. Арнайы оқыту әдістері арнайы педагогикамен әзірленген және әртүрлі санаттағы балаларға арналған арнайы мектептерде қолданылады: есту, көру, ақыл-ойы кем, тірек-қимыл аппараты бұзылған, психикалық дамуы тежелген, сөйлеу қабілеті бұзылған.

Жалпы сынып жағдайында мынандай арнайы әдістер қолдануға болады: «кіші қадамдар»; заттық қызмет пен көрнекі құралдарға; «сөйлеу тілін жандандыру»; заттық және ақыл-ой әрекетіне «алдыға қарай жылжу», меңгергенді үзбей қайталау; меңгерілген ұғымды салыстыру және қарама-қайшы қою амалдарын қолдану және т.б. бұл әдістер сыныптың басқа оқушыларына да оқу материалдарын жемісті меңгеруге септігін тигізеді. Оқытудағы баламалы (альтернативті) әдістер жеке психикалық қызметтердің (қабылдау, есте сақтау, зейін, праксис) бұзылыстарына негізделген оқытуда ерекше қиындықтары бар балаларға жиі қолданылады. Оқытудың баламалы әдістеріне мына әдістер кіріктіріледі: глобалды оқыту, «Нумикон» әдісі арқылы санауға үйрету, Монтессори жүйесі және басқа да жаңа психологиялық-педагогикалық әдістер. Оқытудың баламалы әдістерін бірінші кезекте жеке-дамыту жұмысын жүргізетін мамандар білуі және пайдалануы тиіс: психологтар, логопедтер, арнайы педагогтар.

4. Оқулықтар, оқу әдістемелік құралдарын таңдау, жеке оқу материалдарын даярлау. Мұғалім және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметінің мамандары оқушының көмекке деген қажеттіліктерін командалық талқылау нәтижесінде арнайы оқулықтар мен құралдарды, жеке оқу-дидактикалық материалдарды пайдалану қажеттілігі туралы шешімді қабылдайды. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыға бейімделіп өзгертілген оқу жоспары мен оқу бағдарламаларын ескере отырып арнайы оқулықтар мен оқу құралдары іріктеледі.

Қысқартылған бағдарламалар бойынша қарапайым сыныпта оқитын ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылар бүкіл сыныпқа арналған оқулықтарды пайдаланады.

Арнайы оқулықтарды, жұмыс дәптерлерін және басқа да оқу материалдарын жалпы сыныпта оқитын белгілі бір бұзылымдары бар балаларға қолдану қажет:

- көру (ірілендірілген шрифті бар кітаптар; зағип адамдарға арналған, Брайль шрифтімен басылған оқу құралдары; бедерлі суреттер, схемалар, арнайы муляждар);
- тірек-қимыл аппараты (ірілендірілген шрифтпен жазылған және т.б.);
- есту (символдарды, ымдық сөйлеуді) қолданытын оқу құралдары; титрі бар бейнематериалдар; компьютерлік оқу бағдарламалары және т. б.);
- зиятының бұзылуы (ОӘК-нің түпнұсқасы).

Арнайы сынып оқушылары кәдімгі және/немесе арнайы оқу-әдістемелік кешендерді (ОӘК) пайдалана отырып оқиды, олар тиісті түрдегі арнайы мектептер үшін шығарылған.

Арнайы оқулықтар мен оқу құралдарын мектеп (белгіленген тәртіппен) сатып алу және мектептің кітапхана қорында болуы тиіс.
ҚР-да шығарылған арнайы оқулықтар тізімі ТП ҰҒПО сайтында ұсынылған <http://www.special-edu.kz/>

Инклюзивті білім беру тәжірибесінде оқушының жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, мұғалім арнайы даярлаған жеке оқу-дидактикалық материалдарын кеңінен қолданылады. Мысалы, есту-сөйлеу аппаратын өңдеу қиындықтары бар бала үшін (сөйлеуді түсіну) әртүрлі көрнекіліктерді кеңінен қолдана отырып, жеке дидактикалық материал дайындау қажет: оқу материалын түсінуді жеңілдететін және оқушыны сабаққа қосуға мүмкіндік беретін суреттер, схемалар, алгоритмдер.

5. Оқытудың формасын таңдау. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың оқуын төмендегідей ұйымдастыруға болады:

- жалпы сыныпта (2 оқушыдан артық емес, сонымен қатар ЕБҚ бар әр оқушыға сыныптағы оқушылар саны 3-ке азайтылуы тиіс);
- жалпы білім беретін мектептің арнайы сыныбында (10-12 оқушы);
- жалпы білім беретін мектептің психологиялық-педагогикалық қолдаудың арнайы кабинетінде (жеке немесе кіші топта) [1].

Мектепте арнайы сыныптар тек даму бұзылымдарының нақты бір тобы жинақталғанда ғана ашылады. Оқушыны қабылдау ПМПК қорытындысы мен ұсыныстары негізінде және ата-аналардың, қамқоршылардың келісімімен жүзеге асырылады.

Арнайы сыныптарда оқыту – бұл жалпы сыныпта жүзеге асыруға мүмкіндік болмаған жағдайда арнайы оқыту шарттарын жасау қажеттілігі туындаған да ғана іске асады. Оған төмендегі шарттар жатады:

- сыныптың аз толымдылығы, педагогикалық күн тәртіп;
- оқушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескеретін және оқу қиындықтарының себептерін жеңуге бағытталған арнайы оқу пәндерін қамтитын арнайы оқу жоспары мен арнайы бағдарламалар бойынша оқыту;

- арнайы дайындығы бар мұғалім;

- арнайы жабдықтардың (есту қабілеті бұзылған балаларға арналған топтық дыбыс күшейткіш аппаратураның; зағип балаларға арналған арнайы жабдықтардың, ақыл-ойы кем балаларға арналған пәндік дамытушы органың және т. б.), оқу-әдістемелік қамтамасының болуы;

- мамандардың қолдау көрсету бойынша міндетті және топтық сабақтары (арнайы Типтік оқу жоспарына сәйкес).

Мектептің инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын шарттарының бірі – бұл психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету кабинеті. Кабинеттің, ЕБҚ бар балалармен жекелік және топтық жұмыс жүргізуге лайықты типтік мектебінікіндей сынып алаңы, сабаққа арналған жиһаздары (оқу үстелдері, орындықтар, тақта және т. б.) болуы тиіс, сонымен қатар жеке және топтық сабақтар жүргізу үшін дамытушы жабдықтары болуы керек: жұмсақ пуфтар, кілем жабыны, швед қабырғасы, әткеншек, ойыншықтар, доптар, дидактикалық және иллюстрациялық материалдар, құралдар, жазулар мен оқулықтар.

ЕБҚ бар балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету кабинетінде жүргізіледі:

- сабақ кестесі бойынша мамандардың сабақтан тыс жеке, қосымша сабақтары: психологтың, логопедтің, арнайы педагогтың;

- әр түрлі себептермен сыныпта оқу материалын меңгере алмайтын ЕБҚ бар балаларға арналған жеке оқу пәндері бойынша сабақтар. Сабақты ПОҚ қызметінің мамандары жүргізеді, олар баланы оқыту үшін арнайы немесе баламалы әдістер мен тәсілдерді, арнайы оқулықтар мен құралдарды және жеке дидактикалық материалдарды пайдаланады.

Психологиялық - педагогикалық қолдау кабинетінде жеке және топшалық сабақтар төмендегі көрсетілген оқушыларға тән:

- сабақ барысында басқа балаларға және мұғалімге кедергі келтіретін, шыдамсыздық танытатын (тіпті көмекшінің қолдау көрсетуімен) мінез-құлқында проблемасы бар оқушылар. Мамандардың міндеті және осындай сабақтардың табыстылығының көрсеткіші баланы сыныптың оқу жұмысына қосу, жалпы сыныпта тұрақты негізде оқыту болып табылады;

- бағдарламаны меңгеруде үлкен кемшіліктері (артта қалуы) және оқытудың айқын қиыншылықтары байқалған кезде жеке бағдарлама бойынша оқыту және/немесе оқытудың баламалы және арнайы әдістерін пайдалануды талап ететін оқушылар. Оқушы негізгі жалпы білім беру пәндерін (ана тілі, әдебиеттік оқу, математика) арнайы кабинетте жеке және топтық сабақ

түрінде өтеді. Жеке оқу бағдарламасымен оқытуды арнайы педагог арнайы оқытудың әдістері мен арнайы оқулықтарды қолдану арқылы жүргізеді.

Зияты зақымдалған оқушыларға ПОҚ жағдайында негізгі оқу пәндерін оқыту оқытудың барлық кезеңіне берілуі мүмкін. ПОҚ жағдайында оқытудың қажеттілігі мен ұзақтығы туралы шешімді ПМПК ұсынысы немесе мектептің шешімі бойынша қабылдайды.

6. Тосқауылсыз орта құру және оқыту орнына бейімдеу. Кедергісіз орта деп төмендегідей даму бұзылымдары бар балалардың мектепке бару қолжетімділігін қамтамасыз етілуі:

- тірек-қимыл аппараты: мектепке жеткізу, пандустар, сүйеніштер, көтергіштер, лифт, арнайы жабдықталған оқу орны (үстел, орындықтар), жалпы пайдалану орындары (дәретхана, асхана және т. б.);

- көру қабілеті: тактильді жолдар, тактильді көрсеткіштер, таяныштар және т. б.

Оқу орнының бейімделуі баланың жеке ерекшеліктеріне қарай оқыту ортасын бейімдеуді көздейді. Оларға жатады:

- дене даму ерекшеліктері: есту қабілеті төмен, көру қабілеті төмен немесе бойы кішкентай баланың бірінші партада отыруы; нашар көретін балаға үстел шамын қою, партаның және т. б. биіктігін реттеу;

- мінез-құлық ерекшеліктері: гипербелсенді бала мұғалімнің жеке қолдауы мен бақылауын талап еткендіктен бірінші партаға отырғызу. Бала үшін жұмыс орнын бейімдеудің басқа да ықтимал нұсқалары:

- соңғы партада отыруы;

- өзі немесе беделді оқушымен отыруы;

- терезеден алыс (алаңдамау үшін) отыруы;

- арнайы орындықта отыру немесе биік үстелдің жанында тұру (зейін шоғырлануын жақсарту үшін) және т. б.

7. Компенсаторлық және техникалық құралдарға мұқтаждық. Оқу үрдісінде тірек-қимыл аппараты, есту, көру, сөйлеу қабілеті бұзылған балалар ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі бекіткен компенсаторлық, техникалық және көмекші құралдар тізбесіне сәйкес белгіленген тәртіпте алынған жеке техникалық және компенсаторлық құралдарды пайдаланады [19].

Жалпы білім беретін мектептер ЕБҚ бар балаларды оқыту және қолдау үшін мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сонымен қатар арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жабдықтандыру нормаларына сәйкес әртүрлі компенсаторлық, техникалық құралдарын, дамытушы жабдықтарын алады және пайдаланады [20].

8. Арнайы педагогикалық (логопед, олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог) және психологиялық көмек. Психикалық және дене дамуы бұзылған балаларға мамандардың қызметтерін ұсыну ПМПК ұсынысы

негізінде жүзеге асырылады. Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметі баланы тексеру (зерделеу) нәтижелері негізінде психологиялық-педагогикалық көмектің қарқындылығын (аптасына 1 - ден 3 сабаққа дейін) және сабақтардың ұзақтығын (тоқсан-жыл) анықтайды. Мамандардың жүргізетін сабақ жиілігін анықтау оқу қиындықтарының айқындылығына байланысты.

Ұзақ жекелік-дамыту жұмысы барысында психофизикалық бұзылуларын толық жеңу мүмкін емес оқушылар категориясы (ақыл-ойдың, есту мен сөйлеудің бұзылуы) бар екенін атап өткен жөн. Мамандар бірінші кезекте танымдық іс-әрекеттің (ойлау, есте сақтау және т.б.) бұзылуын толық түзету мақсатында емес, баланың білім беру үдерісіне өз (типтік, қысқартылған немесе жеке) бағдарламасы шеңберінде табысты қосу мақсатында қызметтерін көрсетеді. Әрі қарай орта немесе жоғарғы буында зиятында немесе сөйлеу тілінде бұзылымы бар оқушы өз бағдарламасының көлемінде оқу материалын меңгерсе, онда бір жолғы кеңес беру қызметін ала алады немесе мамандардың қызметтерін алмауы да мүмкін.

Мектептің қолдау көрсету қызметінің шешімі негізінде психолог пен логопедтің көмегі екінші және үшінші топтағы балаларға көрсетілуі мүмкін. Бұған ПМПК тексеруін қажет етпейтін эмоционалдық және мінез-құлық проблемалары бар және ауызша/ жазбаша сөйлеу бұзылыстары бар балалар жатады.

Мектептің қолдау қызметі логопедиялық сабақтарға 3 деңгейдегі жалпы сөйлеу тілі дамымаған балаларды, оның ішінде фонетика-фонематикалық бұзылыстары, жазбаша жазуындағы бұзылыстары (дисграфия, дислексия) бар балаларды жібереді. Ауызша немесе жазбаша сөйлеудің кемшіліктері табысты оқуға кедергі келтіріп, оқу бағдарламасын меңгерудегі қиындықтардың туындауына себепкер болады. Демек, логопедтің сабақтарына жіберудің негізгі көрсеткіші болып табылады. Бағдарламаны меңгеруге әсер етпейтін (бала оқуда табысты) жекелеген жеңіл сөйлеу кемшіліктері бар (мысалы, дыбыстың дұрыс айтылмауы) балалар кеңестік негізде мектеп логопедіне жіберіледі.

Ата-аналарға кеңес беру немесе мұғалімдерге бір реттілік немесе жиі (аптасына, айын, тоқсанға бір рет) көмек көрсетілуі мүмкін. Оның қажеттілігі мен ұзақтылығын логопедтің өзі шешеді.

Психологтың көмегі сыныпта оқуға кедергі жасайтын эмоционалдық, мінез-құлық және коммуникативтік проблемалары бар балаларға көрсетіледі. Сабақтың жиілігі мен ұзақтығын психолог өз бетінше белгілейді. Психологпен сабақтарды тоқтатудың негізі – бұл баланың жеке эмоционалдық және мінез-құлықтық ерекшеліктері сақталған жағдайда да сыныпта табысты бейімделуі мен білім алуы болып табылады. Сыныпқа бейімделуі мен оқу бағдарламасын жемісті меңгеруге кедергі келтірмейтін эмоционалдық және мінез-құлықтық ерекшеліктері бар балаларға кеңестік көмек көрсетіледі.

Ата-аналарға кеңес беру немесе мұғалімдерге бір реттілік немесе жиі (аптасына, айына, тоқсанға бір рет) көмек көрсетілуі мүмкін.

9) Педагог-ассистенттің көмегі. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар кейбір балаларға табысты оқуы үшін жеке көмекшінің көмегі қажет болады. Жеке көмекшінің қызметіне екі функция кіреді:

а) балаларға физикалық көмек көрсету мақсатында қолдау көрсетуші тұлғаның функциясы;

б) сыныптағы оқу жұмысына көмек көрсету мақсатында педагог-ассистенттің функциясы.

Қолдау көрсетуші тұлға кеңістікте өздігінен қозғалмайтын немесе қозғалуы шектеулі (тұрақты көмек талап етіледі), көру кемістігі бар балалардың оқуға қатысуына қол жеткізуін қамтамасыз етеді. Ол балаларға мектеп, сынып бойынша орын ауыстыруға (қозғалуға), өзіне-өзі қызмет көрсетуге; тамақтануға; оқу құралдарын пайдалануға көмектеседі және басқа да қызметтерді орындауға себепкер болады. Бұл функцияларды орындау жоғары педагогикалық және психологиялық білімді талап етпейді.

Балалардың бір бөлігінде қозғалыс бұзылыстарының күрделілігіне байланысты қорғау режимін құру қажеттілігі туындайды: баланың құлап кетуіне, соғылуына және т. б. жол бермеу. Әдетте мұндай жағдайлар қоңырау үзілісінде, балалардың бір-бірімен еркін қарым-қатынасы мен дене байланысы болатын жағдайларда болады. Мұндай жағдайда өздігімен қозғала алатын балаларға педагог-ассистенттің көмегі тағайындалмайды, себебі ол оқушының күзетшісі немесе күтушісі қызметін атқармайды.

Мұндай балаларға қауіпсіз және қолайлы ортаны мектеп және сынып жетекшісі құруы қажет. Мұғалім барлық оқушыларға сыныптасының бойындағы ерекшеліктері, онымен дене байланысына түсу кезінде мұқияттықты пен сақтықты сақтау қажеттілігі жөнінде әңгімелей отырып, оларды қамқорлық көрсету, басқаға ерекше көңіл бөлу қасиеттеріне тәрбиелейді. Мұндай оқушының мектептегі (асхана, коридор және т.б.) қауіпсіз қозғалуы ашық түсті киімдері арқылы (сары немесе жасыл көкірекше) жүзеге асырылады. Мұндай баланы кездестірген кезде кез келген мұғалім немесе оқушы сақтық танытып, көмек болған жағдайда қол ұшын береді.

Жақын арада ҚР БҒМ Жалпы білім беретін мектептерінің үлгілік штаттарына педагог-ассистент лауазымын енгізуді жоспарлауда. Педагог-ассистент оқу процесіне өздігімен қатыса алмайтын мінез-құлық, эмоционалдық және коммуникативтік бұзылымдары бар (АСБ және т.б.) оқушыларға көмек көрсетеді. Қолдау көрсетуді талап ететін мінез-құлық және эмоциялық проблемаларға мыналар жатады:

- баланың сабақта өзін-өзі ұстау ережелерін орындауға қабілетсіздігі: партада отыра алмайтын, тұрып, сынып ішінде жүретін; мұғалімнің ескертулерін, талаптарын орындай алмайтын (елемейді);

- мұғалімнің талаптары мен нұсқаулықтарын қиын түсініп және қабылдайтын; белгілі бір іс-әрекетті орындау үшін мұғалімнің үнемі жекелік көмегін және қолдауын қажет ететін балалар;

- сабақта өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі бақылау қиындықтары: баланың өзі сынып жұмысына қосылмайды және сынып тапсырмаларын ересек адамның көмегінсіз орындамайды;

- мінез-құлық және эмоциялық ерекшеліктері: дауыстап сөйлейді, себепсіз күлкі, айқайлап, жылап, басқа балаларға және сынып жұмысына кедергі келтіреді, мұғалімге агрессия көрсетеді.

Педагог-ассистент оқушыға оқу процесіне еруге көмектеседі, ұйымдастырады, бағыттайды, жағымсыз мінез-құлықты, эмоциялық және мінез-құлқындағы теріс әрекеттерінің алдын алады. Ол баланың мінез-құлқын бақылай отырып, өз бетінше оқу дағдыларын меңгеруге үйретеді, әрі қарай баланың өзі жасайтын жұмыстарын дербес орындауға қолдау көрсетеді. Жеке көмекші қолдауды төмендету барысында жұмыс атқаруы қажет. Жекелік қолдаудың негізгі және соңғы мақсаты - баланың сыныптағы және мектептегі толықтай дербестігі. Оқушыға жеке қолдау көрсетуде ассистенттің қатысуын азайту төмендегідей ретпен жүргізіледі:

- толық қолдау көрсету – ассистенттің оқушымен бір партада отыруы;

- біртіндеп алшақтату – оқушы партада, ал ассистент оқушыға бағыттаушы және ұйымдастырушы көмек көрсетіп артында отырады. Кейінен ассистент тек бөлектенген сабақтарға ғана қатысуына болады;

- сыныпта өздігімен жұмыс жасайды – оқушы ассистентсіз партада өзі отырады.

Мінез-құлқында проблемалары жоқ зиятының, есту, сөйлеу және т.б. бұзылымдары бар балаларға (арнайы қозғалыс құралдарының көмегімен қозғалатындардан басқа) педагог-ассистенттің көмегі тағайындалмайды.

Мінез-құлқында ерекшелігі бар баламен жұмыс жасауда педагог-ассистенттің арнайы дайындығы болуы қажет (психология және арнайы педагогикалық жоғары білімі негізінде).

Психикалық және дене дамуы мен мінез-құлқы бұзылған балаларға педагог-ассистент қызметін ұсыну ПМПК ұсыныстары негізінде жүзеге асырылады. Мектептің қолдау қызметі өз шешімімен жеңіл мінез-құлқы проблемалары мен сыныптағы жұмысқа бейімделудің қиындықтары бар балаларға бір тоқсанға педагог-ассистент қызметін ұсына алады. Егер де мұндай көмек алдағы уақытта да көрсетілу қажет болса, онда баланың ерекше білім алу қажеттілігін растау үшін ПМПК қорытындысын алуға бағыттау қажет.

10) Әлеуметтік – педагогикалық көмек. Әлеуметтік педагог көмегінің қажеттілігін ӘПКК анықтайды. Әлеуметтік педагог лауазымдық міндеттері мен жұмыс жоспарына сәйкес әлеуметтік қатері бар отбасыларының балаларына көмек көрсетеді.

3.3 ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН БАҒАЛАУ

Оқушының оқу қиындықтарының сипаты мен дәрежесіне қарай бір немесе бірнеше білім беру қажеттілігі анықталуы мүмкін. Оқушылардың ерекше білім қажеттілігі оқытудың кез келген кезеңінде пайда болады.

Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау – оқу процесі барысында оқушыны қолдаудың түрін, формасын, көлемін анықталған оқу қиындықтары, олардың пайда болу себептері мен механизмдері негізінде белгілеу. Оқу процесі барысында қиындықтары бар балаларды анықтау және олардың ерекше білім алу қажеттіліктерін бағалау екі деңгейде жүзеге асырылады.

Оқушының қажеттілігін бағалау мен қолдау көрсетудің бірінші деңгейі.

Бағалау мен қолдауды тікелей мұғалім жүргізеді. Мұғалім формативті бағалау процесінде оқу қиындықтарын бірінші болып анықтайды (егер ерекше білім беру қажеттіліктерін мектепке дейінгі жаста ПМПК анықтамаған болса). Оның міндеті – өзбетінше қиындықтардың сипатын, олардың пайда болу себептерін, оқушының қалыптасып жатқан білімдерінде олқылықтарын анықтау. Осы алынған ақпарат негізінде мұғалім оқушының сыныптағы оқу барысына қолдауды ұйымдастырады (жекелік тәсіл).

Мұғалімнің оқушыны қолдау тәсілдері:

- оқытудың вариативтік арнайы әдістерін қолдану;
- сабақта жеке оқу материалдарын қолдану;
- оқу нәтижелерін бағалау тәсілдерін өзгерту;
- бақылау материалдарын өзгерту;
- сыныптағы оқу орнын белгілеу және бейімдеу;

Егер оқушыда мұғалімнің жекелік көмегіне қарамастан бір немесе бірнеше пән бойынша оқу бағдарламасын меңгеруде қиындықтары сақталса, онда мұғалім мектептік психологиялық-педагогикалық қызметінен көмек сұрап, 7- форманы толтырады (А-қосымшасы).

Оқушының қажеттілігін бағалау мен қолдау көрсетудің екінші деңгейі.

Қажеттіліктерді бағалауды мектептің психологиялық-педагогикалық қызметінің мамандары жүргізеді (психолог, логопед, арнайы педагог, әлеуметтік педагог). Олар ата-аналарын кездесуге шақырып, балалардың оқудағы қиындықтары және ерекше білім беру қажеттілігін бағалау туралы мұғаліммен бірге хабардар етеді. Балалардың мамандардың көмегіне қажеттіліктерін бағалау үшін ата-аналарының жазбаша рұқсатын алу қажет 6- форманы толтырады (А-қосымшасы).

Әрбір маман арнайы әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып, оқушының оқу қиындықтарын тудыратын даму ерекшеліктері мен себептерін анықтау мақсатында тереңдетілген тексеру жүргізеді (психологиялық, логопедиялық,

арнайы педагогикалық). Тексеру барысында маман оқушы дамуының әлсіз жақтарын ғана емес, сонымен бірге күшті жақтарын көрсетіп, оқушының табысты болу ресурстарын да анықтайды. Тексеру нәтижелері бойынша маман мыналарды белгілейді:

- оқушының қысқартылған оқу бағдарламасына мұқтаждығын;
- қандай мамандар оқушыға қиындықтарды еңсеруге көмектесе алады (психолог, логопед, арнайы педагог);
- оқытудың қандай әдістері мен тәсілдері ең тиімді болады;
- оқушының оқу орнын қалай бейімдеу керек.

Психолог, логопед, арнайы педагог, әлеуметтік педагог анықтаған оқыту қиындықтарының себептері негізінде мұғалім мен психологиялық-педагогикалық қолдау мамандары жүргізетін жекелік оқу бағдарламасының мазмұны белгіленеді. Мамандар көмегінің бағыты мұғалімнің сабақтағы жекелік тәсілінің және балаға ата-аналары көрсететін көмегінің мазмұнына сәйкес келісіледі. Мамандар көмегі жекелік және топтық сабақтарда іске асырылады.

Мұғалім мен мамандардың көмегі қысқартылған оқу бағдарламасын табысты меңгеруге ықпал жасамаған жағдайда (1-3 оқу тоқсандар ішінде), қолдау қызметі оқушының ата-анасы ПМПК-не ұсынымдар алу үшін жіберіледі (ата-анасының келісімімен). Бөлектенген жағдайда психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мамандарының тексеру нәтижелерін сараптағаннан кейін ПМПК ұсынымдарын алу жөнінде шешім қабылданады.

Оқушының қажеттілігін бағалау мен қолдау көрсетудің үшінші деңгейі.

Оқушының қажеттіліктерін бағалауды психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес мамандары жүргізеді. Бағалау нәтижелері бойынша ПМПК оқушыға арнайы педагогтың, ассистент-педагогтың көмегін, білім алудың варианттарын ұсынуы мүмкін: тұрғылықты жеріндегі жалпы білім беру сыныбында, арнайы сыныпта, арнайы мектепте. ҚР «Білім туралы» Заңының 49 бабына сәйкес білім беру ұйымын таңдау құқығы ата-аналарға беріледі. Ата-аналар тұрғылықты жердегі мектепті таңдаған кезде, мектеп оқушыға мұғалімнің және қолдау көрсету мамандарының көмегін ПМПК ұсынымдарына сәйкес қамтамасыз етуі тиіс.

Маңызды жалпылама ақпарат

1. Оқушылардың ерекше білім беру қажеттілігін бағалау мектеппен (мұғалім және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметімен), сондай-ақ психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңеспен жүзеге асырылады. Жалпы немесе арнайы сыныпта ақыл-ойы кем балаларға арналған жеке немесе арнайы бағдарлама бойынша (МЖМБС-ға бағдарланбаған) баланы оқыту туралы шешімді ПМПК-дің кешенді тексеру негізінде ғана қабылдайды.

2. Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметі және / неме-

се мектеп Кеңесі қажет болған жағдайда дербес (ПМПК ұсынымынсыз) жалпы білім беру бағдарламаларын қысқарту (бейімдеу), психолог, логопед, педагог-ассистент қызметтерін көрсету туралы шешім қабылдай алады, бірақ тек белгілі бір кезеңге – бір-үш оқу токсанынан аспайтын. Егер балаға оқу бағдарламасын меңгеруде мұндай көмек көрсету жеткіліксіз болса, онда ерекше білім алу қажеттілігін растау үшін баланы ПМПК-ге бағыттау қажет.

3. Баланың мектептегі оқу үлгерімі мен мінез-құлық нәтижелері негізінде қандай да бір маманның қызметіне мұқтаж еместігі туралы шешімді қолдау көрсету қызметі және/немесе мектеп Кеңесі қабылдайды.

4. ПМПК-дің ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру жөніндегі ұсыныстары бастауыш мектепте (бірінші және төртінші сыныптарда) оқу уақытында кемінде екі рет жаңартылуы тиіс. Мектеп қолдау көрсету қызметінің және/немесе мектеп кеңесінің шешімі бойынша қажеттілік туындаған жағдайда баланың ЕБҚ-н бағалау мен ұсыныстар алу үшін ПМПК-ге жібере алады.

5. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау тек ата-аналардың келісімімен ӘПКК-нің мамандарымен жүргізіледі. Келісім беру формасы 1-қосымша, 6-формада көрсетілген.

4 МЕКТЕПТЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУГЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР ОҚУШЫЛАРҒА ҚОЛДАУ (КӨМЕК) КӨРСЕТУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету (көмек) – әр баланың мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес табысты оқыту мен дамыту үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық шарттар құру барысындағы педагогтар мен мамандардың ұйымдастырылған қызмет жүйесі.

Мектеп ортасын даярлау

Инклюзивті мектеп ортасын дайындау келесі міндетті шарттарды сақтауды көздейді:

- оқушының мүмкіндіктеріне қарамастан педагогтардың әрбір оқушыны теңдей қабылдауы;
- білім беру процесінің барлық қатысушылары мен техникалық қызметкерлердің төзімді мінез-құлық мәдениетімен қамтамасыз ету;
- ЕБҚ бар оқушының жақын даму аймағына сәйкес оқу мақсаттарын анықтау;
- ЕБҚ бар оқушыны оқудан тыс мектеп іс-шараларына қосу;
- оқушыға қолдау көрсетуде отбасы әлеуетін пайдалану.

Инклюзивті орта құру бойынша мектеп жұмысының күтілетін нәтижесі:

а) оқушының мектепке, мұғалімдерге, сыныптастарына жағымды көзқарасы;

б) жалпы білім беру, қысқартылған немесе жеке бағдарлама шеңберіндегі академиялық табыстылығы;

в) оқушының әлеуметтік бейімделуі.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастырудың негізгі бағыттары:

- психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жергілікті нормативтік негізін құру;

- білім беру процесіне қатысушылардың қызметін анықтау;

- мектептің ағымдық жағдайын талдау және бағалау;

- мектептің педагогикалық ұжымын кәсіби дайындау;

- мектеп қауымдастығын дайындау;

- одақтастар мен әлеуметтік серіктестерді іздеу.

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жергілікті нормативтік негізін құру мектеп құжаттамасына (мектеп жарғысы, мектепті дамыту жоспары және т. б.) қажетті өзгерістер мен толықтырулар енгізуді, оқушыларға қолдау көрсету нәтижелерін тіркейтін ішкі нормативтік актілерді жасауды және үдерісті реттеуді болжайды[22].

Білім беру процесіне қатысушылардың қызметтік міндеттері. Директор психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметін (ППҚҰ) құру туралы бұйрық шығарады, ППҚК қызметі, арнайы сыныптардың қызметі туралы ережені бекітеді, мамандардың тиісті міндеттерін бекітеді; мамандардың бағыну иерархиясын және олардың өзара әрекеттесу принциптерін қалыптастырады; басқарудың әрбір деңгейінде ақпаратты жинау және өңдеу тәртібін айқындайды; балалар ұжымының бөлінуіне жол бермейтін жағдайлар жасайды; пәнаралық негізде мұғалімдер мен мамандардың кәсіби өсуіне жағдай жасайды.

Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету процесіне басшылық жасайды, қолдау көрсету мамандары мен педагогтардың өзара әрекеттесуін реттейді; жеке психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету бағдарламасын құрастыруға, қолдау көрсету нәтижелері мен оқушының мектеп жетістігін талқылауға қатысады.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығында толерантты мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру және қолдау бойынша жүйелі жұмыс жүргізеді; барлық оқушыларды сыныптан тыс және бос уақыттағы іс-шараларға қатыстырады. Бұл ретте оқушылардың біркелкі емес мүмкіндіктері ескеріледі және балалар арасындағы бәсекелестік жағдайы жеңілдетіледі.

Мұғалім-оқытудағы қиындықтары бар оқушыларды анықтайды, қиындықтардың сипатын бағалайды, оқу материалын меңгерудегі про-

блемаларды анықтайды, оқу бағдарламаларын қысқартуды (бейімдеуді) орындайды, жеке оқу бағдарламаларын құрастыруға қатысады, типтік, қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламаларына сәйкес ЕБҚ бар оқушылардың жетістіктерін бағалау және оқыту процесін дараландырады. Мұғалім психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметінің мамандарымен бірігіп жұмыс жасайды.

Мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметі (психолог, логопед, арнайы педагог, әлеуметтік педагог, тәрбиеші, педагог-ассистент):

- оқыту қиындықтары бар оқушыларды анықтайды, қиындықтардың сипатын және олардың пайда болу себептерін бағалау мақсатында психологиялық-педагогикалық тексеру жүргізеді;

- тексеру нәтижелерін тиісті формаларда құжаттайды;

- зерттеу нәтижелері бойынша оқушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтайды;

- оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламаларын жасайды;

- оқушылармен жеке және топтық сабақтар жүргізеді;

- мұғалімдерге, ата-аналарға, мектеп әкімшілігіне кеңес береді;

- психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету бағдарламаларын іске асыру нәтижелерінің мониторингін жүзеге асырады;

- әлеуметтік серіктестермен өзара қарым-қатынас жасайды.

ППҚК мамандары мектептің педагогикалық кеңесінің құрамына енгізіледі. Олардың педагогикалық кеңестің жұмысына қатысуы оқушылардың үлгермеушілігінің және мінез-құлқының бұзылу себептерін анықтауға және оларды жеңу тәсілдерін талқылауға мүмкіндік береді.

Әдістемелік бірлестіктердің отырыстарында мамандар жоспарлы түрде мұғалімдерді оқытудың арнайы әдістері және тәсілдерімен, жеке және сараланған тәсілдердің технологиясымен таныстырады.

Мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің жұмысы келесі принципте құрылады:

- а) бағалаудың кешенді (пәнаралық) тәсілі: медициналық мәліметтер мен баланың әлеуметтік-психологиялық даму тарихының зерттелуі, әр түрлі мамандардың (психолог, логопед, арнайы және әлеуметтік педагогпен) тексеруі;

- б) жүйелі және біртұтас тәсіл: оқыту қиындықтарының пайда болу себептері мен механизмдерін белгілеу, табысты оқытуға кедергі келтіретін бастапқы (жетекші) және қайталама қиындықтардың арақатынасын белгілеу;

- в) оқушылардың өзгеріп отыратын қажеттіліктерін динамикалық зерттеу: оқыту процесінде жаңа қажеттіліктерді қанағаттандырудың және олардың пайда болуының мониторингі;

- г) командалық жұмыс негізінде:

- ЕБҚ мен мектепте оқытудың қиындықтарын анықтау мен бағалауға қойылатын бірыңғай амал мен талаптарды сақтау;
- бірыңғай құндылықтарын ұстану: оқушының жеке тұлғасына деген құрмет, оның ішінде отбасы берген бала туралы ақпараттың құпиялылығын сақтауды болжайды;
- білім беру үрдісінің қатысушылардың ынтымақтастығы өзара құрметті және сенім артуы: мұғалімнің, маманның, ата-ананың және баланың;
- қолдау көрсету мамандары арасындағы жауапкершілікті бөлу.

Мектептің ағымдағы жағдайын талдау мен бағалауды мектеп әкімшілігі және ППҚК мамандары төмендегі көрсетілген мақсаттар үшін жүргізеді:

- ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға қолдау көрсетуге мектеп ұжымының дайындығын зерттеу. Сауалнама, сұрақтар, әңгімелеуді қолдану [23]

-ерекше білім беру қажеттілігі әлі айқындалмаған оқыту қиындықтары бар балаларды анықтау.

Мектептің педагогикалық ұжымын кәсіби дайындау. Мектеп әкімшілігі инклюзивті білім берудің принциптері мен құндылықтары, оқушыларды оқыту қиындықтарының көріністері мен себептері, оқытудың бейімдік әдістері, оқушыларға жеке әдістер технологиялары, жеке және қысқартылған оқу бағдарламаларын құрастыру әдістері туралы педагогтардың ақпараттарын арттыруға бағытталаып, ұйымдастыруы тиіс. Кәсіби дайындық біліктілікті арттыру курстары, семинарлар, дөңгелек үстелдер, конкурстарға, конференцияларға және т.б. іс-шараларға педагогтардың қатысуы арқылы жүзеге асырылады.

Мектеп қауымдастығын дайындау мектеп әкімшілігі мен ППҚК мамандарының педагогикалық ұжыммен, оқушылармен, ата-аналармен толерантты мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру мақсатында алдын ала және ағымдағы жұмысын болжайды. Әңгіме, семинарлар, дидактикалық ойындар, әлеуметтік роликтерді қарау, кинофильмдерді, мақалаларды, кітаптарды талқылау сияқты жұмыс түрлері қолданылады [24].

Одақтастар мен әлеуметтік серіктестерді іздеу қосымша ресурстар ретінде мектеп әкімшілігі, психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мамандары жүзеге асырады. Мұндай әріптестер арнайы білім беру ұйымдарының педагогтары (ПМПК, ППҚК, арнайы мектептер), ғылыми-зерттеу орталықтары, зертханалар; жоғары оқу орындары; қоғамдық ұйымдар; ерекше қажеттіліктері бар балалардың ата-аналарының ұйымдары, басқа да мүдделі ұйымдар мен тұлғалар бола алады.

5. ЕРЕКЕШЕ БІЛІМ БЕРУГЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР ОҚУШЫЛАРҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУДІҢ МАЗМҰНЫН АНЫҚТАУ (КОМАНДАЛЫҚ ТӘСІЛ)

5.1 ПМПК ҚОРЫТЫНДЫСЫ НЕГІЗІНДЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ МЕКТЕПТЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ БАҒЫТТАРЫН АНЫҚТАУЫ БОЙЫНША ЖҰМЫС КЕЗЕҢДЕРІ

5.1 ЕРЕКШЕ БІЛІМ АЛУ ҚАЖЕТТІЛІГІН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ МЕКТЕПТЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ БАҒЫТТАРЫН АНЫҚТАУ БОЙЫНША ЖҰМЫС КЕЗЕҢДЕРІ

1 - кезең: оқушыны оқыту мен оқытудағы қиындықтардың сипаты туралы ақпарат жинау.

ПМПК жолдамасы бойынша психикалық және дене дамуы бұзылған бала сыныпта оқыған жағдайда мұғалім мен мамандар сыныптағы сабақтарда мұндай оқушының оқуы мен мінез-құлқындағы қиындықтарын зерделей отырып, бірден бақылауға кіріседі. Әр маман бір апта ішінде баланы қадағалайды (алдын ала қадағалап, қандай маман және қандай баланы алу керектігін жүзеге асырады). Бақылау нәтижелерін белгілеу үшін мұғалімдер мен мамандар үшін бірыңғай бақылау хаттамасы қолданылады (1-қосымша. 2 А формасы). Бақылау бір апта ішінде жүзеге асырылады. Күнделікті бақылау нәтижелері тіркеледі (баға қиындықтар баллында), содан кейін қорытылады (1-қосымша. 2 б формасы). Сабақта бірінші бақылау әдісін қолдану маңызды болып табылады, өйткені мамандар баланың сыныпта табысты оқуға мүмкіндік бермейтін ерекшеліктерін (өз ерекшеліктері: күшті және әлсіз жақтар барлық адамдарда болады) анықтауы керек.

Бала туралы қосымша, бірақ маңызды ақпарат алу үшін мұғалім ата-аналарға сауалнаманы және коммуникативтік төлқұжатты толтыруды ұсынады (1-қосымша. 1а, 1в-формасы). Осы кезеңде мамандар бала туралы ақпаратты ата - анасымен әңгімелесу және сауалнама жүргізу әдістерін пайдалана отырып жинайды (1-қосымша, 1б-форма).

Сабақтардағы баланы бақылау, ата-аналармен сауалнама жүргізу және әңгімелесу нәтижесі - алынған деректерді талдау және қорыту, олардың негізінде оқытудың басты (бастапқы) қиындықтары туралы болжамдар (гипотезалар) қалыптастыру және тереңдетілген тексерудің тиісті бағыттары мен әдістерін таңдау болуы тиіс.

2-кезең. Оқушыны тереңдетіп және бағытты зерттеу (тексеру). Әрбір маман қажетті әдістерді, әдістемелерді, тесттер мен тәсілдерді пайдалана отырып психологиялық, логопедтік, арнайы педагогикалық тексеру жүргізеді, оның нәтижелерін тексеру хаттамаларына енгізеді (Логопед сөйлеу картасын толтырады). Психолог психологиялық тексеру хаттамасы. Арнайы педагог - оқу қызметі компоненттерінің жағдайын бақылау хаттамасын толтырады.

Тексерудің барлық түрлеріне қойылатын басты талабы - сыныптағы баланы оқыту қиындықтарының сипаты мен себептерін анықтауға бағытталуы болып табылады. Осының негізінде бірінші кезеңде қалыптасқан оқу қиындықтарының сипаты мен себептері туралы болжамға сүйене отырып, маман тексеру пәні ретінде баланың даму аймақтарын, оның ішінде баланың оқу үлгеріміне әсер ететін психикалық функцияларын немесе сөйлеу тілінің даму жақтарын ғана таңдайды. Мысалы, егер психолог пен логопед сабақ кезіндегі бақылау және ата-аналармен әңгіме, сауалнама жүргізу барысында балада есту-сөйлеу ақпаратын өңдеу қиындықтарын және көру арқылы есте сақтау мен жазу мәселелерінің жоқтығын анықтаса, онда олардың тереңдетілген тексеру фокусына баланың есту-сөйлеу назары мен жадының (психолог), фонематикалық есту қабілеті мен сөйлеу тілін түсінуінің (логопед) ерекшеліктері кіреді.

Осылайша, кез келген маманның тексеру мақсатының соңы – бұл баланың барлық психикалық функцияларының, білімдерінің, іскерліктері мен дағдыларының, мінез-құлықтары мен эмоционалдық ерекшеліктерінің формальды сипаттамасы ғана емес, олардың жағымсыз сипаты мен дәрежесін анықтау, сондай-ақ оқудағы табыстылыққа оң әсер етуін айқындау.

Мұғалім білім мен іскерлікті нақты меңгеру деңгейін, сондай-ақ оқу бағдарламасын меңгерудегі проблемалар дәрежесі мен сипатын анықтау мақсатында барлық пәндер бойынша оқу жетістіктерін критериалды бағалауды жүргізеді. Осы жұмыстың нәтижелері бойынша оқушының қиындықтары анықталған оқу пәндері бойынша жетістіктер карталары толтырылады. Мұғалім сондай-ақ оқу жұмысында оқушының қалауын белгілеуі тиіс (қандай ақпаратпен жұмыс істеуді қалайды, қандай оқыту әдістері мен жұмыс түрлері білім мен дағдыларды барынша толық меңгеруге ықпал етеді, ал күтілетін нәтижеге қол жеткізуге не ықпал етпейді және т.б.).

Әрбір тексеру барысында маман мен мұғалім баланың әлсіз және мықты даму жақтарын ғана емес, сонымен қатар баланың оқуда табысты болу үшін бала бойындағы бар ресурстарын анықтайды.

Тексеру нәтижесінде әр маман мен мұғалім балаға мінездеме жасайды, барлығына бірдей форма толтырады (1-қосымша, 3-форма). Мамандар мен мұғалім балаға бір параметр бойынша мінездеме береді, бірақ өзінің кәсіби көзқарасы тұрғысынан. Оқу пәндері бойынша бағдарламаны меңгеру дәрежесінің сипаттамасын тек мұғалім мен арнайы педагог береді.

3-кезең. Бірлесіп (мамандар, мұғалім және ата-аналар) оқушының ерекше білім беру қажеттілігін және психологиялық-педагогикалық қолдау мазмұнын анықтау, оқыту қиындықтарын талқылау.

Қолдау көрсету қызметінің бірлескен отырысында мұғалім және әрбір маман балаға өзінің ұстанымы бойынша мінездеме береді: оқытудың қиындықтарын сипаттайды, олардың пайда болу себептері мен механизмдері туралы өз пікірін білдіреді, баланың мүмкіндіктері мен күшті жақтарын ашады (ата-аналар жеке отырысқа шақырылады).

Бұл кезеңде оқыту қиындықтарының сипаты мен себептері туралы болжам оқу қиындықтарының түрін (себептерін) анықтау түріндегі соңғы қорытындысы болады (Қосымша-В). Қосымшада оқытудың негізгі қиындықтарының қысқаша сипаттамасы беріледі:

- жұмысқа қабілеттілігінің төмендігі;
- іс-әрекетін еркін реттеу, жоспарлау және бақылау жеткіліксіздігі;
- есту-сөйлеу ақпаратының өңделуі;
- көру және көру-кеңістіктік ақпараттың өңделуі.

Оқыту қиындықтарының сипатын (түрін) анықтағаннан кейін баланың жалпы мінездесі ұжымда талқыланып жасалады, онда бастапқы және екіншілік қиындықтардың жалпы көрінісі, олардың себептері мен туындау механизмі баяндалады. Табысты оқытудың ресурстары ретінде баланың күшті жақтары, ерекшеліктері мен мүдделері сипатталады (қосымша-,А 4-форма).

Бірлескен талқылау барысында ерекше білім беру қажеттілігі, мұғалімге, мамандарға, ата-аналарға, оқушыға қолдау көрсетудің негізгі бағыттары анықталады, мұғалім мен ата-аналарға ұсыныстар жасалады.

4-кезең. Анықталған білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтитын психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасы құрастырылады: қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламалары, арнайы оқыту әдістері, психологпен, логопедпен, арнайы педагогпен жеке-дамыту бағдарламалары, мұғалімге, ата-аналарға берілетін ұсыныстар (қосымша-,А 4-форма).

В-қосымшасында үлгі ретінде ЕБҚ бар 1 сынып оқушысына психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасы толтырылып ұсынылған. Г-қосымшасында математика пәнінен қысқартылған және жеке оқу бағдарламаларының үлгісі мен арнайы педагогпен жеке сабақтар бағдарламасының үлгісі көрсетілген.

5-кезең. Мониторингпен қолдауды іске асыру.

Мамандар мен мұғалім тарапынан оқушының ерекше білім беру қажеттілігін бағалау және қанағаттандыру алгоритмі 12 қадаммен жүзеге асырылады, олардың сипаттамасы 4-кестеде келтірілген. Оқушы туралы алынған ақпаратты тіркеу формалары және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасының формасы А-қосымшада берілген.

4-кесте. ППҚК мамандарының, мұғалімдерінің, ЕБҚ бар оқушылар ата-аналарының өзараәрекеттесу алгоритмі.

Мұғалім, ата-ананың әрекеті	Ата-аналарға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мамандарының, ата-аналардың әрекеті
1. Мұғалім ЕБҚ бар оқушылармен танысады. Баланың ПМПК қойған қорытындысы мен ұсыныстарын зерттейді. (қыркүйектің бірінші аптасында)	1.Мамандар мектептегі ЕБҚ балалардың тізімін құрады. ПМПК қойған қорытындысы мен ұсыныстарын зерттейді. (қыркүйектің бірінші аптасында) 1-Форма.
2. Ата-аналармен әңгіме өткізеді, олардан бала туралы мәліметтер жинайды, оларға сауалнама (1а-формасы) және коммуникативтік паспорт (1в-формасы) толтыруды ұсынады. (қыркүйектің 1-2 аптасы)	2. Ата-аналармен әңгіме өткізеді, олардан бала туралы мәлімет жинайды, 1Б-формасындағы сауалнаманы толтыруды ұсынады(қыркүйектің 1-2аптасы)
3. Бірнеше күн бойы ЕБҚ бар оқушыны бақылайды, "сабақта оқушыны бақылау хаттамасы" ағымдағы нысанын толтырады (2а-форма). (қыркүйектің 1-3 аптасы)	3. Бірнеше күн бойы ЕБҚ бар оқушының сабаққа қатысуын қадағалайды, «оқушының сабаққа бақылау хаттамасы» ағымдағы нысанын толтырады (2а-нысан). (қыркүйектің 1-3 аптасы)
4. Бақылау нәтижесін «Сабақа барысында оқушыны бақылау хаттамасы» қорытынды формаға енгізеді (Форма 2б). (қыркүйектің 2-3 аптасы)	4. Бақылау нәтижесін «Сабақа барысында оқушыны бақылау хаттамасы» қорытынды формаға енгізеді (Форма 2б). (қыркүйектің 2-3 аптасы)
<i>2 б – формасы жылдың басында, бірінші жарты жылдықтан кейін және жылдың аяғында толтырылады, яғни баланы оқытудың даму қарқыны мен табыстылығының мониторингі құралы болып табылады.</i>	
5. Оқушының оқу жетістіктерін критериялды бағалауды жүргізеді. Бағдарламаны меңгерудегі проблемаларды анықтайды.	5. Оқушының нақты мәселелерін (психологиялық, педагогикалық, логопедтік, әлеуметтік) зерттеуге бағытталған жеке тексеру жүргізеді.
6. Ата-аналарға бақылау, әңгімелесу және сауалнама жүргізуді қорытындылайды және оқушының оқу жетістіктерін "оқушының сипаттамасы" (3-форма) формасында зерттейді.	6. Бақылау, әңгімелесу, ата-аналарға сауалнама нәтижелерін қорытындылайды, тереңдетілген зерттеуді "оқушының сипаттамасы" формасында және мамандардың хаттамаларында тіркейді (3-форма)
<i>3-форма жыл басында, бірінші жартыжылдықтан кейін және жыл соңында баланың даму серпіні мен оқытудың табыстылығы мониторингінің нәтижелерін тіркеу ретінде толтырылады.</i>	
7. Оқушының ерекше білім алу қажеттіліктерін ұжымда (мамандармен және ата-аналармен) талқыланады және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің мазмұнын анықтауға қатысады.	7. Оқушының ерекше білім алу қажеттіліктерін ұжымда (мұғаліммен және ата-аналармен) талқылауды және оқушының психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мазмұнын анықтауды ұйымдастырады және өткізеді..

<p>Оқушылар туралы барлық мәліметтерді талқылау нәтижесінде оқушыны оқытуда қиындықтар, олардың пайда болу себептері мен механизмі белгіленеді. «Оқушының жиынтық сипаттамасы» құрастырылады. (4-форма) <i>Бұл форма маманның жеке жұмыс тиімділігінің мониторингі ретінде жылдың басында, бірінші жартыжылдықтан кейін және жылдың аяғында толтырылады</i></p>	
8. Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасын жасауға және толтыруға қатысады. (5-форма)	8. Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасын жасауға және толтыруға қатысады. (5-форма)
10. Баланы жеке тәсілдеумен және оқытудың арнайы әдістері мен бағалау тәсілдерін қолдана отырып, сыныпта оқытады және бағалайды.	10. Маманның оқушыға тән оқу бағдарламасына сәйкес жеке (топтық) түзете-дамыту жұмыстарын жүргізеді.
11. Оқушының оқу жетістіктеріне мониторинг жүргізеді және нәтижелерін қорытады.	11. Оқушының дамуы мен жетістіктеріне мониторинг жүргізеді және оның нәтижелерін қорытындылайды.
12. КОНСИЛИУМҒА ҚАЙТА ҚАТЫСАДЫ. ҚОЛ ЖЕТКІЗІЛГЕН НӘТИЖЕЛЕРДІ ТАЛДАЙДЫ. ЕКІНШІ ЖАРТЫЖЫЛДЫҚҚА БЕЙІМДЕЛГЕН НЕМЕСЕ ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ МАЗМҰНЫН ТАЛҚЫЛАЙДЫ.	12. ҚАЙТА КОНСИЛИУМ ӨТКІЗЕДІ. ҚОЛ ЖЕТКІЗІЛГЕН НӘТИЖЕЛЕРДІ ТАЛДАЙДЫ. ҚОЛДАУ КӨРСЕТУДІҢ ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМАСЫНА ӨЗГЕРІСТЕР ЕНГІЗЕДІ, ЕКІНШІ ЖАРТЫЖЫЛДЫҚҚА БЕЙІМДЕЛГЕН НЕМЕСЕ ЖЕКЕ ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ЖАСАУҒА ҚАТЫСАДЫ.

5.2 ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ МАМАНДАРЫНЫҢ ОҚУШЫҒА КӨМЕК КӨРСЕТУІ

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметінің әрбір маманының жеке-дамытушылық жұмысының басты мақсаты - баланың құрдастарымен бір сыныпта оқуға және өз мүмкіндіктеріне сәйкес оқу бағдарламасын меңгеруге көмектесу үшін барлық мүмкіндіктерді жасау. Мамандардың міндеті дамытушы жұмысты өз әдістері мен тәсілдері арқылы, соның ішінде қысқартылған (бейімделген) білім беру бағдарламасын меңгерту үшін зиятының, сөйлеу, әлеуметтік-коммуникативтік және жеке дамудың жеткілікті деңгейін (міндетті емес нормативтік) қамтамасыз ету.

Психологпен, логопедпен, әлеуметтік педагогпен жеке бағдарламалар жасаған кезде, психологиялық-педагогикалық жұмыстың жалпы принциптерінен (жас және жеке ерекшеліктерін есепке алу, іс-әрекеттік тәсіл және т. б.) басқа, келесі принциптерді ұстану қажет:

1) сыныптағы оқу қиындықтарын жеңуге жеке-дамыту жұмысының бағыттылығы. Логопед ең алдымен оқу пәндері бойынша бағдарламаны меңгеруге кедергі келтіретін сөйлеу дамуының бұзылыстарын түзейді. Психолог мектеп дағдыларын меңгеруге кедергі келтіретін психикалық

функцияларының дамуы бойынша жұмыс істейді: жазу, оқу немесе есеп және т. б. Арнайы педагогтың міндеттері мектеп бағдарламасының қандай да бір бөлімдерін меңгерудегі проблемаларды толықтыру, оқушыны күрделі оқу материалдарын меңгеруге дайындау, оқу қызметінің құрылымдық компоненттерін қалыптастыру болады.

2) тұлғалық бағдар және жеке тәсіл: баланы тек проблемалары мен бұзылымдарына қарай емес, сонымен қатар өзінің қажеттіліктері мен уәждері, сондай-ақ даму үшін жеке ресурстары бар белсенді тұлға ретінде қабылдау. Мамандардың міндеті-баланың қажеттілігін ескеру және оқыту қиындықтарын жеңу мен дамуы үшін қолайлы жағдай жасау. Бағдарламаны жасау кезінде баланың әлсіз жақтарын ғана емес, сонымен қатар күшті жақтарын да ескеру, оның мүдделері мен қызығушылықтарына сүйену.

Бұл принципті іске асыру үшін бірқатар шарттарды сақтау қажет:

- бағдарламаның оқушы үшін қол жетімділігі; оның міндеттері баланың жақын даму аймағы ескеріле отырып қойылуы тиіс;

- оқу мен мінез-құлықтың қиындықтарын жеңуге ғана емес, оларды тудыратын себептерге де бағдарлануы;

3) әлеуметтік, коммуникативтік бағыттылығы баламен жұмыс істеудің негізгі тәсілі ретінде; күнделікті өмірде қалыптасқан дағдыларды пайдалану қажеттілігін сезінгенде жағдайлар құру, жаттығулар, белсенділікті ұсыну: білім алу, ойында, қарым-қатынас жасауда және әлеуметтік әрекеттесуде;

4) баламен жұмыс істеу бағыттары мен әдістерінің дербес таңдалуына қарамастан, түрлі профельдегі мамандар мен сынып мұғалімінің жұмыстағы мақсаттарының, тәсілдерінің, талаптарының сабақтастығы мен бірлігі. Психологтың, логопедтің немесе арнайы педагогтың кәсіби әдістерінің барлығы баланы оқытудың нақты қиындықтарын жеңуге бағытталуы тиіс;

5) ата-аналарды дамыту жұмысына белсенді тарту. Осы принциптерді іске асыру үшін мынадай шарттарды сақтау қажет:

- өмірдің түрлі салаларында баланың әлеуетін, күшті жақтарын және проблемаларын жақсы түсіну үшін ата-аналардың пікірін есепке алу;

- балаға көмек көрсету бағдарламаларын әзірлеу үшін ата-аналармен әріптестік қарым-қатынасты және ынтымақтастықты дамыту;

- дамыту жұмысының бағдарламасын әзірлеу кезінде ата-аналардың сұранымын есепке алу;

- ата-аналарды үй жағдайында мамандардың ұсыныстарын орындауға (үй тапсырмалары) ата-аналардың мүмкіндіктері мен ресурстарына сүйене отырып және отбасы туралы мәліметті біле отырып тарту.

Әрбір бала үшін бағдарламаның әзірленуі оның жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сүйене отырып, жеке әдістерді, тәсілдерді таңдауды және пайдалануды көздейді. Әрбір маман жеке зерттеу негізінде қандай бағыттар бойынша жұмыс істейтін, қандай әдістер мен тәсілдерді пайдалануға болатынын өзі шешеді. Маман психологиялық-педагогикалық жұмыстың адек-

ватты әдістерін таңдау, баламен өз жұмысының тиімділігін қамтамасыз ету үшін заманауи және инновациялық психологиялық-педагогикалық технологияларын (арнайы және баламалы әдістерді) білуі және жақсы меңгеруі тиіс. Олардың кейбіреулері әдістемелік нұсқаулықтың әдеби көздері тізімінде ұсынылған, онда әр түрлі мамандарға арналған оқу-әдістемелік әдебиет көрсетілген [25-32].

5.3 ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ҚЫСҚАРТУДЫ ОРЫНДАУҒА, ЖЕКЕ ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ЖАСАУҒА АРНАЛҒАН ҰСЫНЫСТАР

Оқу пәні бойынша қысқартылған / жеке бағдарлама оқу тоқсанына құрылады, оның нәтижелері бойынша келесі тоқсанға арналған бағдарлама жасалады. Оқушының оқу материалын қандай қарқынмен игере алатынын алдын ала болжау қиын, бұл жоспарланғанның ішінде ең үлкен қиындықтарды тудырады. Сондықтан білім беру үдерісі барысында бағдарламаны түзету қажеттілігі туындауы мүмкін. Бағдарламаны уақытылы түзету үшін үнемі оқушының жетістіктерін бақылау қажет. Ол үшін мұғалім мен қолдау көрсету мамандары қол жеткізген жетістіктерді критериялды бағалауды іске асырады [13].

МЖМБС-да белгіленген көлемде және оның сыныпта оқу қарқынына сәйкес оқушы оқу пәнінің мазмұнын меңгеруде қиындықтарға тап болған жағдайда оқу бағдарламаларын қысқартуды (бейімдеу) талап етіледі.

Жеке оқу бағдарламаларын жасау ПМПК ұсыныстарына сәйкес жүзеге асырылады: *"Жеке оқу жоспары және жеке оқу бағдарламалары бойынша оқыту"*. Жалпы сынып жағдайында зияты зақымдалған оқушы үшін жеке оқу бағдарламасы жасалады. Оқу жоспарын дараландыру оқушының қатысуы міндетті болмайтын оқу жоспарының пәндерін (мысалы, алгебра немесе шет тілі) айқындаудан тұрады.

Қысқартылған/ жеке оқу бағдарламасын сынып мұғалімі арнайы педагогпен бірге педагогикалық диагностика (бағалау) негізінде және пән бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын ескере отырып, ақыл-ойы кем оқушыларға арналған МЖМБС / үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес жасайды.

Қысқартылған / Жеке оқу бағдарламасының мәтінінде күтілетін нәтижелер (оқушының дағдылары мен шеберлігі) түрінде тұжырымдалған Типтік оқу бағдарламасының бөлімдері бойынша оқу мақсаттары және осы оқушы үшін неғұрлым тиімді оқыту әдістері мен тәсілдері көрсетіледі (қосымша-Г). Топтық талқылау барысында оқушының мүмкіндіктерін психологиялық-педагогикалық зерттеу нәтижелерінің негізінде оқытудың мақсаты мен әдістері анықталады.

Педагогикалық диагностиканы өткізу кезінде педагогтар оқу пәні шеңберінде оқушы өз бетінше білетін (өзекті деңгей) дағдыларды және қалыптастыру сатысында тұрған дағдыларды (жақын даму аймағы) айқындауы тиіс.

Ең жақын даму аймағын анықтау критериясы оқушының оқу тапсырмасын табысты орындау, белгілі бір іскерлікті немесе дағдыларды (мысалы, арифметикалық тапсырманы шешу, шаманы өлшеу және нәтижені жазу) іске асыру үшін мұғалімнің көмегін пайдалану қабілеті болып табылады.

Оқушыға көмек ретінде мұғалім қолдануы мүмкін: жетекші сұрақтарды, көрнекі түрде ұсынылған алгоритм, иллюстрациялық материалды, пәндік қызметті, үлгіні, жұмыстың орындалуын көрсете алады.

Қажеттіліктерді бағалауды жүргізу кезінде бұрын оқыған оқу материалы туралы білімдеріндегі немесе мектеп бағдарламаларын меңгеру үшін базалық болып табылатын дағдылардағы бар "проблемаларға" назар аудару қажет. Олар оқу материалын меңгерудегі қиындықтарға себеп болуы мүмкін, оларды толықтыру қажет. Бұл дағдыларды қалыптастыру мақсаты оқушы бағдарламасына енгізілуі тиіс.

Педагогикалық диагностиканы өткізу кезінде оқу іс-әрекеті компоненттерінің қалыптасуына (мотивация, өзін-өзі ұйымдастыру, жоспарлау, оқу іс-әрекеттерін орындау және бақылау), жұмыс қабілеттілігіне, қызмет қарқынына және оқушының оқу материалын жақсы түсінуге көмектесетін оқу жұмысының формаларына (жазбаша, ауызша, практикалық әрекетке, иллюстрациялық материалға және т.б. сүйеніп) назар аудару қажет, өйткені бұл оқушы үшін ең қолайлы оқыту әдістері мен тәсілдерін, оның қызметін сабақта ұйымдастыру тәсілдерін таңдауға негіз болады.

Диагностикалау ретінде оқу пәнінің бөлімін, тақырыбын анықтау шеңберінде оқу мақсаттарына сәйкес тапсырмалар мен жаттығуларды қолдану. Нұсқаулық нақты, қысқа, кезеңді болуы қажет. Тестті қолданбаған жөн. Оқушы бағдарламалық материалды меңгеруде емес, тапсырманы орындау шарттарын саналы түсінуде қиындықтары туындап, қате жіберуі мүмкін. Педагогикалық диагностиканы мұғалім сабақта, ал арнайы педагог жеке сабақтарда жүргізеді.

Педагогикалық диагностиканың нәтижесі оқушының меңгерген білім деңгейі мен көмек көрсету мазмұнын анықтау үшін тіркеледі (оқу мәнінің тақырыбы мен бөлімі бойынша жетістік картасы). Оқушыда алдыңғы тоқсанның немесе тіпті сыныптың бағдарламасына сәйкес келетін жақын даму аймағы мен дағдыларды меңгеру деңгейі анықталуы мүмкін. Кез келген жағдайда педагогикалық диагностиканың нәтижелері – оқушы үшін бағдарламаның мазмұнын анықтау үшін бастапқы нүкте.

Оқу бағдарламасын қысқарту кезінде ЖТД-мен оқитын оқушы үшін міндетті болмайтын оқу мақсаттары (шеберлігі мен дағдылары) анықталады, олар осы тоқсанда оның бағдарламасына енгізілмейді. ЕБК

бар оқушы үшін міндетті және міндетті емес критерийлерін анықтау мақсаты болып (іскерліктер мен дағдыларды) - оқу пәні шеңберінде негізгі білім мен дағдыларды меңгеруде алға жылжуы үшін олардың қажеттілігі болып табылады.

Мысалы, ЕБҚ бар білім алушы үшін 1-сыныпты математика курсында "алгебра элементтері" бөлімін оқу мақсаттары (дағдылары) міндетті емес: 1.2.1.2 әріптің берілген мәнінде әріптік өрнектің мәнін бір әрекетке табу; 1.2.1.3 қосу мен азайту арасындағы байланыстың әріптік теңдігі түрінде ұсыну және қолдану: $a+b=c$, $c-a=b$, $c-b=a$; 1.2.2.2 теңдеулерді іріктеу тәсілімен және қосу мен азайту байланысы негізінде шешу; "логика элементтері" деген 4-бөлімнен: 1.4.1.1 Диаграмманың көмегімен екі жиындарды біріктіру және жиын бөлігін жою; "математикалық модельдеу" 5-бөлімінен»: 1.5.2.5 қол астындағы материалдардың көмегімен деректерді жинауды, жүйелендіруді, кестелерді, пиктограммаларды, диаграммаларды құрастыру/аяқтау.

Жоғарыда көрсетілген оқу материалын алып тастау сандарды нөмірлеу білімін, 20 шегіндегі қосу және азайту есептеуіш тәсілдері 1-сыныптағы математика курсының негізі болып табылатын арифметикалық есептерді шешу тәсілдерін меңгеруге кедергі болмайды. Қысқартылған бағдарлама аясында оқушы меңгерген 1-сыныптың математика курсының негізгі ұғымдары екінші сыныптағы келесі бөлімдерді одан әрі оқуға мүмкіндік береді: 100 дейінгі сандардың нөмірленуі, олармен арифметикалық әрекеттер, арифметикалық есептер, шамалар және геометриялық материалдар.

ЕБҚ бар оқушы үшін оқу материалының көлемін азайту негізгі білім мен дағдыларды қалыптастыруға көп уақыт бөлуге, оқушының жұмыс қабілеттілігі мен оқу мотивациясын сақтауға мүмкіндік береді.

Пән бойынша жеке бағдарлама құру барысында (зияты зақымдалған оқушы үшін) оқу бағдарламасының әрбір бөлімінде оқушының "жақын даму аймағында" жатқан білім мен дағдыларға қатысты оқу мақсаттары мен мазмұны жағынан жақындатылған дағдылар айқындалады.

Жеке бағдарламалар бойынша жалпы сыныпта негізгі жалпы білім беретін пәндерді (математика, ана тілі және оқу) оқыту арнайы педагогпен жеке сабақтарда оқумен ұштастыра отырып жүзеге асырылуы мүмкін.

Оқушыны қысқартылған немесе жеке бағдарлама бойынша оқыту мұғалімнің сыныптағы жеке тәсілімен үйлеседі, оның қарқындылығы мен сипаты оқушының мүмкіндіктерінің өзгеруінен кейін үнемі өзгеріп отырады. Жеке тәсіл оқушы үшін қысқартылған/жеке бағдарлама шеңберінде оқу тапсырмасының көлемі мен күрделілігін өзгертуден, оқу тапсырмасын кезеңімен орындаудан байқалуы мүмкін; тапсырманы иллюстрацияға, алгоритмдік нұсқамаға, үлгіге, деректер кестесіне сүйеніп, шоттарды, калькуляторды пайдалана отырып, ереже мәтініне сүйеніп орындау мүмкіндігі.

Оқушы сабақ тақырыбына сәйкес келмейтін тапсырманы өзінің жеке бағдарламасы бойынша орындайды. Бұл тапсырманы сабақта сынып мұғалімі дайындайды және ұсынады. Ол үшін мұғалімге арнайы педагогтың кеңесі қажет. Сондықтан бұл педагогтар автономды емес, ынтымақтастықта жұмыс істейді.

Жетістіктерді бағалау қысқартылған немесе жеке бағдарлама шеңберінде жүзеге асырылады. Бағдарламаның әрбір мақсаты үшін бақылау-диагностикалық тапсырмалар іріктеледі.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года (Указ Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года, № 636)
- 2 Открытое досье по инклюзивному образованию. ЮНЕСКО, 2003
- 3 «Равенство и инклюзивный подход в образовании. Руководство по подготовке, пересмотру и оценке планирования в секторе образования» (совместный продукт Инициативы Организации Объединенных Наций в области образования и др. международных организаций - 2010г.
- 4 Саламанская декларация «О принципах политики и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями» 1995 г.
- 5 Закон РК «Об образовании».
- 6 Типовые правила приема на обучение в организации образования, реализующие общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего и общего среднего образования. Приказ МОН РК от 12 октября 2018 г № 564.
- 7 Типовые правила деятельности организаций среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего)/ Приказ МОН РК от 30 октября 2018 г., № 595.
- 8 Типовые учебные планы начального образования для учащихся с ограниченными возможностями. Приказ МОН РК от 24 ноября 2017 года, № 592.
- 9 Типовые учебные планы (обновленного содержания) основного среднего образования для учащихся с ограниченными возможностями. Приказ МОН РК № от 18 августа 2017 г, №422.
- 10 Типовые правила деятельности видов специальных организаций образования. Приказ МОН РК от 14 февраля 2017 года, № 66.
- 11 Типовые учебные программы для обучающихся с ограниченными возможностями 0-4 классов уровня начального образования по обновленному содержанию. Приказ МОН РК от 27 июля 2017 года № 352
- 12 Типовые учебные программы для обучающихся с ограниченными возможностями 5-10 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию. Приказ МОН РК от 20 сентября 2018 года, № 469.
- 13 Методические рекомендации по системе критериального оценивания учебных достижений детей с ограниченными возможностями. Астана, 2015 г.
- 14 Методика педагогической диагностики (текущего контроля) учебных достижений младших школьников с задержкой психического развития. Методические рекомендации. Алматы, 2018.

15 Типовые правила проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся. Приказ МОН РК от 18.03.2008 г №125.

16 «Об утверждении видов и форм документов об образовании государственного образца и Правила их выдачи», Приказ МОН РК от 28 января 2015 года № 39.

17 Пособие по совершенствованию инклюзивной практики в образовании (Перевод с английского). Белград, 2012.

18 Государственный общеобязательный стандарт образования (начального, основного среднего, среднего) Утвержден постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080

19. Перечень компенсаторных, технических и вспомогательных средств. Утвержден Министерством труда и социальной защиты населения РК от 18 ноября 2004 года, № 264-11.

20 Нормы оснащения оборудованием и мебелью организаций дошкольного, среднего образования, а также специальных организаций образования. Приказ МОН РК от 22 января 2016 года, № 70.

21 Прием документов и зачисление в организации образования независимо от ведомственной подчиненности для обучения по общеобразовательным программам начального, основного среднего, общего среднего образования. Стандарт государственной услуги. Приказ МОН РК от 8 апреля 2015 г № 179

22 Психолого-педагогическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах на краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной основе. Методические рекомендации. НАО, Астана, 2015 г.

23 Елисеева И.Г., Чумакова О.Ф. Профессиональное сопровождение педагогов общеобразовательных школ, реализующих инклюзивную практику. Методические рекомендации. Алматы, 2015 г

24 Айдарбекова А.А. Создание социально гуманной среды в организациях общего образования. Алматы, 2015.

25. Технология нейропсихологической коррекции трудностей школьного обучения: Методические рекомендации / сост. А.К.Ерсарина, Г.К.Кудайбергенова, К.Б.Досыбаева, Т.Н. Алмазова. – Алматы 2015

26. Сиротюк А.Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения. – М.: ТЦ Сфера, 2003.

27 Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте: Учебное пособие для высших учебных заведений // А.В. Семенович. – М.: Издательский центр «Академия», 2002.

28 Практическая нейропсихология. Помощь неуспевающему школьнику. под ред. Ж.М.Глоzman. – М., 2009.

29 Безруких М.М. Проблемные дети. М., 2000.

30 Письмо и чтение: трудности обучения и коррекции / Под ред. О.Б. Иншаковой. М., 2003.

31 Организация деятельности логопедического пункта. Методические рекомендации/сост. Ерсарина А.К. – Алматы: ННПЦ КП, 2017г.

32 Ефименкова Л.Н., Мисаренко Г.Г. Организация и методы коррекционной работы логопеда на школьном логопункте: Пособие для логопеда. - Москва, 1991г.

1а -форма

Бірінші сынып оқушыларының ата-аналарына арналған Сауалнама

Құрметті, ата-аналар ұсынылатын сұрақтарға жауап беруіңізді сұраймыз. Бұл мектеп мамандары мен мұғалімдердің балаларға оқытуды ұйымдастыру мен көмек көрсетуді жақсартуға септігін тигізеді. Мінез-құлықтың (дамудың) бірде-бір белгісін өткізбей, крест қою немесе ұсынылған төрт жауаптың бірін сызу қажет. Егер маңызды деп санасаңыз, бала туралы қосымша ақпарат жазыңыз.

1. Сіз өз балаңыздың дені сау, мықты, шыдамды, мектеп жүктемелерімен күресуге қабілетті деп санайсыз ба?

1) Иа	3) Иа дегеннен гөрі жоқ
2) Жоқ дегеннен гөрі иа	4) Жоқ

2. Сіз оның есту, көруі қалыпты деңгейде дамығанына сенімдісіз бе? (егер ауытқушылық бар болса, онда есту, көру немесе сөйлеу тілін белгілеңіз)

1) Иа	3) Иа дегеннен гөрі жоқ
2) Жоқ дегеннен гөрі иа	4) Жоқ

Қосымша ақпарат (Денсаулығында қандай ауытқушылық бар қысқаша):

3. Сізді уайымдататындай мінез-құлқында қандай да бір ауытқу бар ма: қимылының шектеулігі немесе тежелуі, уайымға бейім, ашушандық, шулы, ыстықты көтере алмау, жылауық, негізсіз қорқыныш және т.б.?

1) Иа	3) Иа дегеннен гөрі жоқ
2) Жоқ дегеннен гөрі иа	4) Жоқ

Қосымша ақпарат: (қандай белгілер қысқаша)

4. Сөйлеуді түсінуде немесе өз сөйлеу тілінде қиындықтар бар ма: дыбыстарды, сөздерді дұрыс айтпайды, сөйлемдерді құра алмайды, қайта айта алмайды (керегінің астын сызу керек).

1) Иа	3) Иа дегеннен гөрі жоқ
2) Жоқ дегеннен гөрі иа	4) Жоқ

5. Бала өлеңдерді, ертегілерді немесе әңгімелерді, ауызша тапсырмаларды, әріптерді немесе сандарды жақсы есте сақтай ала ма?(қажеттісінің астын сызу: өлеңдер немесе әріптер)

1) Иа	3) Иа дегеннен гөрі жоқ
2) Жоқ дегеннен гөрі иа	4) Жоқ

6. Оқуды тыңдағанда, сурет салғанда, теледидарды көргенде бала ынталы және мұқият бола ала ма?

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

7. Бала жұмыс барысында қалай тез шаршайды, ол ұйықтайды ма?

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

Сәйкес келетінді сызыңыз:

- Ұзақ уақыт жұмыс істей алады (30 минуттан артық), тіпті ол ұнамаса да.

- Оған ұнайтын нәрсемен ғана ұзақ уақыт айналыса алады
- Тіпті егер ол ұнаса да, онымен ұзақ уақыт айналыса алмайды
- Ұзақ отыра алмайды

8. Оны епті деп атауға болады ма? Сурет салуды, мүсіндеуді, қайшымен жұмыс істеуді, баспа әріптерімен жазуды біледі ме? Өзі бауды байлауды, түймелерді тағуды, секіруді, велосипед тебуді, доппен ойнай ала ама? (қайсысын жасай алатынын сызыңыз: сурет салуды немесе тағуды)

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

9. Бала өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын меңгерген бе (киіну, шешіну, ұқыпты түрде сақтау мүмкін бе)? Ол ойыншықтарды, заттарды жинауға үйренген бе?

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

10. Сіздің балаңыз өте жауапты деп айтуға бола ма? (тапсырмалар туралы ұмытпайды, оларды уақытында орындауға тырысады).

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

11. Бала ересектермен, басқа балалармен, қоғамдық орындарда мінез-құлық нормаларын ұстана ма?

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

12. Бала мектепке барғысы келеді ме?

- 1) Иа
2) Жоқ дегеннен гөрі иа
- 3) Иа дегеннен гөрі жоқ
4) Жоқ

13. Сіз табысты оқыту үшін балаға көмек қажет деп ойлайсыз ба? (қайсысы дұрыс деп санағанды сызыңыз). 1) Жоқ, мамандардың көмегіне мұқтаж емес

Көмекке мұқтаж:

- 1) психолог
2) педагог-дефектолог
3) логопед

4) тьютер (жеке көмекші)

14. Сіздің ойыңызша, сыныпта табысты оқу үшін балаға қандай жағдай жасау керек?

- Ерекше немесе арнайы жағдайларға мұқтаж емес

-Қажет:

- 1) жеке көмек және сабақ барысында мұғалімнің көмегі
- 2) бірінші парта да отыру
- 3) сабақ ортасында демалуға уақыт беру
- 4) жеке сұрақ, жеке тапсырма

Қосымша ақпарат:

Баланың күшті жақтары: _____

Баланың әлсіз жақтары: _____

1а -форма

Бірінші сыныптан кейін және мектепте бірнеше жыл білім алған оқушылардың ата-аналарына арналған Сауалнама.

Құрметті, ата-аналар ұсынылатын сұрақтарға жауап беруіңізді сұраймыз. Бұл мектеп мамандары мен мұғалімдердің балаларға оқытуды ұйымдастыру мен көмек көрсетуді жақсартуға септігін тигізеді. Мінез-құлықтың (дамудың) бірде-бір белгісін өткізбей, крест қою немесе ұсынылған төрт жауаптың бірін сызу қажет. Егер маңызды деп санасаңыз, бала туралы қосымша ақпарат жазыңыз.

1. Бала мектепке баруға құлшынады ма?

Зауықсыз, ерекше құлшыныспен емес, қуанышпен, жауап беруге қиналамын.

2. Мектеп тәртібіне әбден бейімделген ба? Жаңа тәртіпті міндет ретінде қабылдайды ма?

Жоқ әлі; толық емес; көбінесе, иа; сөзсіз, иа; жауап беруге қиналамын.

3. Оқудағы жетістіктер мен сәтсіздерге уайымдай ма?

Жоқ; Иа дегеннен гөрі, жоқ; Жоқ дегеннен гөрі, иа; сөзсіз иа; жауап беруге қиналамын.

4. Оның оқу сабақтарына қатысты жауапкершілік сезімі әбден қалыптасты ма?

Жоқ әлі; толыққанды емес; көбінесе, иа; сөзсіз,иа; жауап беруге қиналамын.

5. Бала сізбен жиі мектеп әсерлерімен бөлісе ме?

Жоқ әлі; кейді бөліседі; жиі бөліседі; өте жиі бөліседі; жауап беруге қиналамын.

6. Бұл әсерлердің басым эмоционалдық сипаты қандай?

Негізінен теріс эмоционалдық әсерлер басым; әсерлер әртүрлі, бірақ теріс көп; оң және теріс шамамен тең; негізінен әсер оң.

7. Бала күнделікті үй тапсырмаларын дайындауға орташа есеппен қанша уақыт жұмсайды?

Нақты жазыңыз _____

8. Бала үй тапсырмаларын орындау кезінде сіздің көмегіңізді қажет ете ме?

Көмек әрқашан қажет, жиі көмектесеміз, кейде көмекке мұқтаж емес, жауап беруге қиналамын.

9. Оқудағы қиындықтарды қалай жеңеді?

Қиындықтар алдында бірден көмекке мұқтаж; көмекке жүгінеді; қиындықтарды өзі жеңуге тырысады, бірақ шегінуі мүмкін; қиындықтарды жеңуде табандылық танытады; жауап беруге қиналамын.

10. Өз жұмысын тексеріп, қателіктерді тауып, түзете алады ма?

Мұны өзі жасай алмайды; кейде жасай алады; мүмкін, егер бұған итермелесе; әдетте, мүмкін; жауап беруге қиналамын.

11. Бала сыныптастарына жиі шағымдана ма, оларға ренжиді ме?

Өте жиі; жиі; кейде, бірақ сирек; мұндай болмайды; жауап беруге қиналамын.

12. Бала қысым көрсетпеусіз оқу жүктемесімен жұмыс істей ме?

Жоқ; иа дегеннен гөрі жоқ; жоқ дегеннен гөрі иа; сөзсіз иа.

13. Сіз оның денсаулығынан қолайсыз өзгерістер байқағансыз ба?

Өте айқын көрінеді; кейде көрінеді; бар, бірақ аз; байқалмады, жауап беруге қиналамын.

14. Сіздің балаңыз үшін мектепке бейімделу процесі сәтті өтті деп ойлайсыз ба?

иа дегеннен гөрі жоқ; жоқ дегеннен гөрі иа; иа; жауап беруге қиналамын

15. Бала жұмыс барысында қалай тез шаршайды, ол шыдамды ма?

1) Иа

3) Иа дегеннен гөрі жоқ

2) Жоқ дегеннен гөрі иа

4) Жоқ

Сәйкес келетінді сызыңыз:

-- Ұзақ уақыт жұмыс істей алады (30 минуттан артық), тіпті ол ұнамаса да.

- Оған ұнайтын нәрсемен ғана ұзақ уақыт айналыса алады

- Тіпті егер ол ұнаса да, онымен ұзақ уақыт айналыса алмайды

16. Табысты оқыту үшін балаға көмек қажет деп санайсыз ба: (қажеттісін сызыңыз)

1) Жоқ, мамандардың көмегі қажет емес

Көмек қажет:

1) психолог

2) педагог-дефектолог

3) логопед

4) тьютер (жеке көмекші)

17. Сіздің ойыңызша, сыныпта табысты оқу үшін балаға қандай жағдай жасау керек?

- Ерекше немесе арнайы жағдайларға мұқтаж емес

- Қажет:

1) жеке көмек және сабақ барысында мұғалімнің көмегі

2) бірінші парта да отыру

3) сабақ ортасында демалуға уақыт беру

4) жеке сұрақ, жеке тапсырма

Қосымша ақпарат:

Баланың күшті жақтары: _____

Баланың әлсіз жақтары: _____

16- форма

Білім алушының ата-анасымен әңгіме жүргізудің хаттамасы (ППҚ қызметінің мамандары толтырады)

Баланың аты, тегі _____

Туған жылы _____

-жайы _____

Отбасы құрамы:

Әкесі– (АЖТ, туған жылы, білім, жұмыс орны, қызметі, жұмыс телефоны, байланыс телефон) _____

Анасы – АЖТ, туған жылы, білім, жұмыс орны, қызметі, жұмыс телефоны, байланыс телефон _____

Отбасының басқа да мүшелері: _____

Отбасының әлеуметтік сипаты: Толық/толық емес/көпбалалы/әлеуметтік жайсыз. Жоғары, орташа материалдық табысы бар (қамтамасыз етілген)/ төмен материалдық табысы бар отбасы (табысы аз); әлеуметтік көмекті алуға мұқтаж

Тұру шарттары: жок/ өзінің үйі бар, пәтерді жалға алады және т.б.

Баланың бөлек бөлмесі бар/ бала отбасы мүшесімен бірге бір бөлмеде/ бала сабақ оқу үшін және ұйықтау үшін жеке бөлмесі жок/және т.б.

Отбасылық және балалар-ата-ана қатынастарының ерекшеліктері

Отбасындағы психологиялық ортасы. Тәрбиелеу түрі (гиперопека, ги-поопека және қараусыз, авторитарлық тәрбие, тиянақсыз). Ата-аналардың баланы оқытуға, үй тапсырмаларын орындауға қатысуы. _____

Ата - аналардың мектеп педагогтарымен қарым-қатынасы _____

2. Бала туралы мәлімет

1. ПМПК-ның қорытындысы мен ұсыныстары.

2. Денсаулық күйі (медициналық қорытынды, анықтама).

-есту _____

- көру _____

- қимыл сфера _____

Созылмалы аурулардың болуы, емдеу (педиатр, невропатолог, басқа дәрігерлердің

Мүгедектік: жоқ/ иа (қандай ауру бойынша)

3.Логопед, психолог, дефектолог, басқа мамандармен дамытушы сабақтарға қатысады/қатысқан _____

4. Спорттық секцияларға, үйірмелерге, билерге қатысады _____

5.Ата-аналардың бала туралы пікірі (ата-аналармен әңгімелесу, сауалнама жүргізу және коммуникативтік паспорт жасау нәтижелері бойынша маман толтырады)

Баланы дамыту мен оқытуда ата-аналарды не мазалайды?

Баланың күшті жақтары (ата-аналардың пікірі) _____

Баланың әлсіз жақтары (ата-аналардың пікірі) _____

Ата-аналардың сұраулары (баланы сыныпта оқыту және психологиялық-педагогикалық қолдау бойынша ата-аналардың ұсыныстары мен тілектері)

Бала дамуының әлеуметтік жағдайын зерттеу бойынша жалпы қорытындылар мен ұсыныстар: _____

1в-форма

Коммуникативті паспорт

Бұл мен

Бала суреті

Менің атым -----

Мен туылдым----- жылы

Қазір мен ----- жастамын

Менің өмірімдегі маңызды адамдар мен отбасым

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Мен туралы маңызды ақпараттар

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Менің күшті жақтарым

Әлсіз жақтарым

Мен өз бетімше не жасаймын

Басқа біреудің көмегімен не жасай аламын

Мен туралы басқада маңызды ақпараттар:

Форманы толтырған тұлғаның келбеті -----

Күні-----

2 а -форма

Сабақ барысында оқушыға бақылау жасау хаттамасы (бірнеше күнішіндегі ағымдағы баға)

Оқушының аты-жөні _____

Мұғаліммен мамандар (логопед, психолог, арнайы педагог) хаттамада көрсетілген критерийлерді пайдалана отырып, мінез-құлықтың немесе қызметтің бірде-бір белгісін жібермей оқушының сабақ барысындағы әрекеттерімен мінез-құлқын жеке қадағалайды.

Егер көрсетілген белгі әлсіз көрінсе, онда тиісті бағанда "1" қойылады, егер белгі елеулі дәрежеде көрінсе, онда "2" қойылады. Егер кестеде сипатталған мінез-құлық сипаттамасы байқалмаса, онда баған бос қалдырылады.

Егер баланың мінез-құлқының қандай да бір сипаттамасын қалай атап өтуге болады деген күдік туындаса, баланың таяуда өзін қалай ұстағанын еске алу керек. Бақылау бірнеше күн бойы жүргізіледі, бақылау түрлі сабақтарда жүргізіледі.

Бағалау сипаты	Бақылау күні.					
	Оқу пәні.					
I. Сыныпта өзін-өзі ұстау (мінез-құлқы)						
Сабақтарда тынымсыз, зейіні тұрақсыз, істі аяғына дейін жеткізбейді.						
Тапсырмаларды бірнеше рет қайталауды және ересектің тұрақты бақылауына мұқтаж.						
Мұғалімнің нұсқаулықтарын, талаптарын бірден емес, баяу қабылдайды. Артта қалушылық. Жұмысқа бірден қосылмайды, ұзақ «ойланады».						
Мұғалімнің талабын, сыныптың күнделікті күн тәртібін орындамайды.						
Мұғалімнің фронтальды нұсқаулықтарын қабылдамайды, сынып жұмысына өз бетінше кірмейді (өзін жоқ деп санайды) және сынып тапсырмаларын ересек адамның көмегінсіз орындамайды.						
II. Қызмет қарқыны						
Баяу, жайбасар, басқа балаларға ілесе алмайды, үлгермейді.						
Жұмыс қарқыны тұрақсыз. Тез шаршап, әлсірейді: енжар немесе керсінше, ширақ болу.						

Бнтамен жұмыс істемейді, көп қателіктер жібереді, сабақ барысын қадағаламайды, көп алаңдайды.								
Жұмыс қарқыны жылдам, бірақ ретсіз және «орынсыз»жұмыс істейді.								
III. Танымдық дамуы								
Жеткілікті деңгейде зерек емес: қарапайым тапсырмалар мен сұрақтарға жауап беруге киналады.								
Жиі қосымша көмек пен түсіндіруге мұқтаж.								
Оқу үшін білік пен дағды, қоршаған орта туралы білім көлемі жеткіліксіз.								
Көру арқылы ақпаратты қабылдаудағы қиындықтар: суреттен қажетті белгілерді бірден көрмейді, дәптердің, жазулардың, оқулықтың кеңістігінде нашар бағдарланады.								
IV. Сөйлеу тілінің дамуы								
Сөйлеу тілі анық емес. Дыбыс айтудың қиындықтары бар.								
Басқа балалармен салыстырғанда сөздік қоры аз. Сөйлеудің грамматикалық құрылымында бұзылыстары бар.								
Айқын пікір білдіру мен әңгімелеп беруде қиындықтар бар. Бір буынды сөздермен сөйлеуге тырысады.								
Есту арқылы ақпаратты қабылдауы баяу, ауызша өтініштер мен түсініктемелерді түсінудің қиындықтары.								
V. Құрдастары және ересек адамдармен қарым-қатынасы								
Балалардан қашады, қарым-қатынас аз жасайды, өзі жалғыз ойнауды қалайды.								
Балалармен көп төбелеседі, ашуланады.								
Ойнай алмайды және әңгіме жүргізе алмайды.								
Балалармен, мұғаліммен, басқа да ересектермен қарым-қатынас жасау дистанциясын сезінуі төмен, шектен тыс қарым-қатынас жасай береді								
VI. Эмоционалдық ерекшеліктер								
Көңіл-күй аясы жоғары, көп сөйлейді, «бүкіл жерде жүреді», ескертулер мен сындарға әлсіз жауап береді.								
Эмоционалық «көңіл түсуі»: жеңіл долдана қалады, қозу мен ашудан бірден жылау мен ренішке көшеді. Эмоционалды тұрақты емес болуы мүмкін: ретсіз күлу, айқайлау, өзімен өзі сөйлеу (қажетісін сызу қажет)								
Бала және ересек адаммен қатынас жасау кезінде агрессия танытады.								

Көңіл-күйі төмен, қорқады және алаңдайды, жылап, өз күшіне сенімсіз болады.						
Төмен бағаға, ескертулерге, сәтсіздіктерге адекватты емес реакция танытады: мазасыздану, айқайлау, жылау, мұғаліммен дауласу, қызметтен бас тарту (қажеттінің астын сызу)						
VII. Моторлық дамуы						
Графикалық әрекеті нашар дамыған, жазуы, жазуы қисық, түсініксіз.						
Жалпы координациясы бұзылған. Епсіз, икемсіз						
Еңбек және сурет салу пәнінен айтарлықтай жетістікке жетпейді.						
Жиі сол қолымен жұмыс жасауға құмар						
VIII. Әлеуметтік-тұрмыстық дағды						
Өз бетінше түйме, бауды тағуда, киімді шешу мен киюде қиындықтар						
Өз бетінше сабаққа дайындала алмайды: сабақ үшін қажетті дәптер, оқулық, оқу құралдарын алу.						
Ұқыпты тамақтанбайды, ұқыпсыз киінеді, «лас», барлық уақытта өз заттарын жоғалтады немесе ұмытып кетеді (керегінің астын сызу керек).						

2 б-форма

Сабақта оқушының әрекеті мен мінез-құлқын психологиялық-педагогикалық бағалау

(бірнеше күнгі бақылау қорытындылары енгізіледі)

Баланың аты-жөні _____ Жасы: _____
Мұғалім/психолог, педагог, логопед _____
Сыныбы _____
Бақылау күні _____

2 б -форма сабақ барысында оқушыны бақылау нәтижесі бойынша толтырылады.

Бақылау хаттамасында жиі қолданылған балдар әр графикке қойылады

№	Бағалау сипаты	Балдық жүйеде бағалау
	I.Сыныпта өзін-өзі ұстау (мінез-құлқы)	
1.	Сабақтарда тынымсыз, зейіні тұрақсыз, істі аяғына дейін жеткізбейді.	
2	Тапсырмаларды бірнеше рет қайталауды және ересектің тұрақты бақылауына мұқтаж.	
3.	Мұғалімнің нұсқаулықтарын, талаптарын бірден емес, баяу қабылдайды. Артта қалушылық. Жұмысқа бірден қосылмайды, ұзақ «ойланады».	
4.	Сабақта мұғалімге немесе балаға кедергі келтіреді.	
5	Мұғалімнің талабын, сыныптың күнделікті күн тәртібін орындамайды.	
6.	Мұғалімнің фронтальды нұсқаулықтарын қабылдамайды, сынып жұмысына өз бетінше кірмейді (өзін жоқ деп санайды) және сынып тапсырмаларын ересек адамның көмегінсіз орындамайды.	
	II. Қызмет қарқыны	
1.	Баяу, жайбасар, басқа балаларға ілесе алмайды, үлгермейді.	
2.	Жұмыс қарқыны тұрақсыз. Тез шаршап, әлсірейді: енжар немесе керсінше, ширақ болу.	
3.	Ынтамен жұмыс істемейды, көп қателіктер жібереді, сабақ барысын қадағаламайды, көп алаңдайды.	
4.	Жұмыс қарқыны жылдам, бірақ ретсіз және "орынсыз" жұмыс істейді.	

	III. Танымдық дамуы	
1.	Жеткілікті деңгейде зерек емес: қарапайым тапсырмалар мен сұрақтарға жауап беруге қиналады.	
2.	Жиі қосымша көмек пен түсіндіруге мұқтаж.	
3.	Оқу үшін білік пен дағды, қоршаған орта туралы білім көлемі жеткіліксіз.	
4.	Көру арқылы ақпаратты қабылдаудағы қиындықтар: суреттен қажетті белгілерді бірден көрмейді, дәптердің, жазулардың, оқулықтың кеңістігінде нашар бағдарланады.	
	IV. Сөйлеу тілінің дамуы	
1.	Сөйлеу тілі анық емес. Дыбыс айтудың қиындықтары бар.	
2.	Басқа балалармен салыстырғанда сөздік қоры аз. Сөйлеудің грамматикалық құрылымында бұзылыстары бар.	
3.	Айқын пікір білдіру мен әңгімелеп беруде қиындықтар бар. Бір бұынды сөздермен сөйлеуге тырысады.	
4.	Есту арқылы ақпаратты қабылдауы баяу, ауызша өтініштер мен түсініктемелерді түсінудің қиындықтары.	
	V. Құрдастары және ересек адамдармен қарым-қатынасы	
1.	Балалардан қашады, қарым-қатынас аз жасайды, өзі жалғыз ойнауды қалайды.	
2.	Балалармен көп төбелеседі, ашуланады.	
3.	Ойнай алмайды және әңгіме жүргізе алмайды.	
4.	Балалармен, мұғаліммен, басқа да ересектермен қарым-қатынас жасау дистанциясын сезінуі төмен, шектен тыс қарым-қатынас жасай береді	
	VI. Эмоционалдық ерекшеліктер	
1.	Көңіл-күй аясы жоғары, көп сөйлейді, "бүкіл жерде жүреді", ескертулер мен сындарға әлсіз жауап береді.	
2.	Эмоционалдық «көңіл түсуі»: жеңіл долдана қалады, қозу мен ашудан бірден жылау мен ренішке көшеді. Эмоционалды тұрақты емес болуы мүмкін: ретсіз күлу, айқайлау, өзімен өзі сөйлеу (қажетісін сызу қажет)	
3.	Бала және ересек адаммен қатынас жасау кезінде агрессия танытады.	
4.	Көңіл-күйі төмен, қорқады және алаңдайды, жылап, өз күшіне сенімсіз болады.	
5.	Төмен бағаға, ескертулерге, сәтсіздіктерге адекватты емес реакция танытады: мазасыздану, айқайлау, жылау, мұғаліммен дауласу, қызметтен бас тарту (қажеттінің астын сызу)	
	VII. Моторлық дамуы	
1.	Графикалық әрекеті нашар дамыған, жазуы, жазуы қисық, түсініксіз.	

2.	Жалпы координациясы бұзылған. Епсіз, икемсіз	
3.	Еңбек және сурет салу пәнінен айтарлықтай жетістікке жетпейді.	
4.	Жиі сол қолымен жұмыс жасауға құмар	
	VIII. Әлеуметтік-тұрмыстық дағды	
1.	Өзбетінше түйме, бауды тағуда, киімді шешу мен киюде қиындықтар	
2.	Өзбетінше сабаққа дайындала алмайды: сабақ үшін қажетті дәптер, оқулық, оқу құралдарын алу.	
3.	Ұқыпты тамақтанбайды, ұқыпсыз киінеді, "лас", барлық уақытта өз заттарын жоғалтады немесе ұмытып кетеді (керегінің астын сызу керек).	

Толтырған күні « ____ » _____ ж. _____

Педагог/маманның қолы.

3-форма

Оқушыға мінездеме (бірінші/екінші жартыжылдық, жылдың соңы)
(оқушымен жұмыс жасайтын мұғалім және ППҚҚ мамандары толтырады)

Сфера		Күшті жақтары/актуалды деңгей	Күрделілігі
Оқу пәндерін меңгеру мазмұны	Оқу	(бағдарламаға сәйкес меңгерген дағдылар сипатталады, қандай класқа, тоқсан сәйкес келетіні көрсетіледі)	
	Жазу	(бағдарламаға сәйкес меңгерген дағдылар сипатталады, қандай класқа, тоқсан сәйкес келетіні көрсетіледі)	
	Математика	(бағдарламаға сәйкес меңгерген дағдылар сипатталады, қандай класқа, тоқсан сәйкес келетіні көрсетіледі)	
	Басқа пәндер (музыка мен денешынықтыруды қосқанда)	(бағдарламаға сәйкес меңгерген дағдылар сипатталады, қандай класқа, тоқсан сәйкес келетіні көрсетіледі)	
Оқу қызметі: мотивация, өзін-өзі ұйымдастыру,			
оқу іс-әрекеттерін жоспарлау, орындау және бақылау.			
Қызмет қарқыны мен жұмысқа қабілеттілігі			
Сөйлеу тілі: дербес және түсіну			
Қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау.			
Эмоциялар мен мінез-құлық (сабақта және сабақтан тыс)			
Мұғалім және сыныптастармен қарым-қатынасы мен өзара әрекет жасауы			
Қозғалыс дағдылары (ұсақ моторика, жалпы моторика)			
Өзіне-өзі қызмет көрсету дағдылары			
Әлеуметтік-тұрмыстық бағдар			
Сүйікті сабақтар, әуестену, әдеттер			
Оқыту қиындықтарының болжамды себептері			

Бақыланатын фактілерді жинақтау	Оқудағы табысты болу үшін оқушыда бар ресурстар	Оқу үрдісінде ескерілуі тиіс шектеулер
Оқу процесін ұйымдастыруға ұсыныстар (мүмкіндігінше нақты)		

4-форма

Оқушының жиынтық сипаттамасы _____ АЖ
_____ сынып _____ күні

(материалды жалпылау мен ұжымдық талқылау нәтижесі бойынша: алғашқы бақылау, мұғалімді педагогикалық зерттеу, мамандардың терең тексеруі, ата-аналардың әңгімелесу және сауалнама деректері, коммуникативтік төлқұжаттың мазмұны)

Оқытудың қиындықтары (бастапқы және қайталама)	Күшті жақтары қызығушылығы, әуестері	Психологиялық (эмоционалдық, мінез-құлық) ерекшеліктері
Оқушының оқудағы қиындықтары: себебі, пайда болуы		

Ескертулер.

Оқытудағы қиындықтар - мұғалімдер мен мамандардың ата-аналармен сауалнама жүргізу және әңгімелесу, оқушының сабақта бақылау, оның қызметінің өнімдерін (дәптерлер, суреттер және т. б.) зерттеу барысында айқындалады.

Себептер мамандар күрделі психологиялық-педагогикалық зерттеудің көмегімен оқытудағы қиындықтардың себептерін жүйелеу негізінде анықтайды.

5 -форма

КММ № жалпы білім беру орта мектебі

ППКҚ-дің шешімімен қабылданды

ЖМ №

«_» _____ 20

«БЕКІТЕМІН»

№ ЖМ Директоры

ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМА

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету

... сынып оқушысы

20... оқу жылына

1. Оқушы туралы жалпы мәлімет

АЖТ:	Туған жылы:	Сынып:
Ата-ананың АЖТ:		
Ата-ананың баланы оқыту мен дамытуда не мазалайды:		
Ата-ананың сұранысы:		
Сынып жетекшінің АЖТ:		
ПМПК-ның қорытындысы мен ұсыныстары:		
Қолдау көрсететін маманың АЖТ:		
Мұғалім-дефектолог:		
Психолог:		
Логопед:		
Оқыту формасы: орта сыныпта, арнайы сыныпта, психологиялық-педагогикалық көмек көрсету (% оқу уақыты), үйде (қажеттісін сызу керек).		
Жеке және топтық сабаққа бару графигі:		
логопедпен-		
мұғалім-дефектологпен-		
психологпен-		

2. Оқушының жиынтық сипаттамасы

(командалық талқылау және материалдарды жалпылау нәтижелері бойынша: бастапқы бақылау, мұғалімнің педагогикалық зерттеуі, мамандардың терең тексеруі, ата-аналардың әңгімелесу және сауалнама деректері, коммуникативтік төлқұжаттың мазмұны)

Оқытудың қиындықтарының байқалуы мен себептері	Күшті жақтары қызығушылығы, әуестері	Психологиялық (эмоционалдық, мінез-құлық) ерекшеліктері

Ескертулер.

Оқытудағы қиындықтар - мұғалімдер мен мамандардың ата-аналармен сауалнама жүргізу және әңгімелесу, оқушының сабақта бақылау, оның қызметінің өнімдерін (дәптерлер, суреттер және т. б.) зерттеу барысында айқындалады.

Себептер мамандар күрделі психологиялық-педагогикалық зерттеудің көмегімен оқытудағы қиындықтардың себептерін жүйелеу негізінде анықтайды.

3. Оқушының ерекше білім алу қажеттілігі АЖ сынып бірінші (екінші) жартыжылдық

Ерекше білім алу қажеттілігі	Ерекше білім алу қажеттілігін қанағаттандыру үшін оқытудың арнайы жағдайы (қаралағын жағдайға сәйкес келетін тармақтар ғана белгіленеді, қажетті деректер жазылады)
1. Оқу жоспарын өзгерту (қажеттісін сызу керек).	1. Талап етілмейді. 2. Талап етіледі
2. Пән бойынша оқу жоспарын өзгерту (қажеттісін сызу керек).	1. Талап етілмейді. 2. Талап етіледі: а) МЖМБС бағдарлана отырып қысқартылған немесе бейімделген; б) арнайы/жеке бағдарлама
3. Оқытудың әдістері	1) 2) 3) 4) 5)
4. Оқыту нәтижесін бағалау әдістері (оқушының жетістіктері)	1) Бақылау тапсырмаларының санын азайту, 2) тапсырманың нұсқаулығын оңайлату, нұсқаулықты бірнеше бөлікке бөлу 3) жұмысты орындау уақытын ұлғайту, 3) тапсырманы ауызша/жазбаша түрде орындауды таңдау 4) иллюстрациялық және басқа тірек материалдарды (жаднамалар, алгоритмдер, жоспар) қолдану 5) педагогтың көмегі (нақты нені көрсетеді). 6) дараландырылған мазмұндағы бақылау тапсырмалары 7) Басқа :...
5. оқулықтар, оқу құралдарын таңдау, жеке оқу материалдарын даярлау	1) Оқулықтар: 2) Жұмыс дәптері: ... 3) Арнайы дидактикалық материалдар: ...
6. Оқу орнын және оқыту ортасын бейімдеу	1) Бірінші парта 2) Жұмыс үстелінде жалғыз отыру 3) Көмекші мұғалімнің жанында отыру және т.б. 4) Жарты сабақ тұрып тұрады 5) Жарты сабақ ресурс кабинетінде жұмыс жасайды 6) Басқа: ...
7. Техникалық құралдарға қажеттілігі	Оқушы қандай техникалық құрылғыларға мұқтаж және сыныпта қандай құрылғылар бар екенін көрсету (мысалы: планшет, компьютер, дыбыс күшейткіш аппаратура және т. б.)
8. Арнайы педагогтың көмегі	Жарты жылға арналған негізгі мақсаттар мен міндеттер. Арнайы педагогпен аптасына сабақтардың жиілігі, сабақтың ұзақтығы, сабақ түрі (жеке, кіші топ).

9. Логопедтің көмегі	Жарты жылға арналған негізгі мақсат пен міндеттер. Аптасына логопедпен сабақтардың жиілігі, сабақтың ұзақтығы, сабақ түрі (жеке, топтық).
10. Педагог-ассистенттің көмегі	Мұғалімнің көмекшісі тарапынан оқушыға көмек көрсету шаралары мен қызметтері. Қажет болған жағдайда осы көмекті өзгерту ерекшеліктері.
11. Психологиялық көмек	Жарты жылға арналған негізгі мақсаттар мен міндеттер. Аптасына сабақ жиілігі, сабақтың ұзақтығы, психологпен сабақ түрі (жеке, топтық, топтық).
12. Әлеуметтік- педагогикалық көмек	Жарты жылға арналған негізгі мақсаттар мен міндеттерді көрсету.

4. Мұғалімге ұсыныс

Оқушының сабаққа белсенді қатысу үшін не көмектеседі (оқыту әдістері мен амалдары, жұмыс орынын бейімдеу, қарым-қатынас жасау амалы, тапсырманы орындау және бағалау және т.б.)	Не қиындық тудырады

5. Ата-аналарға ұсыныс

Мүмкін іс-шаралар (денсаулыққа қатысты, күн тәртібі, үй қызметінің түрлері, отбасында бос уақытты өткізу, қосымша білім беру сабақтарына бару және т.б.)	Қол жеткізілген нәтижелер

6. сынып оқу-ның....оқу жылының бірінші (екінші) жарты жылдығына арналған Жеке оқу жоспары

Оқу жоспарындағы пәндер тізімі	Орта бағдарлама	МЖМБС негізіндегі қысқартылған/бейімдеу бағдарламасы	Жеке бағдарлама, (МЖМБС бағдарланбаған)

Ескерту: оқу жоспарының пәні бойынша оқушы үшін таңдалған оқу бағдарламасының түрі " + " белгісімен белгіленеді

**7.оқу жылының бірінші (екінші)жартыжылдығына ... сынып
.....оқу-на арналған
қысқартылған/жеке бағдарламасы**

Бағдарламаның бөлімі, бөлімшелер	Күтілетін нәтижелер	Жартыжылдықтың соңындағы нақты нәтижелері (+, -, комментарий)
	Ана тілі (қысқартылған/ жеке)	

Оқытуда қолданылатын әдістер (белгілеу қажет, басқаларды қосқауға болады)

- оқушыға ұсынатын тапсырмалар саны азаяды
 - оқу тапсырмасының көлемі азаяды
 - оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі
 - оқушыға оқу тапсырмасы мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады
 - оқулықтан тапсырмалар мұғалім құрастырған тапсырмалармен ауыстырылады
 - тапсырмаларды орындау үшін қысқа және анық нұсқаулар беріледі
 - оқушыға дауыстап немесе сыбырлап сөйлесуге рұқсат етіледі.
 - оқу бойынша тапсырмалар саны азаяды
 - сынып алдында дауыстап оқуды талап етпейді
 - қайталауға көп уақыт бөлінеді
 - теориялық материалдардың саны азаяды
 - абстрактылы ақпаратта түсіндіріледі, нақты сөздер, суреттер, заттармен көрсетіледі
 - құралдарды (қарындаш, сызғыш, трафарет және т.б.) қолдану арқылы мәтінді оқу реттілігін қадағалау
 - қызмет түрі өзгереді
 - жаттауға қажет ақпараттар саны азайтылады
 - оқу үшін абзацтарға бөледі, басты ақпарат сызықпен сызылады
 - оқылған немесе тыңдалған мәтінге сұрақтар қою қысқартылады.
- САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ:**
- ережелер жинағы
 - ұқсас жаттығуларға мысал
 - диктанттың жартысын жазады
 - Диктанттың әр екінші сөйлемін жазады
- ЗЕЙІН ШОҒЫРЛАНДЫРУ ҮШІН**
- орындалатын тапсырманың мақсатына міндетті түрде назар аударады
 - тапсырманы орындау кезеңдеріне мақсатты түрде назар аударылады
 - жетістіктері ескеріледі
 - мадақтаудың әр түрлі әдістері қолданылады

Екінші тіл (қысқартылған/жеке)

Оқытуда қолданылатын әдістер (белгілеу қажет, басқаларды қосуға болады)

- оқушыға ұсынатын тапсырмалар саны азаяды
- оқу тапсырмасының көлемі азаяды

<ul style="list-style-type: none"> • оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі • оқушыға оқу тапсырмасы мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады • оқулықтан тапсырмалар мұғалім құрастырған тапсырмалармен ауыстырылады • тапсырмаларды орындау үшін қысқа және анық нұсқаулар беріледі • оқушыға дауыстап немесе сыбырлап сөйлесуге рұқсат етіледі. • оқу бойынша тапсырмалар саны азаяды • сынып алдында дауыстап оқуды талап етпейді • қайталауға көп уақыт бөлінеді • теориялық материалдардың саны азаяды • абстрактылы ақпараттар түсіндіріледі, нақты сөздер, суреттер, заттармен көрсетіледі • құралдарды (қарындаш, сызғыш, трафарет және т.б.) қолдану арқылы мәтінді оқу реттілігін қадағалау • қызмет түрі өзгереді • жаттауға қажет ақпараттар саны азайтылады • оқу үшін абзацтарға бөледі, басты ақпарат сызықпен сызылады <p>САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ережелер жинағы • ұқсас жаттығуларға мысал • диктанттың жартысын жазады <p>ЗЕЙІН ШОҒЫРЛАНДЫРУ ҮШІН</p> <ul style="list-style-type: none"> • орындалатын тапсырманың мақсатына міндетті түрде назар аударады • тапсырманы орындау кезеңдеріне мақсаты түрде назар аударылады • жетістіктері ескеріледі • мадақтаудың әр түрлі әдістері қолданылады
Математика (қысқартылған/жеке)
Оқытуда қолданылатын әдістер (белгілеу қажет, басқаларды қосқауға болады)
<ul style="list-style-type: none"> • оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі • оқушыға ұсынатын тапсырмалар саны азаяды • оқу тапсырмасының көлемі азаяды • тапсырмаларға нақты нұсқаулықтар, нақты сұрақтар қалыптасады • оқушыға оқу тапсырмасы мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады • сынып алдында жауап беруді талап етпейді • жаттауға қажет ақпараттар саны азайтылады • тапсырманы немесе жаңа материалды түсіндіру үшін нақты заттар, арнайы дидактикалық материалдар, иллюстрациялар қолданылады • кестелер, графикалық суреттер, формулалар қосымша түсіндіріледі • мұғалімнің арнайы даярлаған тапсырмалар қолданылады • оқушы қателік жіберуі мүмкін (оқушы мұқият болуы үшін) орындар белгіленеді <p>САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ережелер, үлгілер • көбейту кестесі, салмақты, ұзындықты, уақытты өлшеу кестесі, • калькулятор • алгоритмикалық жазбалар, жаднама <p>ЗЕЙІН ШОҒЫРЛАНДЫРУ ҮШІН</p> <ul style="list-style-type: none"> • орындалатын тапсырманың мақсатына міндетті түрде назар аударады • тапсырманы орындау кезеңдеріне мақсаты түрде назар аударылады • жетістіктері ескеріледі • мадақтаудың әр түрлі әдістері қолданылады

БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫН ЖАЗАДЫ

- өз бетінше;
- минималды көмек көрсету;
- арнайы педагогтың көмегімен;
- тапсырма саны азайтылады;
- мұғалім тапсырма мазмұнын әр оқушыға жеке таңдайды;
- кез келген көмекші материалдарды қолдануға рұқсат етіледі.

Басқа пәндер (қажет болғанда)

Жартыжыл оқытуда қолжеткізген нәтижелерін жалпылау (әр оқу пәні аясында):

Әрі қарай оқытуға ұсыныстар:

- жалпы бағдарламамен оқытуды жалғастыру
- мұғалімнің жеке тұғырымен (әдіс, оқытудың амалдары, жетістіктерін бағалау тәсілдері) жалпы бағдарламамен оқытуды жалғастыру
- мұғалімнің жеке тұғырымен (әдіс, оқытудың амалдары, жетістіктерін бағалау тәсілдері) бейімдеу бағдарламасы бойынша оқытуды жалғастыру
- бағдарламаны қайта қарастыруды талап етіледі
- басқа

Ескертулер, комментарийлер:

8. Арнайы педагогтың жеке және топтық сабақтарының бағдарламасы
9. Логопед мұғалімнің жеке және топтық сабақтарының бағдарламасы
10. Психологтың жеке және топтық сабақтарының бағдарламасы

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету

қызметінің басшысы: _____

Психолог _____

Арнайы педагог _____

Логопед _____

Ата-аналар (қамқоршылар) _____

6-форма

Ата-аналардың келісім беру формасы

Ата-ананың тек біреуінің (қамқоршы) аты және тегі

Ата-ананың (қамқоршының) мекен-жайы және телефоны

(№ ... ЖБМ-нің Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметі)

КЕЛІСІМ

Күні: _____

(құрастыру орны)

Мен, ұлымның (қызымның) _____ білім алуы барысындағы жетістіктерін бағалауды жүргізу мен қиындықты және оның күрделілігін анықтауға келісімімді беремін.

Мен, өз баламның арнайы білім алу қажеттілігі туралы мәліметті оқушылар туралы ақпараты бар базаға жіберуіне келісімімді беремін.

Ата-ананың біреуі (қамқоршы) _____

(қолы) (аты және тегі)

7-форма

Мұғалімдерге арналған сауалнама

Мұғалімге сұрақ	Мұғалім жауабы
1.Сіздің ойыңызша, оқушыда оқу процесінде қиындықтар неден туындайды?	
- оқу материалын меңгеруде;	
-сатып алу оқу дағдысын меңгеру кезінде;	
- қиын мінез-құлық.	
2.оқушы оқу тапсырмаларын орындау кезінде қандай нақты қиындықтарға тап болады? (қиындық тудыратын нақты әрекетті атаңыз)	
3.Оқушы қиындыққа тап болғандағы жауап реакциясы ?	
4. Сіздің ойыңызша, оқушының қандай қасиеттері оған қиындықтарды жеңуге көмектеседі?	
5. Сіздің ойыңызша, оқушының қандай қасиеттері оған қиындықтарды жеңуге кедергі келтіреді?	
6.Оқушы өз бетінше қандай тапсырмаларды, қандай жұмыс түрлерін орындайды?	
7.Сіздің ойыңызша, қандай оқу қызметінде табысты?	
8. Сіз оқушыға қандай көмек түрін ұсынасыз? - жалпы қолдау: "сен істей аласың, сенің күшің жетеді»	
- жетекші сұрақ " бұл тапсырма қандай ережеге сай?»	
- Әрекеттің басталуын көрсету.	
- Барлық шешімді көрсету " мен қалай істеу керектігін көрсетемін, ал сен қайтала»	
9. Сіз, оқушымен жеке жұмыс жасайсыз ба? Сабақта? Сабақтан тыс?	
10.Жеке көмек көрсету қалай жүзеге асырылады?-тапсырманы нақты, терең қайталап түсіндіру.	
-оқушының меңгеру барысындағы қиындықтарын анықтайсың	
-тапсырманы орындалуына бақылау жүргізу үшін баланы сабақтан соң алып қаласыз ба.	
11. Дәл осы оқушымен жұмыс жасау барысындағы проблемаларды қорытындылаңыз	

Ескерту. Бұл форманы мұғалімнің психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қызметіне жүгінген кезінде қолданылады

ҚОСЫМША-Б

Оқытудағы қиындықтар түрлері (себептері)

Жұмыс қабілеттілігі төмен	Өз еркімен реттеу, жоспарлау және басқарудағы қиындықтар	Көру арқылы қабылданған ақпаратты қайта өңдеудегі қиындықтар	Көру-кеңістіктік ақпаратты қайта өңдеудегі қиындықтар	Есту-сөйлеу ақпараттарды қайта өңдеудегі қиындықтар
<p>1.жұмысқа қосылудың баяулығы; бір күн немесе сабақ барысында жұмыс қабілеттілігінің тұрақсыздығы немесе тез әлсіреуі.</p> <p>2.Шаршау кезінде: -қызмет қарқыны баяулайды, енжарлық, жалқаулық күшейеді (парта үстінде жатады, төмен қарай сырғиды); -кимыл мазасыздығы байқалады: орындықта бір орында отыра алмайды, кез келген қоздырғыштарға көңіл аударады; - жазу, оқу, есептеу барысында қателіктер байқалады; -жазуы өзгереді: әріптерді үлкейтеді, қысайтады, кішірейтеді. Жазу жұмыстары жиі аяқталмай қалады</p> <p>Қателіктің байқалуы жұмыс қабілеттілігіне байланысты. - ашулы және мазасыз болуы мүмкін</p>	<p>1.Аландаушылық, кимыл мазасыздығы, албырттық жоғары;</p> <p>- 2.Тапсырмаға қосылу, оның шарттары мен мақсаттарына(басқа нәрсеге көңіл бөлу, бастағанды соңына дейін жеткізбеу) бағдарлана алуындағы қиындықтар;</p> <p>3. Өзін-өзі басқарудағы қиындықтар: жұмысты үлгімен салыстырмайды, қателіктерді елемейді;</p> <p>4. Қателіктің көптігі: - әріп, буын, сөзді ендіру кезінде қалдырып кету; - сөзді бірге және бөлек жазу, сөйлемді жазу кезінде шектеусіз жаза береді және т.б.</p> <p>- көптеген қателіктермен жасырынды оқу;</p> <p>- есептеу операциясында, тапсырмаларында орындау кезіндегі қателіктер.</p> <p>- мазмұндау кезінде: мәтіннің өзекті бөліктерін қалдырып кету, алмастырып жіберу, үзіп-үзіп айту.</p> <p>Оқу жетістіктеріне жетуге қызығушылықтың жоқтығы, оқу ынтасының төмендігі болуы мүмкін.</p>	<p>1. Әріп, цифрлерді, заттар бейнесін танудағы қиындықтар; заттар бейнесін ұзақ қарайды, бірден тани алмайды.</p> <p>2.Көру жадысы нашар: әріп пен цифрлардың графикалық бейнесін қиындықпен меңгереді және есте сақтайды.</p> <p>3.Баюу, болжамды оқу.</p>	<p>1.Кеңістіктік қатынасты бейнелейтін сөздерді түсіну және кеңістікте бағдарланудағы қиындықтар: оң-сол, алды-арты; астында-үстінде және т.б.</p> <p>2. Қағаз бетінде бағдарланудағы, жаңа жолдан жазу, жазуды тәртібін сақтаудағы қиындықтар.</p> <p>3. Әріп, цифрді тегіс жазу, мысалдарды тегіс (қатесіз) оқу.</p> <p>4.Сандардың разрядтық құрылымын меңгерудегі қиындықтар; көптанбалы сандарды жазудағы қиындықтар, разрядқа көшу арқылы мысалдарды шешу.</p> <p>5.Логикалық-грамматикалық құрылымдарды түсінудегі қиындықтар (математикалық тапсырмалар мәтнінде).</p>	<p>1.Жылдам және күрделі сөйлеуді қабылдаудың баяулығы. Сұрақты түсіну үшін уақыт қажет. Мұғалімнен жиі қайта сұрайды .</p> <p>2.Естуге қысым түсіру кезінде әлсіздену, есту арқылы қабылдауының төмендеуі, сөйлеу тілін түсінудегі қиындықтар.</p> <p>3.Есту-сөйлеу жадысының нашарлығы.</p> <p>4.Сөздің мағынасын, оның грамматикалық құрылымының айырмашылығын математикалық тапсырмаларды және сөйлемнің мәнін түсінуде қиындықтар.</p> <p>5.Жазуында: диктант барысында әріптерді дыбысталу ұқсастығына қарай алмастыру, сөздерді, сөйлемнің жартысын қалдырып кету.</p> <p>6.Сөздік қорының төмендігі. Аграмматизмы. Мазмұнын айтып берудегі қиындықтар.</p> <p>7.Психологиялық ерекшеліктері: белгілі бір шектеулігі бар және аңғал бала ретінде көрінеді.</p>

Оқуында әртүрлі қиындықтары бар балаларды оқыту бойынша мұғалімдерге ұсыныстар

Жұмысқа қабілеттілігі төмен	Өз еркімен реттеу, жоспарлау және басқарудағы қиындықтар	Көру және көру кеңістіктік ақпаратты өңдеу қиындықтары	Есту-сөйлеу ақпараттарды қайта өңдеудегі қиындықтар
<p>1. Оқу тапсырмалар көлемін бөлу. 2. Сабақта жұмыс қарқыны мен қызмет түрлерін ауыстыру. 3. Оқушы шаршамағанда және жұмысқа қабілетті болғанда сабақ уақытында бақылау жұмысының тапсырмалары мен негізгі материалдарды ұсыну 4. Қатты әлсізденген кезде сабақ уақытында қысқа демалыс беру. 5. Сергіту сәтін өткізу 6. Ойын түрінде, мадақтау арқылы ынталарын жоғарылату.</p>	<p>1. Оқушыны мұғалімге жақын отырғызып, ұйымдастырушылық және бағыттаушылық көмек беру, қалай жасау қажет екеніне жеке нұқсау беру. 2. Сыртнан бақылау және кезең бойынша нұсқаулықты қолдана отырып, аз-аздап тапсырманы ұсыну. 3. сыртқы ортаға сүйене отырып, оқушының өз қызметін жоспарлауға көмектесу: (жоспар, схема, жаднама) тапсырманы орындауын бақылау 4. Оқушының сыныпта өз бетінше жұмыс жасау дағдысын бірте-бірте дамыту. 5. Оның жетістіктерін айту және мотивациясын жоғарылату.</p>	<p>1. Қағаз бетінде бағдарлана алуы үшін жеке көмек көрсету. 2. Дәптердің жолақтарын түсті қарындашпен сызу, бастапқы жолды нүктелеу, ірі торы, енді сызықтары бар дәптерге жазу 3. Суреттерді, иллюстрацияларды, графикалық бейнелерді ауызша айтып беру. 4. Визуалды ақпараттарды (кесте, график, жоспар және т.б.) құрастыру, ірі жазбамен, басқа түспен ерекшелеу</p>	<p>1. Бірінші қатарда отыру. Ауызша ақпаратты баяу және неғұрлым нақты етіп хабарлау. 2. Ауызша нұсқаулықтарды және түсініктерді түсінбесе қайта айту, мадақтау. 3. Жылдам жауап беруді талап етпеу. Жауап беру үшін уақыт беру 4. Қарапайым сөз тіркестерін қолдану арқылы анық, қысқа сөйлеу. 5. Көрнекі материалдармен (сурет, схема, жоспар және т.б.) қосымша ауызша түсіндіру 6. Естуге қысым көрсетуге жол бермеу: шаршаған кезде жазбаша тапсырмалар беру. 7. Диктант жазу кезінде сөйлемді бірнеше рет қайталау.</p>

Оқуында қиындығы бар балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мамандарына ұсыныстар

<p>Психолог 1. Психикалық және дене тонусы мен жұмысқа білеттілігін көтеру: тыныс алу, дене және қимыл жаттығулар, зейін тұрақтылығын дамыту үшін ойындар мен амалдар. 2. Үйде және сабақта отыру қалпын сақтауға жағдай жасауда мұғалім мен ата-аналарға көмек.</p>	<p>Психолог 1. Ойындар мен жаттығулар: - өз еркімен назар аударуын дамыту, ашушандықты жеңуге; - ішкі жоспарлау мен сөйлеуін реттеумен сыртқы ортаның сүйеністерінің көмегімен моторлық деңгейде жоспарлау дағдыны дамыту; - өзін-өзі басқару дағдысын қалыптастыру 2. Сабақта және үйде баланың мінез-құлқын отбасында дұрыс ұйымдастыруға көмектесу.</p>	<p>Психолог Кеңістікте бағдарлануын дамыту: дене бөліктерінде; қоршаған кеңістікте; жазықтықта (қағаз бетінде) Логопед - логикалық-грамматикалық конструкцияларды, кеңістіктік қатынасты білдіретін сөздің мағынасын түсіну, жазудағы спецификалық қателіктерді (оптикалық дисграфия) жену бойынша жұмыстар.</p>	<p>Психолог - есту арқылы қабылдауын және есту-сөйлеу жадысын дамыту Логопед - есту арқылы қабылдауын және фонематикалық естуін дамыту; - өзінің сөйлеуін түсінуін және жазудағы спецификалық (акустикалық дисграфия) қателіктерін жеңе білуін дамыту</p>
--	--	--	---

ҚОСЫМША-В

**ЕБҚ бар оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау
көрсетудің жеке бағдарламасының үлгісі**

ЖЕКЕ БАҒДАРЛАМА

ППКҚ-дің шешімімен қабылданды

ЖМ №

«__» _____ 20

«БЕКІТЕМІН»

№ ЖМ Директоры

1-сынып оқушысының АЖ ----- 2018-2019 оқу жылының
бірінші жарты жылдығы бойынша Математикаға арналған қысқартылған
бағдарламасы

1. Оқушы туралы жалпы мәлімет

А.Ж.Т: Б.	Туған жылы: 05.04.2011.
Сынып: 1 «В»	
Ата-ананың АЖТ:	
Ата-ананы баланы дамыту мен оқытуда не уайымдатады: ақыл-ой және сөйлеу тілінің тежелуі. Естудің шамалы төмендеуі (аденоид 2-3ст). бірден ести алмайды және түсінбейді, бірден жауап бере алмайды. Шыдамсыз, ынтасыз. Балалармен және ересек адамдармен қарым-қатынас жасаудағы қиындықтар. Жоғары дауыспен, ескертпей бірден сөйлесуден қорқады. Үй жұмысын орындауда жалқаулықты танытады, анасы не істерін білмейді.	
Ата-ананың сұранысы: - оқытуда жеке амалдар: бірінші қатарда отыру, мұғалімнің жеке көмегі (бөлек тапсырма) мен қолдау көрсетуі, сұрақты бірнеше рет қайталау және мысал ретінде көрнекі құралдармен көрсету. - дефектолог, логопед, психолог, тьютормен (жеке көмекші) сабақ өткізу	
Сынып жетекшінің А.Ж.Т.:	
ПМПК-ның қорытындысы мен ұсыныстары: мұғалімнің жеке амалдарымен қысқартылған жалпы білім беру бағдарламасы бойынша 1 сыныпта сынап оқыту.	
Қолдау көрсету қызметкерінің А.Ж.Т.: Арнайы педагог: Т. И.П Психолог: А. Е. А Логопед: А. Х. А.	
Оқыту формасы: жалпы сыныпта, арнайы сыныпта, үйде (қажеттісін сызу керек).	
Жеке және топтық сабақтарға қатысу кестесі: логопедпен- аптасына 3 рет педагог-дефектологпен- аптасына 2 рет психологпен- аптасына 2 рет	

2. Оқушының жиынтық сипаттамасы

(бастапқы бақылаудың нәтижелерін жалпылау, мұғалімнің педагогикалық зерттеуі, мамандардың терең тексеруі, ата-аналардың әңгімелесу және сауалнама деректері, коммуникативтік төлқұжаттың мазмұны)

Оқытудағы қиындықтарының байқалуы мен себептері	Күшті жақтары қызығушылығы, әуестері	Психологиялық (эмоционалдық, мінез-құлық) ерекшеліктері
<p>Оқытудағы қиындықтарының байқалуы: 1. Мұғалімнің сөздік қатынасын қиындықпен түсінеді, сұраққа жауап бермейді, айтылған сөзді қайталауды және қосымша түсіндіруді талап етеді.</p> <p>2. Сынып жұмысына жиі қосылмайды, оқу тапсырмаларын өз бетінше орындай алмайды, мұғалімнің көмегіне мұқтаж.</p> <p>3. Баяу, тез шаршайды, жылдам басқа жаққа назар аударады және бір тапсырмадан екінші тапсырмаға қиындықпен ауысады.</p> <p>4. Оқуға қажетті дағдылар мен білім көлемі жеткіліксіз.</p> <p>5.Үйде үй тапсырмасын орындағысы келмейді, ал анасы тапсырманы балаға орындата алмайды.</p> <p>Себептері:</p> <p>1.Есту-сөйлеу қабылдауының баяулығы (аденоидқа байланысты). Жалпы сөйлеу тілінің дамымауының 2-деңгейі.</p> <p>2.Есту-сөйлеу жады көлемінің аздығы: (екі және үш сөзден құралған сөз тіркестерін қабылдайды және түсіне алады).</p> <p>3. Сөйлеу тілінің және сөйлеуді түсінудің бұзылуы (дыбыстарды айту, лексико-грамматикалық жақтары, байланыстырып сөйлеуі).</p>	<p>1.мұғалімнің көмегін қуана қабылдап, көмек көрсетілсе ғана тапсырманы орындайды.</p> <p>2. Егер тапсырма қолжетімді болса, тырысады және ынталанады.</p> <p>3. Мұғалімнің мадақтауын оңды қабылдайды және оның көңілін аударуға ынталанады..</p> <p>4. қимыл дағдылары мен кеңістік туралы түсініктері жақсы қалыптасқан.</p> <p>5. сабақта дұрыс отыру ережесін орындайды, тәртіпті, кенпейіл, сабырлы.</p> <p>6.Жол салуды және құрастыруды ұнатады (ұзақ уақыт айналыса беруі мүмкін), қимыл ойындар, компьютерлік ойындар.</p>	<p>1.Ащы, жоғары дауыспен сөйлегеннен қорқарды.</p> <p>2. Тікелей қарым-қатынаста шамалы кідіреді, қобалжиды.</p> <p>3. Балармен ойнауды, әңгімелесуді жүргізе алмайды, шамалы кідіреді, байланыс шасаудан алшақтайды.</p> <p>4. Мұғалім және сынып тастарымен қарым-қатынас жасауды ұнатпайды; сыныпта өзі жалғыз отырғанды жөн көреді, бірақ психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету кабинетінде бір-екі баламен ойнауды жақсы көреді. 5.егер оны мадақтап, қолдау көрсетсе өз-өзіне сенімді, белсенді және жетістікке жете алады.</p>

3. Оқушының ерекше білім алу қажеттілігі және оны қанағаттандыру үшін арнайы шарттар

Бірінші жарты жылдық

Ерекше білім алу қажеттілігі	Оқушының ерекше білім алу қажеттілігі және оны қанағаттандыру үшін арнайы шарттар (тек қарастырылатын жағдайларға сәйкес келсе ғана белгілеу қажет)
1. Оқу жоспарын өзгерту	1. Қажет етпейді.
2. Пән бойынша оқу жоспарын өзгерту	а) МЖМБС сәйкес тілдік пәндер бойынша қысқартылған оқу бағдарламасы.

3. Оқыту әдістері	<p>1) жеке Б-ға бағытталған қысқа, баяу нұсқау (2-3 сөз) және негіз орындау қажеттілігін түсінбеген жағдайда көрсетуді және ымды қолдану арқылы қайта түсіндіру;</p> <p>2) жауап беруі үшін ұзақ уақыт бөлу;</p> <p>3) жазба тапсырмаларын орындау кезінде дәптер парағында бағдарлана алуына көмектесу;</p> <p>4) оқу тапсырмаларының мәнін түсінуді жеңілдету үшін жұмысты орындаудың суреттік жоспарын, үлгілер мен көрнекі құралдарды қолдану;</p> <p>5) жұп пен топта жұмыс жасау (көшіріп алуды алдын ала ескерту);</p> <p>6) формативті бағалау тапсырмалары, жұмыс дәптері, оқулықтағы тапсырмаларға нұсқаулықтарды жеңілдету және қысқарту;</p> <p>7) оқу бойынша жеке тапсырмалар.</p>
4. Оқыту нәтижесін бағалау амалдары (оқушының жетістіктері)	<p>1) тілдік пән бойынша (логопедтің келісімімен) жеке бақылау тапсырмалары;</p> <p>2) бақылау тапсырмаларын орындау үшін уақытты ұлғайту;</p> <p>3) тапсырманы жазбаша түрде орындауды мақұлдау;</p> <p>4) бақылау тапсырмаларындағы (қарапайым қысқа сөз тіркестер) нұсқаулықтарды жеңілдету және қысқарту;</p> <p>5) бақылау тапсырмаларының мәнін түсінуді жеңілдету үшін тірек және иллюстративті материалдарды қолдану;</p> <p>6) педагогтың көмек ұсынуы: қысқа, баяу, қайталау үшін ауызша нұсқаулық, жауап дайындау үшін уақытты арттыру.</p>
4. Оқулықтарды, оқу құралдарын таңдау, жеке оқу материалдарын дайындау	<p>1) Оқулықтар: 1 сыныптың бағдарламасы бойынша</p> <p>2) Жұмыс дәптері: сыныптың бағдарламасы бойынша</p> <p>3) Арнайы дидактикалық материалдар: жазу және оқу бойынша жеке карточкалар</p>
6. Оқу орнын және оқыту ортасын бейімдеу	1) бірінші партадағы жұмыс орны
7. Техникалық құралдарға қажеттілік	Қажет емес
8. Арнайы педагогтың көмегі	<p>Жартыжылдықтың негізгі мақсаты мен міндеті: 1) қоршаған орта туралы білім мен түсінік қорын кеңейту, тиісті сөздік қорын жинақтау; буындап оқу, айту бойынша буындап жазу және қарапайым сөздерді жазу, оқылған және жазылған сөздерді түсіну дағдыларын қалыптастыру; 10 шамасындағы сандарды есептеу операциясын орындау, математикалық терминдермен сөздік қорларын кеңейту.</p> <p>Арнайы педагогпен сабақты өту жиілігі - аптасына 2 рет, сабақтың ұзақтығы – 30-40 минут, сабақтың формасы (жеке, топтық).</p>
9. Логопедтің көмегі	<p>Жартыжылдықтың негізгі мақсаты мен міндеті: 1) сөйлеу тілін түсінуді дамыту 2) дыбыстарды қою және автоматизациялау, буын құрылымдарын өңдеу, сөйлеудің грамматикалық құрылымын қалыптастыру, фразалық сөйлеу тілін дамыту.</p> <p>Логопедпен сабақты өту жиілігі - аптасына 3 рет, сабақтың ұзақтығы – 30 минут, сабақтың формасы (жеке, топтық).</p>

10. Психологиялық көмек	Жартыжылдықтың негізгі мақсаты мен міндеті: 1) есту еркін зейін мен есту-сөйлеу қабылдауын дамыту (4 сөздің көлемінде); 2) есту-сөйлеу жадысын дамыту (4 сөздің көлемінде); 3) сыныптастарымен қарым-қатынас жасау мен өзара әрекеттесу дағдысын дамыту. Психологпен сабақты өту жиілігі - аптасына 2 рет, сабақтың ұзақтығы – 30 минут, сабақтың формасы (жеке, топтық).
11. Әлеуметтік-педагогикалық көмек	Қажет емес

4. Мұғалімге ұсыныс

Оқушының сабаққа белсенді қатысу үшін не көмектеседі (оқыту әдістері мен амалдары, жұмыс орынын бейімдеу, қарым-қатынас жасау амалы, тапсырманы орындау және бағалау және т.б.)	Не қиындық тудыртады
<p>1. Б-ға бағытталған қысқа нұсқаулық (2-3 сөзден) - сандарды ата (көрсет, жаз) ... - мысалды оқы (жауап)... - сурет сал... - не жаздын айт (салды, жасады)</p> <p>2. Б жауап айту алдында сұрақтан кейінгі үзіліс.</p> <p>3. Тапсырмалар (сөйлеу нұсқаулығын түсінуді жеңілдету үшін) жазбаша орындау алдында дәптер парағында бағдарлануға көмек көрсету. Көмек көрсеткілік қимылмен сүйемелденуі керек, мысалы: - мұнда бастау керек ... - жазу (штрихтау, бояу, астын сызу және т.б.)...; бұл әріптерді, буындарды жазу; осы мысалдар шешу.</p> <p>4. Тапсырманы орындау алдында, оқулық бетіне бағдарлануға көмек көрсету. Оқулықтағы тапсырмаларды бірнеше кезеңге бөлу қажеттілігі талап етілуі мүмкін. Әрбір кезеңге қысқа нақты нұсқаулық қажет: - суреттен тап...; көрсет...; ата ... (түсі, пішіні, өлшемі, заты...); белгі қой; - бірдейді тап ...(көп, аз, басқа, ұқсас...).</p> <p>5. Жұмысты орындаудың көрнекілік құралдарын, үлгісін, сурет жоспарын пайдалану арқылы тапсырмалар (мысалы, көркем еңбек сабақтарында).</p> <p>6. Тақтада тапсырманы орындау үшін Б. шақыру басқа балалар осындай тапсырманы орындағаннан кейін. Б. тапсырманың мәнін түсіну оңай болады. Тапсырма түсінікті болуы керек, сөйлеу даму деңгейіне сәйкес болуы керек.</p> <p>7. Топта және ұжымда жұмыс жасау. Б. басқа балаларға қарап жақсы оқиды (басқа оқушының қызметі ол үшін үлгі. Ол басқа балалардың жасағанын бақылайды. Бұл оған сабаққа қатысуға көмектеседі. Бұл ретте Б. партада бірге отыратын көршінің жұмысын көшіруге тыйым салу керек. Ол әр оқушы өзі орындау қажет екенін түсіну қажет.</p> <p>8. Б. мұғалім сабақ барысында шақырған кезде әрқашан өз атына жауап бермейді. Атын атап, игынан тұртуға болады. Б. бімен тақтаға шығуды немесе партадан тұруды көрсету.</p>	<p>1. Сынып оқушыларына арналған көрнекі материалмен бекітілмеген көп сөзді нұсқаулық.</p> <p>2. Мұғалім, сыныптастардың тез сөйлеу қарқыны.</p> <p>3. Тек ауызша түрде берілетін оқу тапсырмасы.</p> <p>4. Терминдер мен өрнектерді түсіну («Дауысты», «үнсіз» дыбыстар, «алдыңғы», «кейінгі» сандар);</p> <p>5. Заттардың, объектілердің кеңістіктік қатынасын білдіретін көмекші сөздер мен үстеулерді түсіну. 6., заттармен әрекет ету, суреттермен, иллюстративті картинкаларсыз мәтіндік арифметикалық тапсырмаларды шешу қиындық тудыртады.</p>

- . Математика сабағында Б. сыныптастары қандай тапсырма орындайды негізінен дәл соны да орындайды. Оқу мен жазу сабақтары үшін тапсырмаларды логопедпен келісіп жасау керек.
2. Сабақ жоспарында, бөлімдерде, мысалы: Ескертпелер, Б үшін жеке тапсырмалардың мазмұнын көрсету керек.
3. Б. тақтаға міндетті түрде шақыру керек, орнынан жауап беруді сұрау, шыдамдылық таныта отырып, оны қатты сөйлеуді өтіну.
4. Б. жетістіктерді бағалау үшін тапсырманы ұсына отырып, нұсқаулықты тұжырымдауды оңайлату қажет. Ол анық және нақты болуы керек. Екі сөйлемнен тұратын нұсқауға жол берілмейді.
5. Оның назарын оның өзін-өзі бағалауын және өзіне деген сенімділігін арттыра отырып, басты назар аудару маңызды.

5. Ата-аналарға ұсыныс

Мүмкін іс-шаралар күн тәртібі, үй қызметінің түрлері, отбасында бос уақытты өткізу	Қол жеткізілген нәтижелер
<p>1. Аденоидты емдеу, естуін тексеру.</p> <p>2. Күн тәртібін сақтау: ұйықтаудың, сабақтардың, демалудың белгіленген уақытын; үй тапсырмаларын орындауды (20 мин.) демалумен (10 мин.) кезектестіру. Үй тапсырмаларын орындау арасындағы демалыс: дене жаттығулар. Күн режиміне үй тапсырмасын орындауды қосу: бөлмеде өз заттарын алып тастау, төсектерді түзеу, ойыннан кейін ойыншықтарды жинау, үстел даярлауға және т. б. Үй міндеттерін және күн режимін міндетті орындауды талап ету.</p> <p>3. Үйде өз міндеттерін және оқу тапсырмаларын орындауды ынталандыру (марапат, мадақтау, рұқсат 15 мин компьютерде сүйікті ойын ойнау). Тапсырманы уақытында орындағаны үшін мақтау, жетістіктеріне қуану. Дербестік пен жауапкершілікті мадақтау (үй тапсырмаларын және үй жұмысын орындау кезінде өз көмегін біргіндеп азайту).</p> <p>4. Ата-аналар баланың мүмкіндіктеріне сенімділікпен қарау қарым-қатынасын құру, табысқа сену, оптимист болу.</p> <p>5. Сабақта және балалармен қарым-қатынас жасау ережелерін түсіндіру.</p> <p>6. Баланы оның күні қалай өткенін, қандай эмоцияларды сезгенін (не қуанды, не ренжітті) айтуға үйрету.</p>	

6. Б 1-сынып оқушының 2018-2019 жылдың бірінші жартыжылдығына арналған жеке оқу жоспары

Оқу жоспары пәндерінің тізімі	Жалпы білім беру бағдарламасы (МЖМБС)	МЖМБС негізінде қысқартылған (бейімдеу) бағдарламасы	Жеке бағдарлама (МЖМБС бағдарланбаған)
Қазақ тілі		+	
Сауат ашу		+	
Ағылшын тілі		+	
Математика	+		
Жаратылыстану	+		
Дүниетану	+		
Өзін-өзі тану	+		
Музыка	+		
Көркем еңбек	+		
Дене шынықтыру	+		

7. Б 1-сынып оқушының 2018-2019 оқу жылының бірінші тоқсанға арналған «Сауат ашу» оқу пәні бойынша қысқартылған бағдарлама

Сөйлеу қызметінің түрі	Күтілетін нәтиже	Жартыжылдықтың соңындағы айқын нәтижелер (+, - , комментари)
САУАТ АШУ		
1.Тыңдау және айту	<p>1.1.1.1 мәтінді 2-3 фраздан, сөйлемнен, сөзден білу және ажырату.1.1.2.1 Ересек адам оқыған шағын мәтіннің басты кейіпкерін атау.</p> <p>1.1.5.1 Қарым-қатынас жағдайында сөйлеу этикетін пайдалану: талап етілетін жерлерде, мектепте, сыныпта, психологиялық-педагогикалық қолдау кабинетінде, т.б. амандасу және қоштасу.</p> <p>1.1.9.1 Дыбыстарды сөзде бөліп, олардың белгілерін (дауысты/ үнсіз; үнсіз: жуан/жіңішке) ажырату.1.1.9.2 Сөздегі буындардың саны мен тәртібін анықтау.1.1.9.3 Сөздегі екпінді анықтау.</p> <p>1.1.3.1 Мұғалім атаған қарапайым сөйлемнен құралған сұраққа жауап беру.</p> <p>1.1.8.1 Сурет бойынша сөйлем құру: Қыз кітап оқиды. Анам ботқа дайындайды. Сюжеттік сурет бойынша әңгіме құрастыру (мысалы, «Отбасы»: Анам сорпа пісіреді. Әже жүн байпақ тоқиды. Әкем кітап оқиды</p>	

2. Оқу	1.2.4.1 Негізгі пәндер бойынша оқулықтар мәтіндерінде кездесетін сөздердің мағынасын түсіну 1.2.1.1 Сөздер/сөйлемдердің сызбасын оқу 1.2.9.1 Әріптің бейнесін тану және оны дыбыспен салыстыру. 1.2.1.2 Тұтас сөздермен оқуға көшумен бірқалыпты буынды оқуды қолдану.	
3. Жазу	1.3.8.1 Әріптердің элементтерін, бас (бас) және кіші әріптерді және олардың қосылыстарын жазу; каллиграфия нормаларына сәйкес анық жазу; 1.3.9.3 Өз есімдерінің бірінші әріпін, сөйлемнің басында бас әріпті жазу(мұғалімнің көмегімен). 1.3.4.1 Мұғалімнің көмегімен, суреттің, схеманың, белгілердің көмегімен тыңдалған/оқылған мәтіндерден ақпарат беру.	

Оқыту әдістері

- оқушыға ұсынатын тапсырмалар саны азаяды
- оқу тапсырмасының көлемі азаяды
 - оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі
 - оқушыға оқу тапсырмасы мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады
 - оқулықтағы тапсырмалар мұғалімнің арнайы даярлаған тапсырмаларымен алмастырылады
 - тапсырмаларға нақты нұсқаулықтар, нақты сұрақтар ұсынылады
 - жазып отырған нәрсені оқушыға дауыстап және ақырын оқуға рұқсат беріледі
 - оқу бойынша тапсырмалар азайтылады
 - сынып алдында дауыстап оқу талап етпейді
 - көп уақыт қайталауға беріледі
 - теориялық материалдардың көлемі азайтылады
 - абстрактылы ақпаратты түсіндіру үшін нақты заттар, арнайы дидактикалық материалдар, иллюстрациялар қолданылады
 - құралдарды (қарындаш, сызғыш, трафарет және т.б.) қолдану арқылы мәтінді оқу реттілігін қадағалау
 - қызмет түрі өзгереді
 - жаттауға қажет ақпараттар саны азайтылады
 - оқу үшін абзацтарға бөледі, басты ақпарат сызықпен сызылады
 - тыңдалған немесе оқылған мәтінге сұрақтар қою қысқартылады

САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ:

- ұқсас жаттығуға мысал
- жазу жұмысының тек жартысын жазады

ЗЕЙІН ШОҒЫРЛАНДЫРУ ҮШІН

- орындалатын тапсырманың мақсатына міндетті түрде назар аударады
- тапсырманы орындау кезеңдеріне мақсаты түрде назар аударылады
- жетістіктері ескеріледі
- мадақтаудың әр түрлі әдістері қолданылады.

Жарты жылдық оқу нәтижелері (бағдарламаның әрбір бөлімі шеңберінде нені үйренді):
Жарты жылдық оқу нәтижелері (бағдарламаның әрбір бөлімі шеңберінде нені үйренді): Өрі қарай оқытуға ұсыныстар: <ul style="list-style-type: none"> • жалпы бағдарламамен оқытуды жалғастыру • мұғалімнің жеке тұғырымен (әдіс, оқытудың амалдары, жетістіктерін бағалау тәсілдері) жалпы бағдарламамен оқытуды жалғастыру • мұғалімнің жеке тұғырымен (әдіс, оқытудың амалдары, жетістіктерін бағалау тәсілдері) қысқартылған бағдарламасы бойынша оқытуды жалғастыру • бағдарламаны қайта қарастыруды талап етіледі • басқа
Ескертулер, комментарийлер:

**2018-2019 оқу жылының бірінші тоқсанында 1-сынып оқушысы
Б-мен логопед жүргізетін жеке сабақтар бағдарламасы**

Жеке, топтық, шағын топ сабақтары (оқушылар тобы)	Жұмыстың бағыты. Мақсат және күтілетін нәтиже	Жетістіктерін белгілеу + немесе -	Ескерту (нәтижеге қол жеткізбеудің себебі)
Жеке сабақ	<p>I. Сөйлеудің фонетикалық-фонематикалық құрамы</p> <p>1. [Ш] дыбысын қою және дыбысты автоматтандыру. [Ш] дыбысын айту: - тікелей буындар: ша, шо, шу, ши, ше; - сөздерде: шар, шаш, шана.</p> <p>2. Дауысты және дауыссыз дыбыстардың айырмашылығы Дауысты және дауыссыз дыбыстарды ажырату. - жуан және жіңішке - тұйық және ашық</p> <p>3. Дыбыс-буынды талдауын дамыту. - сөздегі бірінші және соңғы буынды, дыбысты ерекшелену; - сөздегі дыбыс, буындардың реттілігін анықтау.</p>		

	<p>II. Лексиканы дамыту (өзінің сөйлеуі және түсіну).</p> <p>1.Сөздік қорын кеңейту, мектеп бағдарламасын меңгеру үшін (мұғалімнің күнтізбелік жоспарына сәйкес өткеніне қарай барлық пәндер бойынша оқулықтардың мәтіндерінен сөздерді алу) сөздер тізімін (қосымша) жасау. Оқулықтан сөздер мен сөз тіркестерін түсіну «алға ұмтылу» принципі бойынша өңделеді</p> <p>-зат:</p> <p>-етістіктер:</p> <p>сын есімдерді:</p> <p>- шылау: да, де үшін</p> <p>- үстеу: алыс-жақын, жақын</p> <p>2.сөздерді атау және ажырату:</p> <p>- Сөздер-заттар: тірі («бұл кім?»), және тірі емес («бұл не?»);</p> <p>- сөздік әрекеттер (не істейді?),</p> <p>- белгі сөздер (қандай?).</p>	<p>- тізімдегі барлық сөздерді түсінеді және атайды</p> <p>- түсінеді және атайды</p> <p>- Тізімдегі сөздердің 75% түсінеді және атайды</p> <p>- тізімдегі сөздердің 50% тізімнен 50% - дан кем сөздерді түсінеді және атайды</p> <p>+ немесе -</p>	
	<p>- III. Грамматикалық құрылымын қалыптастыру (өзінің сөйлеуі және түсіну).</p> <p>1.Сөз өзгерту дағдыларын қалыптастыру: Септік бойынша түсіну және өзгерту:</p> <p>А) зат есімнің табыс септігі</p> <p>- 1 және 3 жағы</p> <p>- 2 жағы</p> <p>Б) Көмектес септігі сұрағымен: немен? Қайда?</p> <p>В) Барыс септігі</p> <p>Кімге? (1 жағы.- анаға)</p> <p>Кімге ? (2жағы - ағаға)</p> <p>Түрі бойынша</p> <p>А) зат есімінің жекеше және көпше түрі</p> <p>- 1 және 2 жіктелуі (қол-қолдар, мұрын-мұрындар)</p> <p>Б) етістіктің жекеше және көпше түрі жүгіріп жүр –жүгіріп бара жатыр (осы шақ) жүгірді (өткен шақ)</p>	<p>+ немесе -</p>	

	<p>IV. Фразалық және байланыстырып сөйлеуді дамыту.</p> <p>1. Сөйлем 3-сөзден құралған сұрақты түсіну және жауап беру: Анам ыдыс жуады (кім жуып жатыр? Анаң не істеп жатыр? Не жуып жатыр?)</p> <p>2. Үш сөзден құрылған сөз тіркесін айту: Мен көріп тұрмын (жақсы көремін, сатып аламын) алмұрт, Алматы, (з.е 1 және 3 ж.), тілді, үй, (з.е. 2ж.)</p> <p>3. Сурет бойынша сөйлем құрастыру, мысалы: Қыз кітап оқып отыр. Анам ботка қайнатып жатыр.</p> <p>4. Сюжеттік картинка бойынша әңгіме құрастыру (мысалы, «Отбасы»: Анам ботка қайнатып жатыр. Әжем шұлық тоқып отыр. . Әкем кітап оқып отыр және т.б..</p> <p>5. Сөйлем 4-сөзден құралған сұрақты түсіну және жауап беру: Мен (ұлмын) жерде отырмын. (орындықта, кілемде, креслода). Мен (ұлмын) анама келе жатырмын (мұғалімге, әжесіне, ағасына)</p> <p>6. Сюжеттік картинка бойынша әңгіме құрастыру.</p> <p>7. Жоспар бойынша әңгіме құрастыру (мысалы, «Менің күнім»: таңертең мен мектепке бардым. Сыныпқа кірдім. Партаға отырдым. Мұғалімге жақындадым.... Содан кейін мен дүкенге бардым...)</p>	+ немесе -	
--	---	------------	--

2018-2019 жылдың бірінші тоқсанында 1-сынып оқушысы Б-мен психолог жүргізетін жеке және шағын топшаларға арналған сабақтар бағдарламасы

Жеке, топтық, шағын топ сабақтары (оқушылар тобы)	Жұмыстың бағыты. Максат және күтілетін нәтиже	Жетістіктерін белгілеу + немесе -	Ескерту (нәтижеге қол жеткізбеудің себебі)
---	--	--------------------------------------	--

<p>Жеке сабақ</p>	<p>I. Есту-сөйлеу қабылдауын, зейінін дамыту</p> <p>1. Берілген іс-қимылдарды («тоқтаттығулар») орындау:</p> <ul style="list-style-type: none"> - бір рет сөйлемей немесе сөздік сигнал - екі сигнал - бір әрекеттен екіншісіне ауысу арқылы орындау <p>2. Сөз командаларын орындау («Робот» ойыны»)</p> <ul style="list-style-type: none"> - екі іс-әрекеттер - үш іс-әрекеттер - ауысу («қате робот») <p>3. Еркін зейін қойып естуіне ойын шартын орындау.</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Иә және жоқ» - «Мен көрсеткендей емес, айтуым бойынша орында» - Доп ойыны 	<p>Жетістіктерді бағалау критерийлері:</p> <p>4-дұрыс орындау</p> <p>3-дұрыс, бірақ баяу және қиын орындау.</p> <p>2 - б а л а н ы ң өзі түзететін қателіктермен орындау.</p> <p>1 - п с и х о л о г т ы ң көмегімен орындау</p> <p>0-орындау мүмкін емес</p>	
	<p>II. Есту-сөйлеу есте сақтауын дамыту.</p> <p>1. 3 сөзді есте сақтау және айту («Дүкен» ойыны және т. б.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 сөзден құралған сөз тіркесі <p>2. 4 сөзді есте сақтау және айту.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 4 сөзден құралған сөз тіркесі. 	<p>+ немесе -</p>	
	<p>III. Ақыл-ой жұмыс қабілетін, психикалық тonusын арттыру.</p> <p>15 минут ішінде сыныпта оқу тапсырмаларын орындау кезінде жұмысқа қабілеттілігін көрсету (сақтау).</p> <p>20 минут ішінде сыныпта оқу тапсырмаларын орындау кезінде жұмысқа қабілеттілігін көрсету (сақтау).</p>	<p>М ұ ғ а л і м м е н , ата-аналармен әңгімелесудің нәтижелері бойынша жетістіктерді бағалау және сыныптағы сабақтарда бақылау (2 а, б нысандарын қолдану арқылы)</p>	

<p>Шағын топ сабақтары</p>	<p>1. Төмендегі формаларды қолдану арқылы басқа баламен ойында және әңгімелесуде қарапайым диалогты қолдану: - табыс септік; –көмектес септік; -барыс септік.</p> <p>2. төмендегі формаларды қолдану арқылы сюжеттік-рөлдік ойындарда таңдалған кейіпкерге сәйкес 3-4 сөзден құралған сөз тіркестері мен сөздерді қолдану: - табыс септік; –көмектес септік; -барыс септік.</p>	<p>+ немесе –</p>	
	<p>3. Сабақта және балалармен қарым-қатынаста сенімділік, дербестік, белсенділік көрсету.</p>	<p>Мұғаліммен, ата-аналармен әңгімелесудің нәтижелері бойынша жетістіктерді бағалау және сыныптағы сабақтарда бақылау (2 а, б нысандарын қолдану арқылы)</p>	

ҚОСЫМША-Г

**ЕБҚ бар оқушылары үшін математика оқу пәні мысалында қысқартылған және жеке оқу бағдарламаларының үлгілері.
Бірінші жартыжылдыққа арналған математика пәні бойынша қысқартылған бағдарлама**

1 сынып оқушысы АЖТ

Бағдарламаны құрастырған мұғалім: (АЖТ)

Арнайы педагог : (АЖТ)

Бағдарлама бөлімшелері	Күтілетін нәтиже	Жетістіктер
1.1 Натуралды сандар мен 0 саны	1.1.1.1 +1,-1 амалдары арқылы жаңа сан алу; -сан есімдерді тура және кері тәртіпте 10 шегінде атау; -сандардың натуралды қатарындағы санның орнын анықтау; - нөл санының құрылуын түсіну; -10 шамасында санау арқылы заттардың санын анықтау	+ + + +
	1.1.1.2 әрі қарай, - жазу - бір таңбалы сандарды салыстыру;	+ + (6 саны) +
	1.1.1.3 - бір таңбалы сандардың құрамын анықтау	+ (есте сақтау бойынша 5 шамасындағы сандар, нақты заттарға сүйену арқылы 6-10 сандар)
	1.1.1.4 ондықтың ірілендірілген бірлігін құру; - ондық сандарды тура және кері атау; 100 дейін және ондық сандарды айтып тұру арқылы жазу; - ондықтарды салыстыру	+ (көрнекі құралды пайдалану: таяқшалар) + + + (көрнекі құралды пайдалану арқылы)
1.2 Сандарға операциялар	1.1.2.1 - жалпы элементтері жоқ жиындарды біріктіру ретінде қосу әрекетін түсіну, және жиын бөлігін жою ретінде азайту;	+ +
	1.1.2.3 - 10 шамасында қосу және азайту кезінде 1 қасиетін қолдану	+
	1.1.2.4 - құрастыру, - 10 шамасында бір таңбалы сандарды қосу кестесін қолдану	+ (үлгіге сүйеніп) +
	1.1.2.5 - 10 шамасында қосу және азайту;	+(екінші бес шамасындағы кестеге сүйеніп)
	1.1.2.5 - ондықтарды қосу және азайту;	+ (көрнекі құралдарға сүйеніп)

1.3 Көлем және олардың өлшем бірліктері	1.1.3.1 - өлшемдерді ажырату: ұзындығы / салмағы / көлемі (сыйымдылығы); - өлшеу үшін шаралар мен құралдарды таңдау;	+ +
	1.1.3.2 - өлшем бірліктерін пайдалана отырып, көлемдерді өлшеуді жүргізу: см / кг / л;	+ (мұғалімнің кезеңдік нұсқаулығының көмегімен және оның бақылауымен)
	1.1.3.3 - ұзындығы (см), салмағы (кг), сыйымдылық көлемінің (л) мәнін салыстыру - шамалардың мәндерін қосу және азайту әрекеттерін орындау	+ (10 шамасында) + (10 шамасында)
	1.1.3.4 - ұзындығы см, дм өлшем бірліктерін олардың арасындағы қатынас негізінде түрлендіру	+ (мұғалімнің бағыттаушы сұрақ-тары бойынша, осы кестелерге сүйеніп, ұзындық өлшемдерінің бірлік арақатынасы бар кестеге сүйеніп)
3.1 Геометриялық фигуралар және оның классификациясы	1.3.1.2 - жалпақ фигураларды (үшбұрыш, шеңбер, шаршы, тіктөртбұрыш) / кеңістіктік фигураларды (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида) ажырату және оларды қоршаған әлем заттарымен салыстыру	+
	1.3.1.1 - геометриялық фигураларды тану және атау: нүкте, түзу, қисық, сынған, тұйық және тұйықталмаған сызықтар, кесінділер, сәуле, бұрыш;	+ (сызбаны аты бойынша және көрсетеді, суреттерді атауға қиналады: тұйық және тұйықталмаған сызықтар, сәуле,)
3.2 Геометриялық фигуралардың бейнесі және құрылысы	1.3.2.2 - берілген ұзындықтың кесіндісін сызу	+
	1.3.2.5 - қоршаған әлем заттарының орналасуын, бағытын анықтау (алдыда-артында, сол жақта-оң жақта, жоғары-төмен, арасында, қасында, үстінде, астында, ішінде, сыртында, ортасында);	+ заттардың өз денесіне қатысты орналасуын біледі және көрсетеді (алдында-артында, сол жақта-оң жақта, жоғарыда-төменде); - өз денесіне және бір-біріне қатысты (арасында, қасында, үстінде, астында, ішінде, ортасында, оң жағында, сол жағында) қоршаған әлем заттарының орналасуын білдіретін сөздерді сөзде белгілеу қиынға соғады.

3.3 Нүктелердің координаттары және қозғалыс бағыты	1.3.3.1 бір-біріне қағысты сандық сәуледе белгіленген нүктелердің орналасуын анықтау	+ (мұғалімнің бағыттаушы сұрағы бойынша)
4.3 Кезектілік	1.4.3.1 - 1-10 дейінгі сандардың тура және кері тізбегін құру	+
5.1. Есептер және математикалық модель	1.5.1.1 тапсырманы сурет түрінде моделдеу; 1.5.1.3 сома мен қалдықты табу есептерін талдау және шешу; 1.5.1.4 санды бірнеше бірлікке қосу және азайту есептерін талдау және шешу 1.5.1.5 қосу және азайтудың белгісіз компоненттерді табуға есептерді талдау және шешу	+ + + (мұғалімнің бағыттаушы сұрағы бойынша жауап іздеу) + (мұғалімнің бағыттаушы сұрағы бойынша жауап іздеу)
5.2 Математикалық тіл	1.5.2.2 белгілерді қолдану «+», «-», «=»;	+
	1.5.2.3 сандарды қосу және азайту/ сандарды салыстыру (көп/кем), сандарды - көршілерді, сандық аралықтарды және сандардың кезектілігін бейнелеу үшін сандық сәулелерді қолдану;	+
	1.5.2.4 өрнектерді оқу және жазу кезінде қосу және азайту әрекетінің құрамдастарының атауларын пайдалану	+ (мұғалімнің сөйлеуін түсіну)
Пайдаланылатын стратегиялар мен оқыту әдістері (керегінің астын сызу керек, басқаларды қосуға болады)		
<ul style="list-style-type: none"> • оқу тапсырмасының көлемі азаяды • тапсырманың күрделілігі жеңілдетіледі • тапсырмаларға нақты нұсқаулықтар, нақты сұрақтар қалыптасады • мұғалім бөлшектелген, кезеңді нұсқаулықтарды қолданады • сынып алдында жауап беруді талап етпейді • жаттауға қажет ақпараттар саны азайтылады • тапсырманы немесе жаңа материалды түсіндіру үшін нақты заттар, арнайы дидактикалық материалдар, иллюстрациялар қолданылады • кестелер, графикалық суреттер қосымша түсіндіріледі • мұғалімнің арнайы даярлаған тапсырмалары қолданылады • оқушы қателік жіберуі мүмкін (оқушы мұқият болуы үшін) орындар белгіленеді <p>САБАҚ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ережелер • көбейту кестесі, салмақты, ұзындықты, уақытты өлшеу кестесі • калькулятор • алгоритмикалық жазбалар • тапсырманы орындау үлгілері <p>ЗЕЙІН ШОҒЫРЛАНДЫРУ ҮШІН</p> <ul style="list-style-type: none"> • орындалатын тапсырманың мақсатына міндетті түрде назар аударады • тапсырманы орындау кезеңдеріне мақсатты түрде назар аударылады • жетістіктері ескеріледі • мадақтаудың әр түрлі әдістері қолданылады 		

<p>БАҚЫЛАУ, БАҒАЛАУ ЖҰМЫСЫН ЖАЗАДЫ</p> <ul style="list-style-type: none"> • өзбетінше; • минималды көмек көрсету (нұсқаулықты нақтылау); • арнайы педагогтың көмегімен; • тапсырма саны азайтылады; • мұғалім тапсырма мазмұнын әр оқушыға жеке таңдайды; • кез келген көмекші материалдарды қолдануға рұқсат етіледі; • орындау уақытты ұзатылады.
<p>Жарты жылдық оқу нәтижелері (бағдарламаның әрбір бөлімі шеңберінде): Математика бойынша қысқартылған бағдарламаны оқушы барлық бөлімдерде меңгерген. Оқушы бірінші ондықтың және ондық сандарын (көрнекі материалды пайдалана отырып) салыстыруды, сан құрамын (5 шамасындағы), 1-ден азайтуды және қосуды пайдалана отырып, 10 шамасындағы сандарды қосу мен азайтуды орындауды үйренді; қосу және азайту үшін мәтіндік арифметикалық есептерді шешу, берілген шаманың кесіндісін құру, сызғыштың көмегімен кесіндінің ұзындығын анықтау.</p>
<p>Әрі қарай оқытуға ұсыныстар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • жалпы бағдарламамен оқытуды жалғастыру • мұғалімнің жеке тұғырымен (әдіс, оқытудың амалдары, жетістіктерін бағалау тәсілдері) жалпы бағдарламамен оқытуды жалғастыру • мұғалімнің жеке тұғырымен (әдіс, оқытудың амалдары, жетістіктерін бағалау тәсілдері) қысқартылған бағдарламасы бойынша оқытуды жалғастыру • бағдарламаны қайта қарастыруды талап етіледі • басқа
<p>Ескертулер, комментарийлер:</p> <p>Оқушының өз бетінше сөйлеуінде бағдарламаның әртүрлі бөлімдерінен математикалық терминологияны, бір-біріне қатысты заттардың кеңістіктік орналасуын білдіретін сөздерді қолдануға бастамашылық ету. Біртіндеп көрнекілік құралдарына сүйенуді азайту. Арифметикалық есептерді шешудің жалпы тәсілдерін қалыптастыру, бір мәнді сандардың (6-10) құрамын білуін пысықтау, сондай-ақ қосу мен азайтуды орындау кезінде бір мәнді сандардың құрамын білуін қабылдау бойынша мақсатты жұмыс талап етіледі.</p>
<p>Танысты: _____</p> <p>Бір ата-ананың қолы, күні</p>

**20...-20.... оқу жылының бірінші жартыжылдыққа арналған
математика пәні бойынша**

жеке бағдарлама

2-сынып оқушысына АЖТ _____

Бағдарламаны құрастырған мұғалім: (АЖТ)

Арнайы педагог : (АЖТ)

Бағдарлама бөлімшелері	Күтілетін нәтиже	Жетістіктер
Реттік саны	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1-ден бастап, сондай-ақ кез келген саннан 7-ден бастап тікелей және кері тәртіпте сан есімдерді (реттік және сандық) атаңыз; 2. топтағы заттардың санын (7 шамасында), суретте, сандық фигурада шотты пайдалана отырып анықтау. Сұраққа жауап «Қанша?»; 3. сандық кассада 0,1-7 цифрларын үлгі, атауы бойынша іздеу; 4. заттардың санын саусақтар санымен, 0, 1 - 7 сандарымен салыстыру; 5. әр түрлі алып-салу нұсқаларын пайдалана отырып, екі топқа (2-7) заттарды қою; 6. 1-7 сандардың кез келгенін +1 және-1 әдістерімен алу (көп заттардың көмегімен және көмегіңсіз); 7. 0,1-7 сандарын жазу; 8. заттар топтарын санай отырып, санай алу тәсілдерімен салыстыру; сандарды көлемі бойынша салыстыру, салыстыру нәтижелерін таңбалардың көмегімен жазу: <, >, =; 9. екі кіші саннан 2 – 7 санын құрайтынын атаңыз; 10. тұрмыстық өмірлік жағдайларда екі топтағы заттардың ара қатынасын сәкестендіруде шотты пайдалану 	
Арифметикалық әрекеттер	<ol style="list-style-type: none"> 1. бұл жиынға заттардың (сусымалы, сұйық заттардың) қосылуы олардың санын көбейтеді, ал осы жиыннан кейбір заттарды (сусымалы, сұйық заттарды) алып тастау-олардың санын азайтатынын білу; 2. пәндік-практикалық қызметтімен бірге «+» (қосу), «-» (алу), «=» (тең) белгілерін пайдалана отырып қосу және азайту мысалдарын құрастыру; 4. 7 шамасындағы сомасы мен айырмашылығы болған кезде келесі тәсілдерді қолдану: қайта есептеу; 1-ден азайту және қосу; сан құрамын білу; 5. мұғалімнің сөз сөйлеуінде олардың атаулары бойынша қосу және азайту компоненттері мен нәтижелерін білу 	

Арифметикалық тапсырмалар	<p>1. 7- шамасында қосу немесе азайту мысалдарын құрастыра отырып, нақты нәтиже бар сома мен қалдықты табуға арналған иллюстрациялар-тапсырмаларды шешу;</p> <p>2. 7- шамасында қосу немесе азайту мысалдарын құрастыра отырып, жабық (құпиялы) нәтиже бар сома мен қалдықты табуға арналған иллюстрациялар-тапсырмаларды шешу;</p>	
Көлем	<p>1. ойындар мен жаттығуларда 1, 2, 5 тг монеталарды тану;</p> <p>2. салыстырылатын екі монетаны анықтау (1, 2, 5 теңге.) құны жоғары монеталар;</p> <p>3. монетаны 5 теңгеге барлық ықтимал нұсқалармен ауыстыру;</p> <p>4. бес монетаны 1 теңгеден ауыстыру. бір монетаның құны 5 тг.</p>	
Көрнекі геометриялық элементтер	<p>1. геометриялық фигураларды тану және атау: шеңбер, сопақ, тікбұрыш, шаршы, үшбұрыш, нүкте, түзу сызық, қисық сызық;</p> <p>2. таныс заттар арасында дөңгелек, сопақ, шаршы, үшбұрышты пішінді заттарды табу;</p> <p>3. геометриялық фигуралардың үлгілерін пішін, түсі, өлшемі бойынша топтауды орындау;</p> <p>4. сызғыштың көмегімен бір, екі нүктеден өтетін түзу сызықтың құрылысын орындау</p>	
Қолданылатын оқыту әдістері, көмек түрлері, жетістіктерді бағалау		
<p>Оқыту әдістері:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Кіші қадамдар» әдісі. 2. Оқушының пәндік-практикалық қызметін қолдану. 3. Оқу тапсырмасы оқушыға кезең-кезеңмен мұғалімнің бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады. 4. Орындалған іс-әрекет (пәндік-практикалық соның ішінде), алынған нәтиже туралы ауызша есеп беру. 5. Көрнекілік құралдарына сүйену (нақты заттар, суреттер, пәндік суреттер). <p>Көмек түрлері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мұғалімнің ауызша кезеңдік нұсқаулығы; - үлгіні көрсету; - әрекетті орындауды көрсету. <p>Жетістіктерді бағалау бағдарламаның мазмұнына сәйкес жүзеге асырылады.</p> <p>Бақылау тапсырмалары оқу мақсаттарына сәйкес біліктер мен дағдылар қалыптасқан тапсырмалар мен жаттығулар болып табылады.</p>		

**ЕБҚ бар 2-сынып оқушысымен арнайы педагогтың жеке сабақтар
бағдарламасының үлгісі**

20...- 20 ... оқу жылының 1-тоқсанына

Жұмыстың бағыты. Мақсат және күтілетін нәтиже	Жетістіктерін белгілеу + немесе -	Ескерту (нәтижеге қол жеткізбеудің себебі)
<p>Оқу әрекетін қалыптастыру Қалыптастыру:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқу қызметіне қызығушылық; - ұсынылған оқу тапсырмасында мақсатты таңдап алу және тапсырманы соңына дейін орындауда ұстану; - тапсырманы орындаудың дайын жоспарын ұстана білу; - оқу тапсырмасын орындау кезінде өз қызметін жоспарлай білу; - оқу тапсырмасын орындау нәтижесі бойынша өзіндік бақылауды орындау; - оқу тапсырмасын орындау барысында өзіндік бақылауды орындау. 		
<p>Түсініп оқу мен өздігімен жазу дағдысын дамыту Қалыптастыру:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тұтас сөздермен оқуға көшумен бірқалыпты буынды оқу; - педагогтың сұрақтары бойынша оқылған сөйлемнің, шағын әңгіме (5-7 сөйлем) мағынасын жеткізе білу; - оқылған сөйлемге, мәтінге сұраққа толық жауап беру; - үлгіден көшіріп жазу, айтып тұру арқылы жаза білу; <p>буындар, сөздер, шағын сөйлем (4-5 сөз).</p>		

<p>100 шамасындағы сандарды қосу мен азайта алу амалдарын және мәтіндік арифметикалық тапсырмаларды шешу мен талдаудың жалпы амалдарын қалыптастыру</p> <p>Үйрету:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 10 шамасында қосу және азайту кезінде бір таңбалы сандардың құрамын білу; - екі таңбалы сандарды разрядтық қосындыларға орналастыру және кері операцияны орындау; - ауызша есептеуіш әдістермен 100 шамасындағы сандарды разрядтық көрсеткіштерде қосу және азайтуды орындау; - есеп мәтнінде құрылымдық компоненттерді бөліп, атау: шарт, сандық деректер, сұрақ; - тапсырманың шешуі мен жауабын атау; - мәтінді арифметикалық есепті талдау және оны шешу үшін арифметикалық әрекетті таңдау; - есептерді шешу үшін арифметикалық әрекетті таңдауды түсіндіру; - сыныпта қабылданған формуланы ұстана отырып, қалдық сомасын табуға, көбейту (санның бірнеше бірлікке азаю) есептерді қысқаша жазуды ресімдеу. 		
---	--	--

Елисеева И.Г., Ерсарина А.К.

Жалпы білім беру мектептеріндегі ерекше білім алуды қажет ететін балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету
Әдістемелік нұсқаулық

Редакторы *И.Г. Елисеева*.
Техникалық редакторы Д. Токтарбекова.
Компьютерлік қалыптауы А. Қабанбаев.

Форматы 60x84\16. Қағазы офсеттік. 5,75 шартты баспа табак.

ТП ҰҒПО, 050008, Алматы қаласы, Байзақов көшесі, 273 А,
тел\факс 394-45-17, 394-45-07.